

ВИМУШЕНІ ПЕРЕСЕЛЕНКИ З УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКІ КРАЇНИ: НОВА РЕАЛЬНІСТЬ

За результатами дослідження ситуації жінок, які залишили Україну
після 24 лютого 2022 року та перебувають у країнах Європи

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

ISBN 978-617-7574-75-9

Вимушені переселенки з України в європейські країни: нова реальність. За результатами дослідження ситуації щодо жінок, які залишили Україну після 24 лютого 2022 року та перебувають у країнах Європи. Аналітичний звіт. Упорядники: О.В. Гладунов, О.Б. Давліканова, Н.М. Богданець, О.І. Яшкіна / За заг. ред. Давліканової О.Б. — Київ : ТОВ «Вістка», 2022. — 120 с.

У звіті подано аналіз результатів дослідження життєвих ситуацій вимушених переселенок, які залишили Україну після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року і шукають прихистку в країнах Європи. Дані, що проаналізовано в звіті, зібрано в результаті анкетування вимушених переселенок, проведення експрес-інтерв'ю та кабінетного дослідження відкритих джерел інформації.

Думки, висловлені вимушеними переселенками та представниками(-цями), що їх приймають, є їхньою особистою позицією та можуть не співпадати з офіційною позицією Фонду імені Фрідріха Еберта чи організацій, де працюють упорядники цього звіту.

Призначено для працівників урядових структур та недержавних організацій, діяльність яких пов'язана з допомогою вимушеним переселенкам з України та їхньою всебічною підтримкою.

ISBN 978-617-7574-75-9

© Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2022

ЗМІСТ

Вступ: актуальність, контекст	8
Подяки	10
Список скорочень	11
Резюме	12
Розділ 1. Кабінетне дослідження. Заходи країн Європи із надання захисту та допомоги вимушеним переселенкам і переселенцям з України, які виїхали з її території після 24 лютого 2022 року	22
Розділ 2. Результати кількісного та якісного досліджень. Анкетування та опитування вимушених переселенок та приймаючої сторони в контексті заходів європейських країн щодо міграційної кризи, викликані війною.	34
Демографічний аналіз вибіркової сукупності	34
Області та регіони України, звідки виїхали респондентки	34
Вікова структура вибіркової сукупності.....	36
Оцінка кількості домогосподарств вимушених переселенок та чисельності їхніх членів.....	36
Юридичний статус респонденток у країні перебування на момент опитування	37
Мотиви та наміри	38
Основний особистий мотив рішення виїхати з України	38
Причини вибору країни перебування.....	39
Можливість переїзду в іншу країну перебування.....	41
Плани переселенок щодо повернення в Україну	41
Аналіз ситуації з переїздом від кордону України до місця проживання, міграція Європою	43
Можливості, якими скористалися переселенки під час переїзду від кордону України до країни перебування.....	43
Проблеми, з якими стикалися переселенки, рухаючись до місця свого тимчасового перебування.....	44

Аналіз проблем, пов'язаних із доглядом за дітьми, які перебувають разом із переселенками	46
Кількість вимушених переселенок, які виїхали разом з дітьми	46
Аналіз проблем, пов'язаних з доглядом за дітьми.....	46
Проблеми, що стосуються догляду за людьми з інвалідністю, серйозними захворюваннями або за людьми похилого віку	54
Аналіз проблем, пов'язаних з проживанням вимушених переселенок	57
Пошук житла в країні перебування.....	57
Характеристика житла, в якому проживають вимушені переселенки	58
Умови проживання.....	59
Умови користування житлом	60
Найсуттєвіші проблеми, пов'язані з житлом	62
Матеріальний стан переміщених осіб та рівень задоволення базових потреб	71
Матеріальна допомога переселенкам у країні перебування.....	71
Оцінка респондентами свого матеріального стану.....	72
Аналіз соціальних послуг, які отримують вимушені переселенки	74
Обсяг інформації про доступні соціальні послуги.....	74
Опис проблем, що виникали з доступом до інформації у країні перебування.....	75
Проблеми, пов'язані з медичним обслуговуванням.....	81
Задоволення культурних потреб.....	83
Проблеми, пов'язані з утриманням домашніх тварин.....	84
Працевлаштування переміщених осіб та проблеми, пов'язані з роботою	87
Працевлаштування вимушених переселенок в країнах тимчасового перебування.....	87
Форма зайнятості в країні перебування.....	91
Відповідність роботи рівню кваліфікації.....	92
Відповідність рівня оплати праці та соціального пакету рівню оплати місцевих мешканців за таку саму роботу.....	92
Соціальний пакет, який пропонує роботодавець	92

Знання іноземних мов	94
Питання безпеки, протидії торгівлі людьми та насильству за гендерною ознакою	96
Опис ситуацій, що загрожували особистій безпеці вимушених переселенок.....	96
Ситуації, що мають ознаки торгівлі людьми та насильства за гендерною ознакою.....	98
Досвід взаємодії з державними та недержавними організаціями та посадовими особами у європейських країнах	100
Оцінювання досвіду взаємодії переселенок з посадовими особами (державні службовці, муніципальні працівники).....	100
Досвід взаємодії з недержавними організаціями	105
Висновки та рекомендації	112

ВСТУП: АКТУАЛЬНІСТЬ, КОНТЕКСТ

Неспровоковане вторгнення РФ в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, різко змінило політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні, Європі та світі.

Майже весь світ відчув на собі наслідки російської агресії: зруйнована система європейської та світової безпеки, загроза голоду в низці країн Азії та Африки, загострення екологічних проблем. Найбільша біда полягає в тому, що війна призвела до поранення, каліцтва та загибелі десятків тисяч людей, спричинила масштабні руйнування населених пунктів, викликала біль та страждання значної частини мирного населення України, жінок, дітей і людей похилого віку.

Один з викликів, що постав перед Україною та світовою спільнотою — це розв'язання проблем вимушених переселенців, загальна кількість яких, ураховуючи внутрішньо переміщених осіб, за різними оцінками, сягає понад 12 млн осіб¹.

Станом на 16 червня 2022 року 3 407 378 осіб² покинули Україну та отримали в Європі статус тимчасового захисту або стали учасниками подібних програм національного захисту. Масштаб вимушеної міграції точніше ілюструють показники перетину кордонів України з європейськими країнами. У період з 24 лютого до 16 червня зафіксовано 7,7 млн виїздів з України та понад 2,5 повернень в Україну³. Ці показники репрезентують транскордонні переміщення, а не унікальних мігрантів(-ток). Водночас вони наглядно ілюструють масштаб міграції та викликів (гуманітарних та економічних), що постали перед країнами Європи.

Варто зазначити, що керівництво країн Європи, які межують з Україною, передбачало наплив біженців та здійснювало певні підготовчі заходи. Так, ще до початку вторгнення Польща та Румунія підготували базові приймальні центри, в кожному з яких міг розміститися мільйон осіб, Угорщина — на 600 тис. осіб, а Словаччина — на 50 тис.⁴.

Однак масштаби міграційної кризи суттєво перевищили очікування, тож безпрецедентні зусилля європейських країн щодо надання системної та всебічної допомоги мільйонам українців вражають та заслуговують на глибоку вдячність українського народу. Важливо зазначити, що допомога вимушеним переселенцям(-кам) з України визначається поєднанням цілеспрямованої державної політики та професійних дій органів влади, самовідданою роботою недержавних благодійних організацій і волонтерів, а ще безкорисливою турботою про переселенок і переселенців, яку виявляли приватні особи — пересічні громадяни, які щиро перейнялися горем українців.

З економічної точки зору допомога ЄС вимушеним переселенцям(-кам) означає виділення значних коштів як з національних бюджетів, так і з бюджету ЄС. Так, Європарламент ухвалив рішення про додаткове виділення 3,4 млрд євро для подолання проблем, що виникають із вимушеними переселенцями⁵. У політичному контексті ця допомога означає тверду позицію європейських країн щодо підтримки України в боротьбі за утвердження не тільки власної незалежності, суверенітету та

1 Виступ Президента України В.Зеленського 23.06.2022. URL: https://t.me/OP_UA/6911

2 Портал оперативних даних (ODP) УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

3 Портал оперативних даних (ODP) УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

4 Криза українських біженців в Європі: що ми знаємо. Експертна думка. Х'юго Брейді, старший стратегічний радник ICMPD (International Centre for Migration Policy Development). URL: <https://www.pragueprocess.eu/images/ICMPD-Expert-Voice-Hugo-Brady-UKR.pdf>

5 Інформаційний ресурс Deutsche Welle, 07 квітня 2022 року. URL: <https://www.dw.com/ru/evrosojuz-vydelit-34-mlrd-evro-na-priem-bezhencev-iz-ukrainy/a-61398775>

подальшу інтеграцію в європейську спільноту, а й демократичних цінностей західного світу. Для мільйонів українців та українок ця допомога насамперед є захистом у новій реальності від жахів війни, що постали перед ними внаслідок агресії та військових злочинів РФ.

Важливо зазначити, що більшість українських біженців старше 18 років становлять жінки, — за різними оцінками понад 80% від загальної кількості⁶. Здебільшого саме на плечі жінок ліг тягар всіх турбот та проблем, пов'язаних із переміщенням дітей, людей старшого віку та інвалідів із прифронтових районів та окупованих територій України в безпечні європейські міста, матеріального забезпечення та моральної підтримки членів своїх родин. Саме тому об'єктом цього дослідження є жінки, — вимушені українські переселенки в країнах Європи.

Як зазначають європейські аналітики, «тривалість кризи, викликані впливом українських біженців(-ок) в ЄС, є ключовим питанням. За можливості швидкого повернення в Україну основні ресурси ЄС виділятимуться на допомогу у відбудові країни, а не для підтримки країн ЄС у тривалій інтеграції біженців. У будь-якому разі, економічні збитки, завдані війною, доведеться долати, щонайменше, протягом десятиліття. А ця ситуація буде і в подальшому провокувати суттєвий міграційний відтік...»⁷

Головна мета цього дослідження — проаналізувати реальний стан допомоги вимушеним переселенкам з України, адже проблеми міграції біженців з України будуть актуальними ще протягом тривалого часу. Організація допомоги мігрантам у цих масштабах та в стислі терміни призводить до виникнення низки проблем, частково передбачуваних, почасти неочікуваних. Виявлення цих проблем має на меті передусім пошук шляхів їхнього розв'язання. Попри певну кількість критичних зауважень, сформульованих на підставі опитування, найсильніше враження всіх респонденток щодо їх прийому в ЄС — це насамперед вдячність, глибока повага та захоплення скоординованими зусиллями європейців, які щиро подали руку допомоги травмованим війною людям у скрутний час.

Станом на 16 червня 2022 року 3 407 378 осіб покинули Україну та отримали в Європі статус тимчасового захисту або стали учасниками подібних програм національного захисту. Масштаб вимушеної міграції точніше ілюструють показники перетину кордонів України з європейськими країнами. У період з 24 лютого до 16 червня зафіксовано 7,7 млн виїздів з України та понад 2,5 повернень в Україну. Ці показники репрезентують транскордонні переміщення, а не кількість унікальних мігрантів. Водночас вони наглядно ілюструють масштаб міграції та викликів (гуманітарних та економічних), що постали перед країнами Європи

6 Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів звітує про стан захисту українців за кордоном, 15.06.2022.
URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224033.html>

7 Криза українських біженців в Європі: що ми знаємо. Експертна думка. Х'юго Брейді, старший стратегічний радник ICMPD (International Centre for Migration Policy Development).
URL: <https://www.pragueprocess.eu/images/ICMPD-Expert-Voice-Hugo-Brady-UKR.pdf>

ПОДЯКИ

Висловлюємо подяку інтерв'юеркам проекту, які в різних країнах Європи працювали як одна команда:

Бабенко Анастасії, Бірун Олені, Боровській Альоні, Бучинській Олені, Горовій Оксані, Гурджиян Карині, Демченко Лесі, Дузь Олені, Ємельяновій Катерині, Журбі Юлії, Залозній Наталії, Калініченко Наталії, Ковтун Наталії, Кондратенко Альоні, Коноваловій Ірині, Копилець Ірині, Копійці Тетяні, Корольчук Ксенії, Кужель Катерині, Куриленко Ользі, Лановенко Анні, Прихожій Євгенії, Руденко Аріні, Семеновій Наталії, Царьовій Олені, Шишкіній Віті, Якубі Галині.

Дякуємо представникам і представницям країн, що їх приймають, які всебічно допомагають вимушеним переселенцям і переселенкам з України та взяли участь у нашому дослідженні:

Марії Вазі, віцепрезидентці організації Narana z.s., Каталін Голіш з організації «Українські ініціативи Південної Моравії», волонтерці КАСПУ (Чехія), Гаель Гормлеї, президенту організації ACT FOR REF (Франція), Стефанові Леонеску, керівнику відділу адвокатури та координатору проектів організації Jesuit Refugee Service Romania (Румунія), Марі-Клер Руффарт, членкині правління організації VZW Sint-Vincentius Heusden-Zolder (Бельгія), Людмилі Катамай, волонтерці "Червоного Хреста" (Іспанія),

та іншим керівницям і керівникам різних організацій, волонтерам і волонтеркам, працівницям і працівникам органів місцевого самоврядування в країнах, що приймають вимушених переселенців з України, і пересічним громадянкам і громадянкам, які не очікували нічого натомість і подали руку допомоги українцям у важкий час.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

CFR Călători	— рум. Căile Ferate Române Călători — державний залізничний перевізник Румунії, відповідальний за обслуговування пасажирів
ESOMAR	— англ. European Society of Marketing Research Professionals (укр. Європейська асоціація дослідників громадської думки і маркетингу)
IT	— англ. Information Technology (укр. інформаційні технології)
ÖBB	— нім. Österreichische Bundesbahnen (укр. Австрійські федеральні залізниці)
PESEL	— пол. Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności (укр. універсальна електронна система реєстру населення)
REACT-EU	— англ. Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe (укр. Допомога у відновленні згуртованості та територій Європи)
SEO	— англ. Search Engine Optimization (укр. оптимізація для пошукових систем)
SNCF	— фр. Société Nationale des Chemins de fer Français (укр. Національна компанія французьких залізниць)
USAID	— англ. United States Agency for International Development (укр. Агентство США з міжнародного розвитку)
ZSSK	— словац. Železničná spoločnosť Slovensko (укр. акціонерне товариство «Залізнична компанія Словаччина»)
ВІЛ	— вірус імунодефіциту людини
ІГКР	— Індустріальний Гендерний Комітет з Реклами
ЄБРР	— Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄК	— Європейська Комісія
ЄС	— Європейський Союз
МОН	— Міністерство освіти і науки
ОБСЄ	— Організація з безпеки і співробітництва у Європі
ООН	— Організація Об'єднаних Націй
ПРООН	— Програма розвитку ООН
РБ	— Республіка Білорусь
РФ	— Російська Федерація
ТБ	— телебачення
СНД	— Співдружність Незалежних Держав
УВКБ ООН	— Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

РЕЗЮМЕ

Мета дослідження, виконаного за ініціативою Представництва Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні, полягає у виявленні основних проблем та потреб жінок – вимушених переселенок з України в країни Європи, формулювання рекомендацій щодо вдосконалення діяльності, спрямованої на розв'язання цих проблем.

Для досягнення цієї мети опитано 1023 жінки, старше 18 років, які постійно мешкали на території України й залишили країну після початку повномасштабного вторгнення військових формувань Російської Федерації 24 лютого 2022 року, та перебували під час проведення дослідження в одній з європейських країн (крім Азербайджану, Республіки Білорусь, Вірменії, Грузії, Російської Федерації). Проведено також експрес-інтерв'ю з експертами, волонтерами та іншими особами, що мають досвід взаємодії з вимушеними переселенками з України. Усього до дослідження залучено українок та місцевих мешканців із 290 населених пунктів у 27 країнах Європи (рис. 1). Статистична похибка вибірки – 3,1% (з довірчою ймовірністю 95%, без врахування дизайнефекту). Польовий етап дослідження проводився з 3 травня до 11 червня 2022 року.

Рисунок 1. Профіль вимушених переселенок з України

Плани щодо термінів перебування в країнах Європи та повернення в Україну:

Юридичний статус у країні тимчасового перебування:

Ключові проблеми вимушених переселенців та пропозиції щодо їх вирішення:

Серйозною проблемою для переселенців є непомірно висока оренда житла. Тільки **16,7%** жінок зазначили, що орендують житло за власні кошти. Інші користуються житлом у країнах перебування безкоштовно: його надають місцеві мешканці, державні органи, благодійні організації або родичі чи знайомі. Часто орендодавці неохоче здають українкам з дітьми житло в оренду та на короткий термін. Вартість передоплати може становити до п'яти місячних орендних плат.

Розв'язання проблем з житлом для переселенців(-нок) можливе шляхом отримання ними стабільного доходу: працевлаштування, самозайнятості або відкриття власної справи.

На цей час головним інструментом забезпечення переселенців(-нок) житлом залишається допомога урядових структур і благодійних організацій європейських країн: надання безкоштовного/доступного по ціні/соціального житла, залучення та заохоченні приватних осіб щодо надання житла переселенцям(-кам) з України.

Пошук рішень щодо житла для українських переселенців(-ок) має бути частиною довгострокової стратегії подолання наявної нестачі житла в більшості країн.

15,7% вимушених переселенок мають роботу, а офіційно працевлаштовано 8,7% із загального числа респонденток. Ще 43,4% шукають роботу.

Передумовою успіху на європейському ринку праці є знання переселенкою мови країни перебування. Саме тому зусилля, спрямовані на розвиток мережі мовних курсів, матимуть відкладений ефект на ринку праці.

У короткій перспективі доцільно залучати самих переселенок до розв'язання проблем та задоволення своїх потреб. Приклад Франції та Італії демонструє, що спрощена процедура визнання кваліфікаційного рівня лікарів з України дає їм можливість для працевлаштування за фахом. До того ж багато переселенок скаржаться на мовний бар'єр, що перешкоджає отриманню якісної медичної допомоги. Залучення лікарів з України розв'язує цю проблему.

Облаштування дитячих садків для дітей з України з залученням переселенок дасть можливість жінкам отримувати послуги за звичними для них стандартами і створить нові робочі місця для українок.

За результатами дослідження, більшість вимушених переселенок потребують психологічної допомоги. До цієї роботи також можуть бути залучені психологи з числа вимушених переселенок.

Важливо забезпечувати переселенкам можливість підвищення кваліфікації та перекваліфікації й доступ до професійно-технічної та вищої освіти.

Суттєвою перепоною для влаштування на роботу, отримання житла, доступу до різноманітних соціальних послуг для переселенок є мовний бар'єр. Не знають мову країни перебування 87,1% переселенок, а 42,3% не знають жодної мови європейських країн.

Розширення мережі мовних курсів та забезпечення їхньої доступності (фізичної та фінансової) для переважної більшості переселенок.

Залучення українців(-ок) як викладачів іноземних мов, які перебувають за кордоном як тимчасові переселенці(-ки).

Орієнтація програм і методик мовних курсів на досягнення слухачами певного комунікаційного рівня.

У середньому 29,4% переселенок не отримують достатньо інформації про доступні соціальні послуги.

Залучення шляхом грантового фінансування недержавних, неприбуткових організацій з України та європейських країн до створення інформаційних ресурсів для інформування переселенців, що містять офіційні документи, покрокові інструкції тощо українською мовою.

Сприяння створенню спільних проектів, консорціумів неприбуткових європейських та українських організацій для створення та розвитку інтернет-радіо і ТБ, інших медійних проектів для переселенців на сучасних цифрових платформах і ресурсах, які здійснювали б постійне інформування українців за кордоном відповідно до їхніх потреб.

Кількість скарг респонденток на вчинені проти них правопорушення в перерахунку на рік становить понад 70 скарг на 1000 осіб.

Посилення уваги правоохоронних органів до середовища вимушених переселенок, розробка систематичних заходів щодо протидії цих правопорушень.

Навчання волонтерів, працівників центрів по роботі з переселенцями з метою виявити ознаки, що спричиняють ризики безпеки для жінок і дівчат, включаючи торгівлю людьми чи іншу експлуатацію.

Ефективне впровадження протоколів, що забезпечують захист вимушених переселенок у пунктах прийому та місцях їх проживання, забезпечення всебічної допомоги після зґвалтування, що включає в себе своєчасне призначення ліків для запобігання вагітності та ВІЛ, а також іншу медичну та психологічну підтримку.

Залучення українських неприбуткових організацій, що спеціалізуються на захисті прав та безпеці громадян, до співпраці з муніципальними органами та поліцією, організація онлайн-консультування переселенців(-нок) і надання безкоштовної юридичної допомоги.

Не змогли отримати медичну допомогу в повному обсязі 13% опитаних, ще 2,8% не мають можливості її отримати.

Більшість скарг пов'язана передусім із відмінностями системи охорони здоров'я в країнах ЄС від української, до якої звикли переселенки, зокрема довший, ніж в Україні, термін очікування на прийом (у черзі до лікаря іноді потрібно перебувати декілька місяців), продаж ліків за рецептами та висока ціна на них, мовний бар'єр тощо.

Для подолання мовного бар'єру доцільно розглянути можливість залучення до роботи українських лікарів з числа вимушених переселенців, що проживають у регіонах значної концентрації українців(-ок). Ці лікарі, можливо, з функціями сімейних, а також медичні сестри можуть допомогти нашим співгромадянкам зорієнтуватися в незвичній для них системі охорони здоров'я. Приклад спрощення процедури допуску українських медиків на місцевий ринок праці демонструють Франція та Італія.

У 31% переселенок є проблеми, що стосуються догляду за дітьми. Насамперед це труднощі, пов'язані з працевлаштуванням дітей до дитячих садочків, шкіл, спортивних і творчих гуртків, лікування дітей, а також брак коштів на це.

Організація конкурсів на отримання грантів неприбутковими організаціями, що відкривають групи в дитячих садочках, літні табори, спортивні та творчі гуртки, орієнтовані на прийом дітей українців, з залученням до роботи волонтерів з числа вимушених переселенок.

Доцільно організувати спеціальне навчання вчителів і директорів шкіл для викладання українським учням, які пережили травматичні події.

ОПИС МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження виконано за ініціативи Представництва Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні.

Мета дослідження: визначити актуальні проблеми та потреби жінок, вимушених переселенок з України в європейські країни, сформулювати основні проблеми, з якими вони стикаються, погляди та проблеми громад, що приймають, а також розробити рекомендації щодо підвищення ефективності зусиль з урегулювання гуманітарних питань, що виникають у зв'язку з масовим виїздом українок до країн Європи.

Для досягнення цієї мети сформульовано та деталізовано в формі інструментів дослідження (анкета опитування, гайди експрес-інтерв'ю, інструкції інтерв'юерам) завдання, як-от:

- визначення особистісних мотивів поведінки переселенок, що впливають на вибір ними країни тимчасового перебування та плани щодо тривалості перебування в Європі або ж повернення в Україну;
- визначення проблем і незадоволених потреб переселенок, пов'язаних із дітьми, людьми похилого віку та інших осіб, що потребують догляду;
- оцінка рівня задоволення основних потреб переселенок (житло, харчування, безпека) та виявлення проблем, що з цим пов'язані;
- виявлення перешкод та бар'єрів, що виникають під час працевлаштування переселенок та у відносинах з роботодавцями;
- оцінка рівня соціального захисту переселенок, зокрема, медичного обслуговування;
- оцінка взаємодії переселенок з представниками органів місцевої влади, благодійних організацій тощо, виявлення можливих проблем щодо доступу до отримання інформації.

Цільова група – жінки, старші 18 років, які постійно проживали на території України й покинули країну після початку повномасштабного вторгнення військових формувань РФ 24 лютого 2022 року, та перебували під час проведення дослідження в одній з європейських країн (крім Азербайджану, Республіки Білорусь, Вірменії, Грузії, Російської Федерації).

Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 16 червня 2022, загальну кількість громадян України, що перетнули кордон і проживають у країнах Європи (крім осіб, що перебувають у РФ, РБ, Азербайджані, Вірменії, Грузії), становить орієнтовно 3,727 млн осіб⁸, однак ця кількість постійно змінюється. За різними оцінками, майже 90% з них – жінки та діти⁹. Враховуючи, що кількість дітей становить майже половину вимушених переселенців(-нок)¹⁰, можна оцінити обсяг генеральної сукупності дослідження (жінки віком старше 18 років, що виїхали з України після 24.02.2022) у межах 1,5 млн осіб.

8 Портал оперативних даних (ODP) УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

9 Портал ukraine.europarl.europa.eu Відповідь ЄС на міграційну кризу в Європі. URL: <http://surl.li/cpcls>

10 Портал міжнародної гуманітарної організації Plan International.

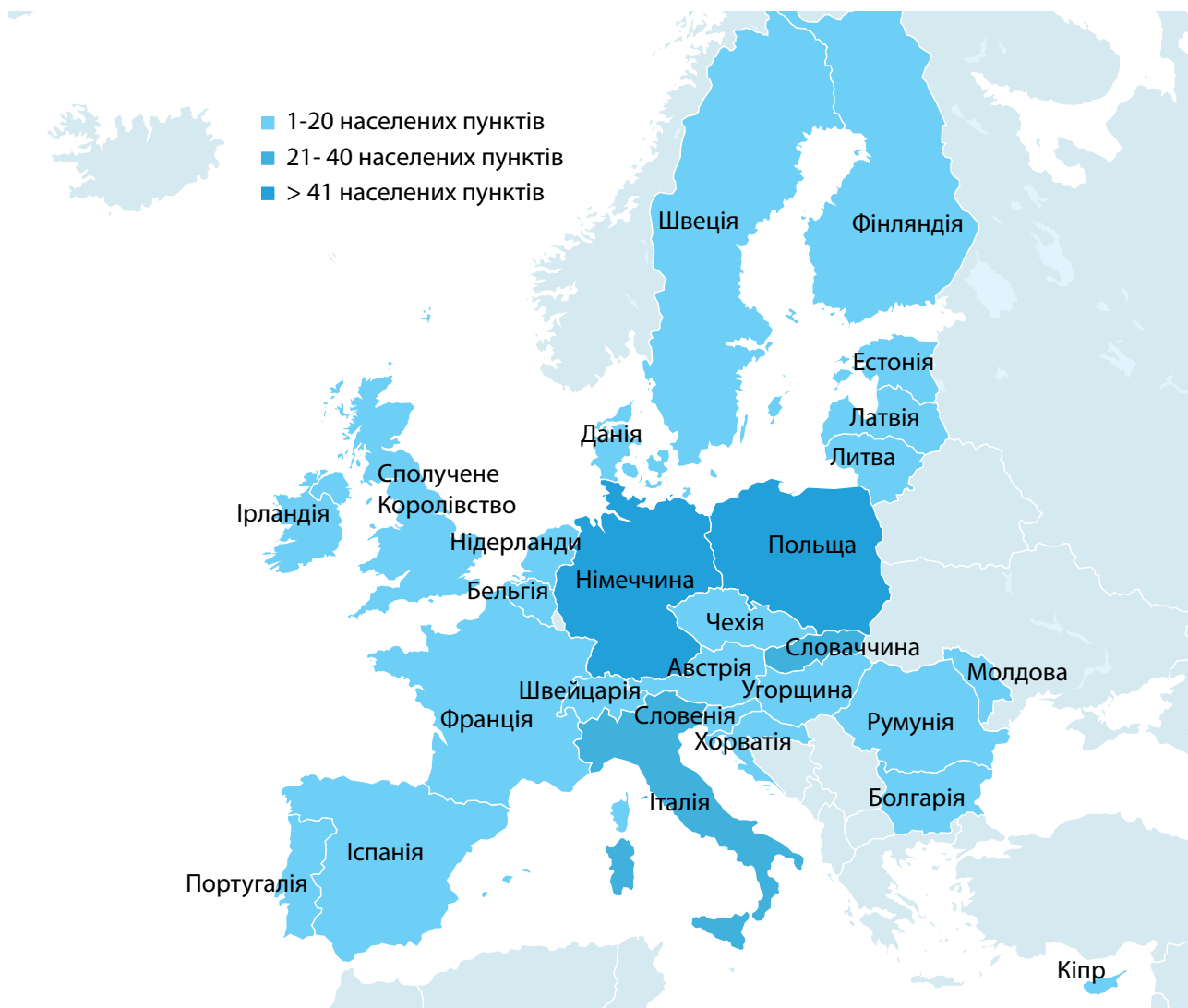
URL: <https://plan-international.org/news/2022/06/09/how-polish-schools-are-welcoming-refugee-children-from-ukraine/>

Програма дослідження включала кабінетне дослідження, кількісне дослідження в формі інтерв'ювання з жорстко заданою структурою віч-на-віч (онлайн або наживо) вимушених переселенок з України та якісне дослідження у формі експрес-інтерв'ю вимушених переселенок з України та представників країн, що приймають: працівників місцевих державних та недержавних організацій, волонтерів та інших осіб, які взаємодіють з переселенками і допомагають їм розв'язувати нагальні проблеми. Всі етапи дослідження, включаючи рекрутинг та навчання інтерв'юєрів, розробку інструментів дослідження, контроль якості роботи інтерв'юєрок здійснювалися відповідно до стандартів, кодексів та керівництв ESOMAR (European Society of Marketing Research Professionals)¹¹ і стандартів «Української Асоціації Маркетингу»¹².

Польовий етап дослідження проведено в період з 3 травня до 11 червня 2022 року. Статистична похибка вибірки – 3,1% (з довірчою ймовірністю 95%, без урахування дизайн-ефекту).

Вибірка дослідження: у дослідженні взяли участь 1023 респондентки, які виїхали внаслідок початку воєнних дій в Україні з 24 лютого 2022 року до 27 країн Європи, до 290 міст, містечок і селищ (рис. 2, табл. 1).

Рисунок 2. Кількість населених пунктів, в яких проводилось дослідження, за країнами

11 Кодекси ESOMAR. URL: <https://esomar.org/codes-and-guidelines>

12 Стандарти УАМ. URL: <http://www.uam.in.ua/ukr/standarts/>

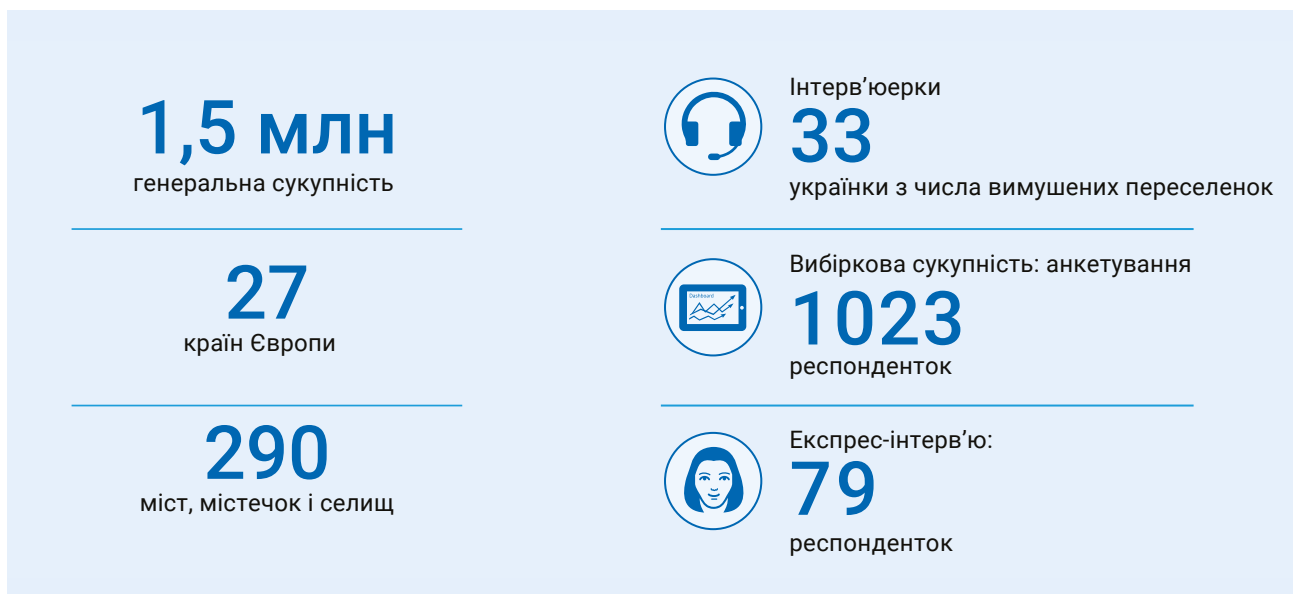
Таблиця 1. Регіони, міста та країни тимчасового перебування респонденток

№ п/п	Країна	Кількість населених пунктів	Міста, містечка та села (або ж регіони), де перебували респондентки під час опитування
1	Австрія	7	Відень, Гензерндорф, Грац, Детах, Інсбрук, Філлах
2	Бельгія	7	Гесден-Золдер, Антверпен, Брюссель, Гент, Левен, Сіври-Ранс, Фландрія
3	Болгарія	2	Бургас, Варна
4	Сполучене Королівство	8	Алтон, Лі (біля Мальмсбері), Лондон, Мальмсбері, Стратпеддер, Вотфорд, Чандлерс Форд, Чарлтон (біля Мальмсбері)
5	Данія	3	Копенгаген, Оденсе, Горсенс
6	Естонія	5	о. Сааремаа, Пярну, Таллін, Тюрі, Хаапсалу
7	Ірландія	2	Дандолк, Корк
8	Іспанія	12	Віла-Реал, А-Гуарда, Адехе (о. Тенеріфе), Аліканте, Бадахос, Барселона, Б'єнвеніда (Бадахос), Валенсія, Денія (Аліканте), Санта-Крус-де-Тенеріфе (о. Тенеріфе), Севілья, Торрев'єха
9	Італія	24	Соверцене, Асті, Барі, Болонья, Верезе, Вібо-Валентія, о. Іскія, Корденонс, Латіна, Лаціо, Ломбардія, Лураґо-Маріоне, Неаполь, Мілан, Наполі, Нардо, Піза, Реджоді-Калабрія, Реджо-Емілія, Рим, Сан-Маріно, Турин, Феррара, Есте
10	Кіпр	1	Пафос
11	Латвія	1	Рига
12	Литва	3	Вільнюс, Каунас, Кедайняй
13	Молдова	1	Кишинів
14	Нідерланди	7	Арнем, Роден, Гронінґен, Дранте, Драхтен, Хем, Утрехт
15	Німеччина	43	Банневіц, Бургобербах, Регенсбург, Бергкамен, Берлін, Бонн, Вальдкаппель, Бауцен, Вестфалія, Вісбаден, Галле, Гамбург, Ганновер, Гіфгорн, Гронау, Гуммерсбах, Діппольдсвальде, Дітценбах, Дортмунд, Дрезден, Ерланґер, Ессен, Зельтерс, Каль-ам-Майн, Карст, Кьольн, Кобленц, Людінґгаузен, Майссен Мюнхен, Нойштадт, Нордерштедт, Нюрнберг, Потсдам, село Іменсен (Нижня Саксонія), Зігмарінген, Гройсен, Гайденау, Гаттінген, Циттау, Шлезвіґ-Гольштайн, Шенебек, Ессен
16	Польща	66	Бидґош, Холм, Елк, Познань, Варшава, БельськоБяла, Бендзин, Бидґош, Боліславець, Високе-Мазовицьке, Вроцлав, Гданськ, Глівіце, Гожув-Великопольський, Голенюв, Гостинін, Грудзиондз, Дембиця, Живець, Забже, Зарвз, Інновроцлав, Ізабелін, Каліш, Катовіце, Кельце, Києво-Поморське воєводство, Кошелін, Західнопоморське воєводство, Краків, Легниця, Лідзбарк-Вармінський, Ліпкув, Лодзь, Люблін, Любовіцен, Любожеве, Ляски біля Варшави, Львувик-Шльонський, Надажин, Нідек, Ольштин, Ольшувка (Мшана Дольна), Ополе, Победзіська, Радом, Райсько, Раковіце, Львувик, Свідніца, селище Любовіце (Шльонське воєводство), село Кужетник (Ольштинський край), Слупськ, Спала, Станіславув, Старогард, Терново, Томашів, Торун, Трускав, Устронь, Цейрас Косельний, Шрем, Щекоцини, Щецин, Юзефов біля Отводська
17	Португалія	5	Брага, Браганса, Лісабон, Порто, Сінтра
18	Румунія	7	Брашов, Бухарест, Констанца, Крайова, Плоешті, Плопені, Тиргу-Окна

№ п/п	Країна	Кількість населених пунктів	Міста, містечка та села (або ж регіони), де перебували респондентки під час опитування
19	Словаччина	32	Банська (Бистриця), Белуши (Пухівський округ), Братислава, Вельке Медер, Габчиково, Дунайська Стреда, Дунайська-Лужна, Жиліна, Заречье (Тренчанский край), Заречья (Пухівський округ), Іванка при Дунаї, Карлова Весь, Квашов (Пухівський округ), Ліптовський Микулаш, Лужанки, Мартин, Нітра, Поважська-Бистриця, Прівідца, Пухів, Пьештани (Трнавський край), Рішньовце (околиця Нітри), Сенець, Сенець, Стара Тура, Стреженіце (Пухівський округ), Топольчани, Тренчин, Турзовка, Чадца Жилінський край, Яровце
20	Словенія	1	Марібор
21	Угорщина	7	Балатонбоглар, Будапешт, Замарді, Кечкемет, Лаботлон, Модьорот, Пілішчаба
22	Фінляндія	7	Ювяскюля, Валкеаоскі, Маріегамн (Аландські острови), Рійгімякі, Турку
23	Франція	7	Вільнев-ле-Магелон, Глезе, Монпельє, Нансі, Обань, Овернь, Тулуза
24	Хорватія	3	Грабоваць, Раковиця
25	Чехія	11	Брно, Бучовіце, Валтіце, Вишков, Добржиш, Злонін, Кутна гора, Лібіш, Нератовіце, Пардубіце, Прага
26	Швейцарія	8	Едерманнсдорф, Лозанна, Небікон, Ольтен, Сьон, Хак (Сант-Гален), Цедрун, Цюрих
27	Швеція	9	Мунсьо, Шелефте, Троса, Гетеборг, Лінчепінг, Мальме, Стокгольм, Седерманланд, Троса
	Усього	290	

Країнами, де в опитуванні взяли участь найбільше респонденток, стали Словаччина, Польща, Чехія, Німеччина, Румунія, Іспанія, Італія та Болгарія. Структура вибірки відповідає структурі генеральної сукупності, тобто місцями перебування більшості опитаних респонденток є ті країни, де від 24 лютого 2022 року міграційними службами зафіксовано перебування більшості українок.

Рисунок 3. Методологічні підходи та вибірка

РОЗДІЛ 1

Кабінетне дослідження.

Заходи країн Європи із надання захисту та допомоги вимушеним переселенкам і переселенцям з України, які виїхали з її території після 24 лютого 2022 року

РОЗДІЛ 1. КАБІНЕТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ. ЗАХОДИ КРАЇН ЄВРОПИ ІЗ НАДАННЯ ЗАХИСТУ ТА ДОПОМОГИ ВИМУШЕНИМ ПЕРЕСЕЛЕНКАМ І ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМ З УКРАЇНИ, ЯКІ ВИЇХАЛИ З ЇЇ ТЕРИТОРІЇ ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ

Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 16 червня 2022 року загальна кількість вимушених переселенців(-ок) з України у всій Європі становить 5 137 933 осіб, з них понад 1,23 млн осіб перебувають у РФ (включно з тими, кого було вивезено з території України примусово), ще незначна кількість переселенців(-ок) перебуває в інших країнах СНД¹³. Кількісні показники про розподіл вимушених переселенців(-ок) з України в країнах Європи станом на 16 червня 2022 року, згідно з даними УВКБ ООН, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Чисельність вимушених переселенців з України та осіб, зареєстрованих за програмами тимчасового захисту¹⁴

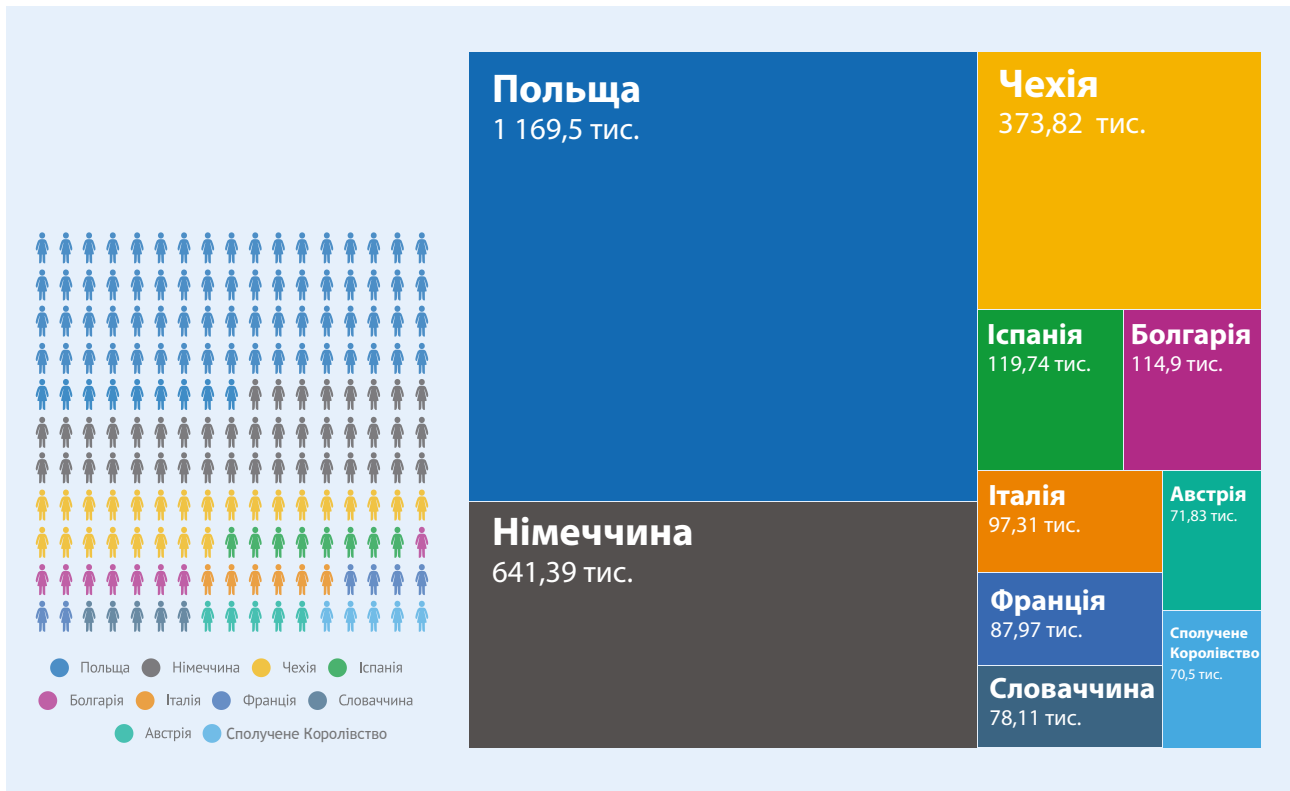
	Країна	Вимушені переселенці з України, зафіксовані в Європі	Вимушені переселенці з України, які зареєстровані за програмою тимчасового захисту або схожими програмами національного захисту
	Польща	1169497	1169497
	Німеччина	780000	641392
	Чехія	373965	373823
	Італія	129623	97314
	Іспанія	119820	119742
	Румунія	90297	37832
	Франція	87972	87972
	Молдова	85497	Не застосовується
	Болгарія	79196	114877
	Словаччина	78302	78113
	Австрія	71422	71831
	Сполучене Королівство	70500	70500
	Нідерланди	64480	64480
	Литва	56223	46547
	Швейцарія	55921	55921

¹³ Портал оперативних даних (ODP) УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

¹⁴ За даними УВКБ ООН, 16 червня 2022.

	Країна	Вимушені переселенці з України, зафіксовані в Європі	Вимушені переселенці з України, які зареєстровані за програмою тимчасового захисту або схожими програмами національного захисту
	Бельгія	47477	46852
	Естонія	42257	27489
	Португалія	42246	42151
	Швеція	39769	38046
	Ірландія	35675	36911
	Латвія	31561	26798
	Данія	30286	28290
	Фінляндія	26629	26753
	Угорщина	24452	24452
	Норвегія	18511	18511
	Греція	14887	14887
	Хорватія	14259	14258
	Кіпр	13000	13049
	Чорногорія	8366	3979
	Сербія та Косово	7704	749
	Словенія	7097	7097
	Люксембург	5245	5245
	Албанія	1528	Не застосовується
	Північна Македонія	1213	Не застосовується
	Ісландія	997	877
	Мальта	994	922
	Боснія і Герцеговина	326	Не застосовується
	Ліхтенштейн	221	221
	Усього	3727415	3407378

Рисунок 4. Країни, що зареєстрували понад 70 тис. переселенців(-ок) з України в статусі тимчасового захисту

4 березня 2022 року ЄС ухвалив введення в дію Директиви про тимчасовий захист¹⁵, щоб забезпечити швидку та ефективну допомогу людям, які тікають від війни в Україні. Згідно з Директивою українці, які рятуються від війни, отримають тимчасовий захист на території ЄС: зможуть прожити, вчитися, працювати й отримувати медичну допомогу протягом визначеного часу. Тимчасовий захист вже діє й застосовуватиметься до українських біженців протягом року. Захист можуть продовжити до трьох років, якщо ситуація в Україні не покращиться достатньо, аби люди змогли повернутися додому. Іноземці й особи без громадянства, які легально проживають в Україні та не можуть повернутися до своєї держави, а також члени їхніх сімей отримають захист в ЄС. Усім іншим буде дозволено транзитом перетнути ЄС для повернення до власних країн.

ЄС спростив також прикордонний контроль для біженців, умови перевезення особистих речей і домашніх тварин, забезпечив гнучкі умови в'їзду, доступ до рятувальних служб і гуманітарної допомоги, а також відкрив тимчасові пункти пропуску на кордоні¹⁶.

У кожній з країн Європи на підставі загальних європейських принципів сформувалася власна система допомоги вимушеним переселенцям(-кам) з України, зі своїми унікальними відмінностями. Варто зазначити, що деякі програми щодо допомоги вимушеним переселенцям(-кам) з України коригуються та змінюються. На нашу думку, це можна пояснити потребою оптимізувати допомогу та її диференціацією щодо конкретних соціальних груп. Опис національних систем допомоги в країнах Європи з найбільшою чисельністю переселенців(-ок) з України (понад 70 тис.) наведений у табл. 3.

¹⁵ Імплементційне рішення ради (ЄС) 2022/382, що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист. 4 березня 2022 року.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu22006?an=&ed=&dtm=&le=>

¹⁶ Як ЄС допомагає українським біженцям?.
URL: <https://eunighbourseast.eu/uk/news-and-stories/explainers/yak-yes-pidtrymuye-ukrayinu-vid-sankczij-do-vijskovoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogy/>

Таблиця 3. Опис національних систем допомоги в країнах Європи

Польща

+ Дозвіл на тимчасове проживання до трьох років
+ Спрощена процедура отримання ідентифікаційного коду (PESEL)
+ Центри забезпечення тимчасового проживання, з гарячим харчуванням, базовою медичною допомогою
+ Допомога в пошуку житла
+ 300 злотих на дорослого одноразово
+ Безкоштовна медична допомога: лікування та консультації в державних закладах охорони здоров'я
+ Соціальна допомога на дитину до 18 років за національною програмою «Сім'я 500+»
+ 135 злотих на місяць як додаткова виплата на осіб до 24 років з інвалідністю
+ Безкоштовні та пільгові послуги з відкриття рахунків у банках, правового консультування, мобільного зв'язку тощо
+ Відкритий доступ до ринку праці
- Виплати домогосподарствам, що приймають українців, скасовано з 01.07.2022
- Безкоштовний проїзд у громадському транспорті скасовано з 01.06.2022
+ Розширення пільг для осіб з інвалідністю, вагітних та багатодітних з 01.07.2022
+ Оформлення закордонних паспортів дітям до 12 років у Генконсульстві у Вроцлаві з 01.07.2022
+ 300 злотих на дитину одноразово в межах урядової програми «Добрий старт» для всіх учнів, що починають навчальний рік з 01.09.2022

Німеччина

+ Дозвіл на тимчасове проживання до трьох років
+ Пункти першої допомоги для українців на центральних залізничних вокзалах
+ Безкоштовне тимчасове житло (готель) для новоприбулих українців
+ €449 на місяць соціальної допомоги на дорослого, зареєстрованого у центрі зайнятості, з 01.06.2022
+ €219 на дитину до 18 чи до 21 років залежно від умов родини з 01.06.2022
+ Безоплатна медична допомога, зокрема ліки, послуги психолога або стоматолога
+ Безкоштовний доступ до культурних і спортивних послуг (музеї, театральні вистави, деякі фітнес-центри та басейни)
+ Безкоштовна школа, а також бакалаврат і магістратура в усіх державних навчальних закладах
+ Відкритий доступ до ринку праці
- Безкоштовний громадський транспорт скасовано з 01.06.2022
+ Пільговий проїзний квиток на громадський транспорт за €9 на місяць (за винятком поїздів далекого призначення), з 01.06.2022 до 30.08.2022

Чехія

+ Дозвіл на тимчасове проживання до трьох років
+ Безкоштовне тимчасове житло
+ Відкритий доступ до ринку праці
+ Медичне страхування покриває країна перебування, зокрема звернення до муніципальних лікарень
+ Безкоштовна медична допомога: від лікарів загальної практики для українців, які потребують невідкладного лікування, проте ще не мають страхового полісу; у UA-пунктах усіх клінічних лікарень Чехії надається екстрена медична допомога для дорослих, дітей та підлітків
+ Безкоштовна психологічна підтримка від «Національного інституту душевного здоров'я», без попереднього запису
+ Безкоштовна юридична підтримка
+ Безкоштовна школа та садочок
- Зачинено центр оформлення документів тимчасового захисту в Празі з 16.06.2022
- 5000 крон допомоги скасовують для розселених у соціальне житло вимушених переселенців, забезпечених безкоштовними багаторазовим харчуванням і гігієнічними засобами з липня 2022
- Скорочено термін дії безкоштовного медичного страхування з 1 року до 150 днів
+ Безкоштовний громадський транспорт протягом п'яти днів з дати оформлення візи тимчасового перебування з 01.06.2022
+ Пільговий проїзний квиток на громадський транспорт допомагають оформити інформаційні центри
+ 4620 крон на дорослого – продовження виплат після шести місяців перебування в статусі тимчасового захисту в розмірі прожиткового мінімуму, згідно з поправками до закону lex Ukraine з 01.07.2022
+ 3320 крон на дитину – продовження виплат після шести місяців перебування у статусі тимчасового захисту в розмірі прожиткового мінімуму, згідно з поправками до закону lex Ukraine з 01.07.2022
+ Продовження прийому вимушених переселенців з України після 30.06.2022 (після дати завершення надзвичайного стану, пов'язаного з хвилею біженців з України)
+ Оплата річної медичної страховки за дітей до 18 років, пенсіонерів, людей з інвалідністю
+ 500 крон безумовної виплати залишили для всіх новоприбулих з візою тимчасової допомоги впродовж п'яти місяців за умови, якщо підтверджено відсутність роботи та власності в країні

Іспанія

+ Дозвіл на проживання на один рік, який можна продовжити ще на два роки
+ Доступ до ринку праці як за контрактом, так і як фізична особа-підприємець
+ Право на освіту та професійно-технічне навчання
+ Забезпечення житлом (готель) та кількарізовим харчуванням
+ Право на отримання медичної допомоги
+ Відсутні виплати соціальної допомоги
+ Держава забезпечує продуктами (крупя, макарони, консерви), якщо переселенець(-ка) самостійно знаходить житло, раз на місяць

 Італія

+	Дозвіл на тимчасове проживання до трьох років
+	Вільний доступ до ринку праці
+	Право на навчання у школах і садках для дітей
+	Безкоштовна медицина за національною програмою охорони здоров'я: відвідування лікарів загальної та вузької практики, рецепти на ліки, лікування гострих та хронічних хвороб
+	€300 на дорослого на місяць протягом трьох місяців, якщо житло знайдено самостійно
+	€150 на дитину на місяць протягом трьох місяців, якщо житло знайдено самостійно
+	Безкоштовний проїзд потягами Trenitalia протягом п'яти днів із моменту в'їзду в країну, до місця призначення
+	Безкоштовне повернення до України з Італії: авіа та автобусами діють записи на рейси из Турина з липня 2022
+	Уряд Італії збільшив фінансову допомогу для вимушено переміщених людей з України до понад €800 млн та підтримає бюджет України на суму до 200 млн євро

 Франція

+	Дозвіл на проживання протягом шести місяців з можливістю подовження, загалом до трьох років
+	Доступ до безкоштовної медичної допомоги: консультація лікаря загальної практики, безкоштовні ліки за рецептом тощо
+	€14,20 на день для дорослого, якщо житло знайшли самостійно (є градація за кількістю осіб у сім'ї)
+	€6,80 на день для дорослого, якщо надане соціальне житло
+	€6,80 допомоги на дитину (є градація за кількістю осіб у сім'ї)
+	Безкоштовне навчання для неповнолітніх
+	Відкритий доступ до ринку праці
+	Сприяння в отриманні соціального житла (запис в чергу, подальше розселення)
-	Безкоштовний проїзд у громадському транспорті (трамвай, метро, тролейбус, автобус) за умови попереднього отримання проїзного
+	Безкоштовний проїзд залізницею SNCF скасовано з травня 2022
+	Одна безкоштовна поїздка залізницею SNCF у вагоні 2 класу на поїзди національного та далекого сполучення, у перше прибуття до Франції, та друга — для повернення в Україну, з травня 2022
+	Запровадження особливих умов прийняття диплому медиків з України, відповідно до яких медичним працівникам дозволено працевлаштовуватись у Франції без спеціальної акредитації до кінця 2022 року

Болгарія

+	Право на тимчасове проживання до трьох років
+	Вільний доступ до ринку праці
+	40 левів допомоги на поселену людину та триразове харчування
+	Безкоштовний проїзд у громадському транспорті Софії до жовтня 2022
+	Безкоштовний проїзд залізницею CFR Călători прямим сполученням з Румунії до Болгарії й назад
-	Припинено урядову програму з розселення українців у прибережних регіонах з 01.06.2022
-	15 левів допомоги на поселену людину та триразове харчування в новому соціальному житлі з 01.06.2022
+	Розселено українських біженців у соціальне житло з 01.06.2022 до 31.08.2022

Словаччина

+	Право на тимчасове проживання до трьох років
+	Вільний доступ до ринку праці
+	Безкоштовна первинна медична допомога, виклик швидкої, безкоштовна допомога вузьких спеціалістів
+	€80 на дорослого на місяць за програмою фінансування від ООН
+	€160 на дитину до трьох років на місяць за програмою фінансування від ООН
+	€60 на дитину від 3 до 18 років на місяць за програмою фінансування від ООН
+	Додаткове фінансування сім'ям на особу з інвалідністю
+	€200 відшкодування власникам житла за прийнятого дорослого вимушеного переселенця з України (оренда та комунальні послуги)
+	€100 відшкодування власникам житла за прийняту дитину вимушеного переселенця з України за оренду та комунальні послуги
+	Безкоштовний проїзд у поїздах ZSSK (крім поїздів IC)
-	€130 на місяць на дорослого та дитину від уряду скасовано з 01.06.2022
+	€140 на місяць на дорослого та дитину від ЮНІСЕФ з 01.06.2022

Австрія

+	Дозвіл на тимчасове проживання до трьох років
+	Вільний доступ до ринку праці
+	€150 субсидії на оренду на людину на місяць (приватне проживання)
+	€300 дотації на оренду на людину на місяць для сім'ї від 2 осіб (приватне проживання)
+	€215 на харчування на місяць на дорослого
+	€100 на харчування на місяць для неповнолітнього
+	€200 субсидії на шкільне приладдя на дитину на рік
+	€150 субсидії на одяг на людину на рік
+	€50 субсидії на відпочинок на людину на місяць
+	Безкоштовний проїзд громадським транспортом Wiener Linien до кінця вересня 2022
+	Безкоштовний проїзд у потягах ÖBB (2 клас, місцеве та далеке сполучення) за програмою Not-Ticket Ukraine

Сполучене Королівство

+	Біометричний дозвіл на проживання протягом трьох років у випадку наявності приватного спонсора
+	200 фунтів стерлінгів допомоги одноразово одразу після прибуття на кожного члена сім'ї, за програмою Homes for Ukraine
+	Соціальні виплати для осіб працездатного віку, щоб допомогти покрити витрати на життя, якщо дохід низький або особа безробітна (розраховується виключно індивідуально)
+	Пенсійний кредит для осіб старше 66 років, які мають низький дохід
+	Допомога особам з інвалідністю
+	Допомога на дитину
+	Допомога на догляд, якщо особа доглядає за кимось щонайменше 35 годин на тиждень
+	Безкоштовне житло від спонсора мінімум на 6 місяців
+	350 фунтів стерлінгів відшкодування спонсору на покриття витрат на комунальні послуги
+	Відкритий доступ до ринку праці
+	Доступ до Національної служби здоров'я
+	Безкоштовне навчання в державних школах для неповнолітніх
-	Країни з Сполученого Королівства – Шотландія та Вельс – призупинили своє спонсорство вимушених переселенців з липня 2022

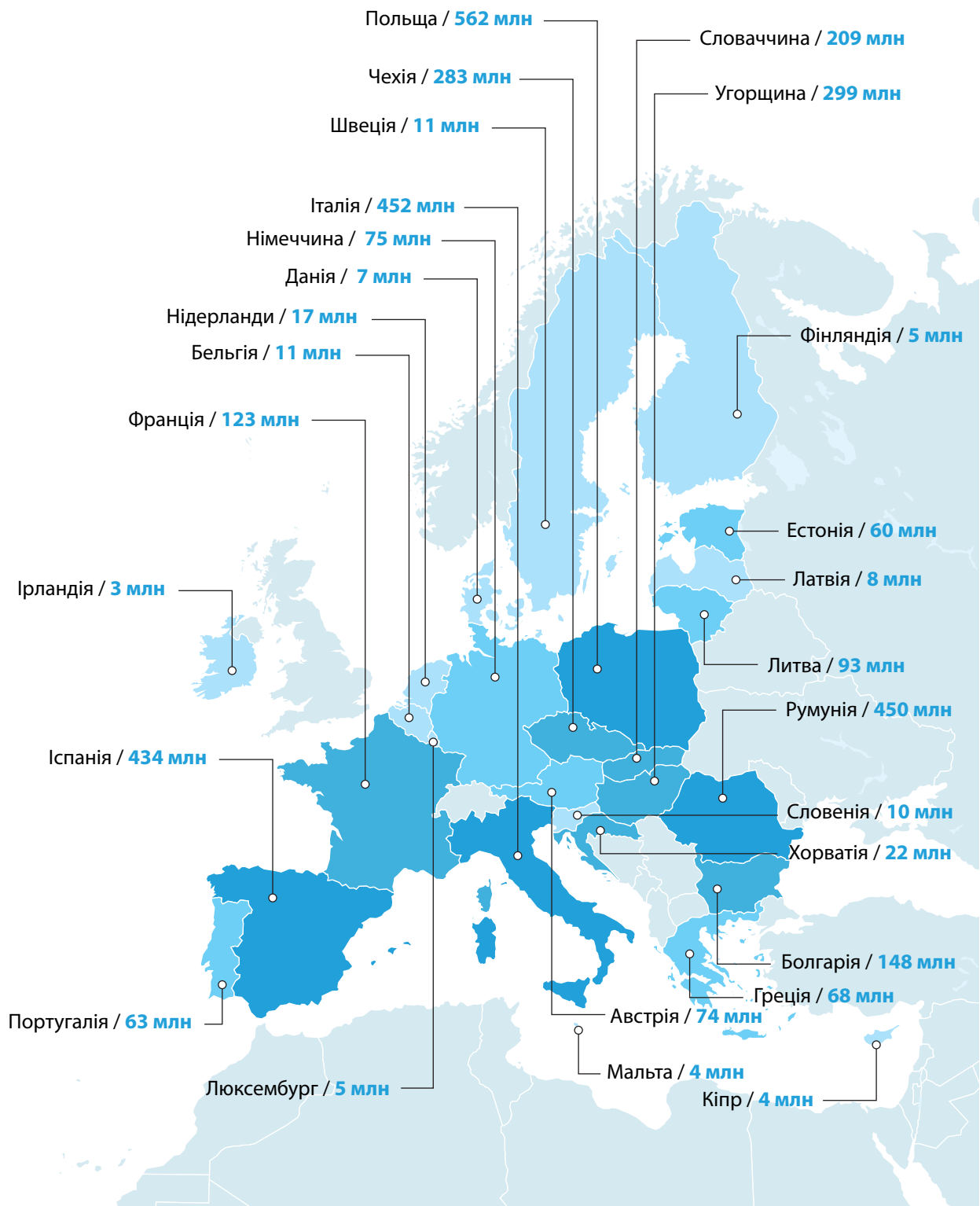
Потреби вимушених переселенців(-нок) з України фінансуються передусім коштом із державних бюджетів європейських країн. Так, у Швеції, Норвегії, Данії та Нідерландах фінансування прийому українців(-нок) відбувається завдяки перерозподілу коштів із бюджету розвитку. Уряд Німеччини схвалив проект додаткового бюджету. Кошти для переселенців(-нок), які перебувають у Франції, Сполученому Королівстві, Італії, Іспанії, фінансуватимуться з міністерських та подекуди місцевих бюджетів¹⁷.

Суттєву підтримку державам-членам у задоволенні потреб вимушених переселенців(-нок) з України надає Європейський Союз. Станом на травень 2022 року країни-члени ЄС уже отримали 3,5 млрд євро з десяти запланованих у межах програми REACT-EU (Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe). Країни-члени ЄС, що приймають найбільшу кількість переселенців(-нок), отримали відповідно найбільшу частку цього фінансування¹⁸ (рис. 5).

17 Криза в Україні та витрати біженців: початкова оцінка наслідків допомоги розвитку.
URL: <https://donortracker.org/insights/ukraine-crisis-and-refugee-costs-initial-assessment-impacts-development-assistance>

18 Яке фінансування отримують країни ЄС для допомоги українським біженцям?
URL: <https://www.euronews.com/next/2022/05/18/what-funding-do-eu-countries-get-to-help-ukrainian-refugees>

Рисунок 5. Перший транш фінансової допомоги Європейської Комісії державам-членам Європейського Союзу, які приймають біженців з України у 2022 році, млн євро¹⁹

¹⁹ Джерело: <https://www.statista.com/>

Окрім зазначених вище інструментів, система фінансування українських переселенців(-нок) в ЄС достатньо складна й різноманітна і передбачає діяльність інших фондів, залучення програм та грантів, кредитних ресурсів, а також громадські ініціативи. Так, глобальна акція Stand Up for Ukraine, ініційована Президентом Європейської Комісії Урсулою фон дер Ляєн і прем'єр-міністром Канади Джастіном Трюдо в партнерстві з Global Citizen, об'єднала активістів і світових лідерів, зібрала 9,1 млрд євро для людей, які тікають від російського вторгнення в Україну²⁰. Цей захід став ще однією демонстрацією підтримки України громадянським суспільством Європи та всього світу.

« **О**крім зазначених вище інструментів, система фінансування українських переселенців(-нок) в ЄС достатньо складна й різноманітна і передбачає діяльність інших фондів, залучення програм та грантів, кредитних ресурсів, а також громадські ініціативи »

Фото. Збір коштів на допомогу українським вимушеним переселенцям, Вроцлав, Польща – 27 лютого 2022 р.: у неділю у Вроцлаві, Польща, було передано одяг і товари, які будуть доставлені до українського кордону для підтримки українських біженців.
Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

²⁰ Stand Up for Ukraine об'єднав активістів, світових лідерів та інших, щоб підтримати Україну та всіх біженців.
URL: <https://www.globalcitizen.org/en/content/stand-up-for-ukraine-impact-report/>

РОЗДІЛ 2

Результати кількісного та якісного досліджень.
Анкетування та опитування вимушених
переселенок та приймаючої сторони
в контексті заходів європейських країн
щодо міграційної кризи, викликані війною.

РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ КІЛЬКІСНОГО ТА ЯКІСНОГО ДОСЛІДЖЕНЬ. АНКЕТУВАННЯ ТА ОПИТУВАННЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНОК ТА ПРИЙМАЮЧОЇ СТОРОНИ В КОНТЕКСТІ ЗАХОДІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ, ВИКЛИКАНОЇ ВІЙНОЮ.

ДЕМОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИБІРКОВОЇ СУКУПНОСТІ

Області та регіони України, звідки виїхали респондентки

Розподіл респонденток за регіонами проживання в Україні (рис. 6) відповідає результатам інших досліджень та експертних оцінок, зокрема опитуванням, проведеним Центром Разумкова в березні 2022 року²¹ та УВКБ ООН у червні 2022 року²²:

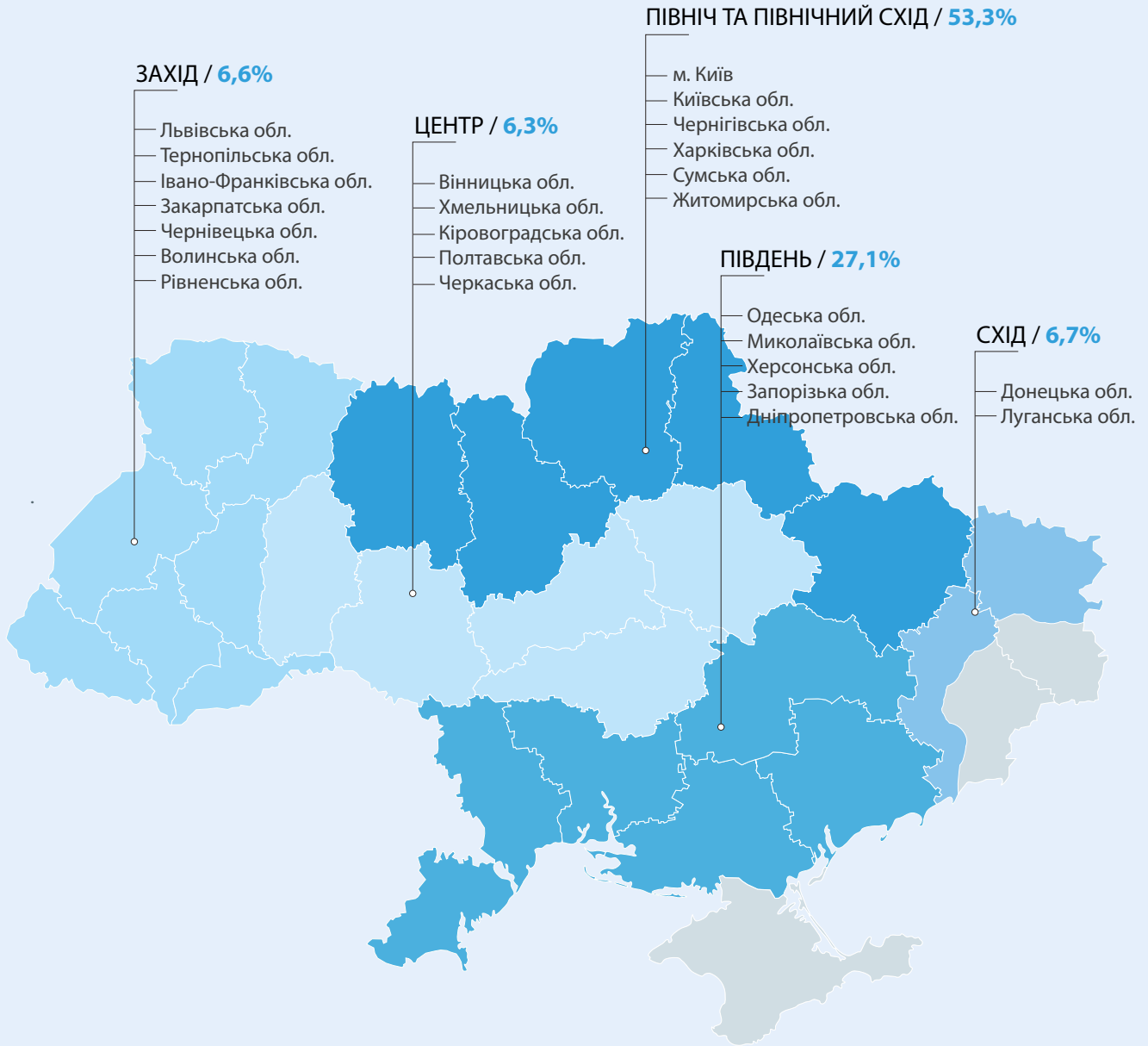
- північ та північний схід (Київ, Київська, Чернігівська, Харківська, Сумська, Житомирська області) – 53,3%;
- південь (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська області) – 27,1%;
- схід (Донецька, Луганська області) – 6,7%;
- захід (Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Волинська, Рівненська області) – 6,6%;
- центр (Вінницька, Хмельницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області) – 6,3%.

Порівняно невелику кількість жінок, які виїхали зі східних регіонів, можна пояснити тим, що війна в Луганській та Донецькій областях триває вже вісім років: значна частина цих областей давно окупована, а люди з контрольованої Україною території цих областей унаслідок бойових дій, що тривали роками, мали підстави покидати свої домівки задовго до початку вторгнення 24 лютого 2022 року.

21 Обсяг вимушених переміщень українців за кордон. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinski-bizhentsi-viyny-za-kordonom>

22 Lives on Hold: Profiles and Intentions of Refugees from Ukraine. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/94176>

Рисунок 6. Регіони постійного проживання в Україні вимушених переселенців, учасниць опитування

Вікова структура вибіркової сукупності

Відповідно до класифікації ООН, респонденток розподілено до однієї з чотирьох вікових груп (рис. 7): ранній працездатний вік (18–24 роки), основний працездатний вік (25–54 роки), зрілий працездатний вік (55–64 роки) та літні люди (старше 65 років). Порівняння вікових структур населення України²³ (скоригованої для людей віком старше 18 років) та вибіркової сукупності дає змогу зробити висновок, що жінки основного працездатного віку покидають Україну в кількості, яка перевищує офіційні оцінки вікових пропорцій населення. Це ще один фактор негативного впливу війни на стан трудових ресурсів України, який має вплив водночас на ринок праці та трудових ресурсів у Європі. З одного боку, велика кількість жінок працездатного віку збільшує обсяг трудових ресурсів, а з іншого – посилюється конкуренція на ринку праці й виникає потреба щодо додаткових заходів, які допомогли б вимушеним переселенкам долати бар'єри на шляху до працевлаштування в країні тимчасового перебування.

Рисунок 7. Порівняння вікової структури населення України та респонденток дослідження

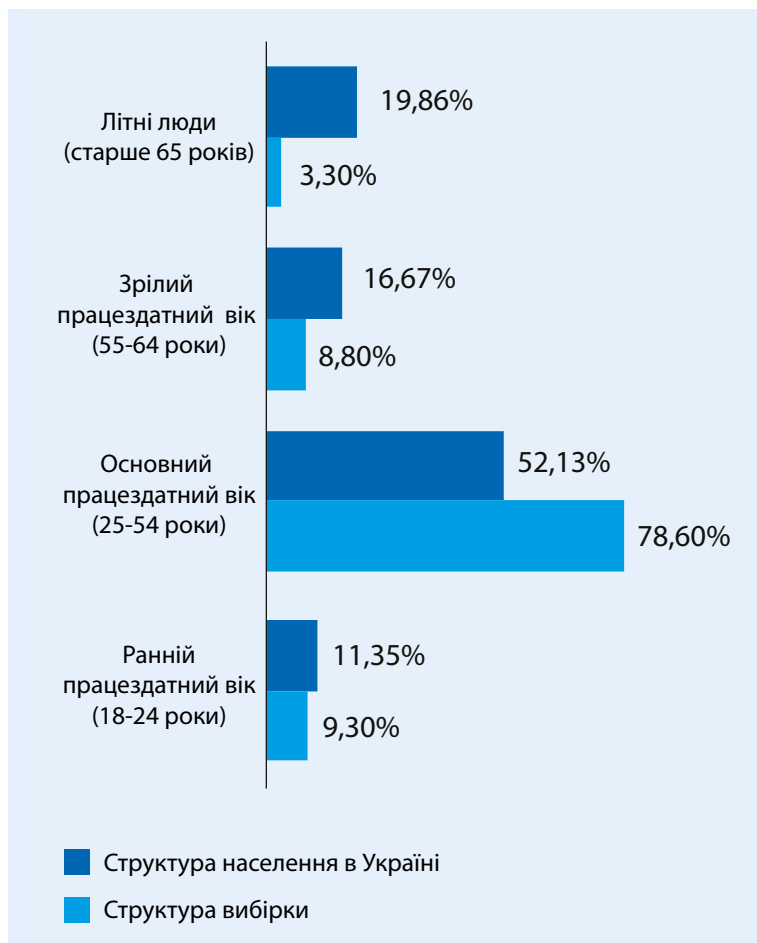
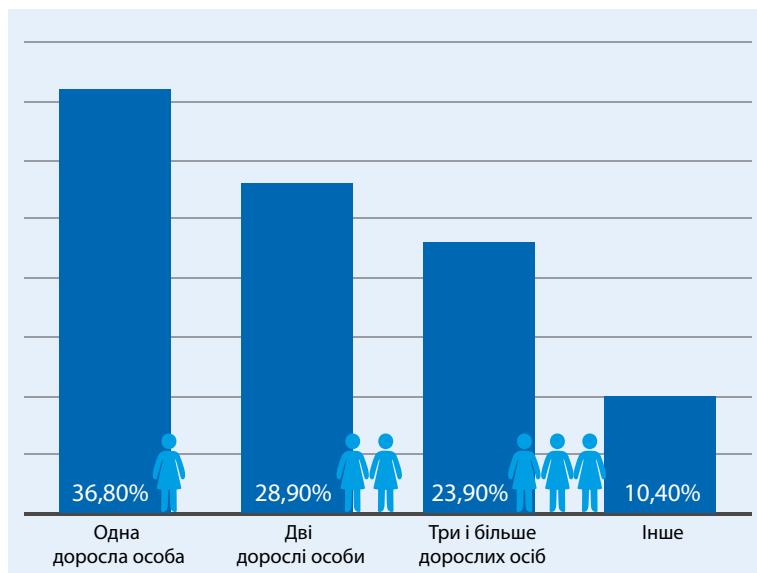

Рисунок 8. Розподіл домогосподарств вимушених переселенок за чисельністю

Оцінка кількості домогосподарств вимушених переселенок та чисельності їхніх членів

Оцінка кількості домогосподарств вимушених переселенок є важливим показником, на підставі якого урядові структури європейських країн можуть прогнозувати попит на житло, обсяг та структуру дотацій і преференцій та інші важливі соціально-економічні показники планів, що стосуються допомоги вимушеним переселенцям(-кам) з України.

23 Оцінка наявного населення України станом на 1 грудня 2019. URL: https://ukrstat.gov.ua/Noviny/new2020/zmist/novini/OnU_01_12_2019.pdf

Аналіз відповідей на запитання: «З ким із дорослих членів вашої сім'ї ви зараз мешкаєте?» (рис. 8) дає змогу розрахувати, що на 100 переселенок припадає в середньому 70 домогосподарств. Враховуючи оцінку загальної чисельності вимушених переселенок в Європі, що становить 1,5 млн осіб, загальна кількість домогосподарств вимушених переселенок, тобто потреба в житлі, становить понад 1 млн помешкань.

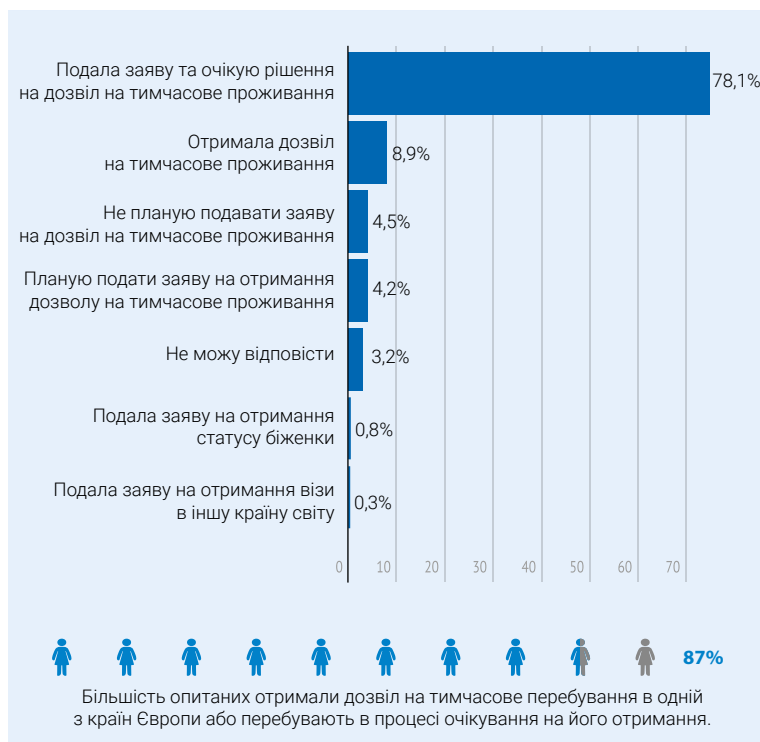
Орієнтовно 10% опитаних українок відповіли, що вони вимушені жити разом з іншими особами, з якими не ведуть спільне господарство:

- ” Живу з друзями: дві дорослі жінки та чотири дітини 4–15 років.
- ” Живу з подругою.
- ” Живу з двома подругами.
- ” Проживаю з двома дітьми та подругою з дітьми.
- ” Мешкаю з двома дорослими в одній квартирі, які не є моїми родичами.
- ” Мешкаю з подругою та її сестрою.
- ” Оселили з незнайомою літньою жінкою у одну кімнату.
- ” Я мешкаю з двома дітьми та сімома дорослими.
- ” Я мешкаю з двома своїми дітьми та ще двома сім'ями, де є дев'ять осіб.
- ” Я мешкаю разом із сім'єю моїх друзів.
- ” Я проживаю з сином і колегами.

ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС РЕСПОНДЕНТОК У КРАЇНІ ПЕРЕБУВАННЯ НА МОМЕНТ ОПИТУВАННЯ

Більшість опитаних (87%) отримали дозвіл на тимчасове перебування в одній з країн Європи або перебувають в процесі очікування на його отримання. Це відповідає з прийнятною похибкою офіційній статистиці²⁴, згідно з якою дозвіл на тимчасове перебування отримали 91% переселенок. Не планують подавати заявку на дозвіл 4,5% респонденток (рис. 9).

Рисунок 9. Юридичний статус переселенок в країні тимчасового перебування, %

24 Портал оперативних даних (ODP) УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

МОТИВИ ТА НАМІРИ

Основний особистий мотив рішення виїхати з України

Аналіз мотивів переселенок є важливим, зокрема, з огляду на наявні припущення, що безпрецедентне спрощення процедур та полегшення перетину кордонів з ЄС для українців спонукало їх до надмірної міграційної мобільності. Відповіді респонденток демонструють, що це не так (рис. 10). Тільки 2,3% відповіли, що планували виїхати за кордон раніше, тож війна пришвидшила їх рішення. Більшість респонденток вирішили виїхати, позаяк їхні сім'ї мешкали в зоні бойових дій або ж вважали всю територію України зоною потенційної небезпеки. Цю статистику підтверджують висловлювання респонденток, які зазначали, що їхніми мотивами виїзду за кордон є порятунок дітей від жахів війни та від психологічних травм, втрата домівок, роботи, окупація населених пунктів.

- ” У 2016 році загинув мій чоловік-військовослужбовець. Після цього дитина не розмовляла протягом року, тому ми виїхали, щоб не повторилась ця ситуація.
- ” Моя сім'я мешкала в зоні бойових дій. А ще через війну я втратила можливість утримувати себе та близьких.
- ” Бомби летять прямо на будинки...
- ” У перший день війни родичі з Польщі почали благати, аби я виїхала. Діти плакали, що хочуть жити... Літак збили над нашим домом.
- ” Важко переносилися тривоги в дітей, особливо вночі, коли в них починалася паніка, вони плакали. Навіть якщо вночі було тихо, то старша дочка, їй два роки, п'ять-шість разів за ніч прокидалася і я не могла її заспокоїти протягом 15–20 хвилин.
- ” Житло розбите й розграбоване.
- ” Не хотіла, щоб семирічна донька переживала й бачила війну.
- ” Основний мотив – проблеми з дитиною, адже вона почала нервувати й затинатися.
- ” Повна окупація міста.
- ” У мене після збитого літака над будинком почався напад астми й перекосило лице. Здоров'я відмовило.
- ” Я боялась за дитину й хотіла забрати з того жаху.

Для деяких респонденток мотивом для виїзду стали опосередковані наслідки війни, зокрема, погіршення економічної ситуації в Україні, переїзд компанії-роботодавця або нестача медикаментів.

- ” Я та сім'я були в зоні бойових дій, також всі члени сім'ї і я залишились без роботи.
- ” Виникла термінова потреба в лікуванні та медичному забезпеченні.
- ” Через війну я втратила роботу й можливість утримувати себе та близьких.
- ” Компанія, в якій я працюю, запропонувала переїхати до Угорщини.

Самостійно вирішили виїхати понад 70% респонденток, а 21,4% респонденток ухвалили це рішення, дослухаючись до думки близьких. Можемо припустити, що подібним чином будуть зберігатися й під час ухвалення інших важливих рішень, зокрема щодо повернення в Україну або подальшої інтеграції в життя країни тимчасового перебування.

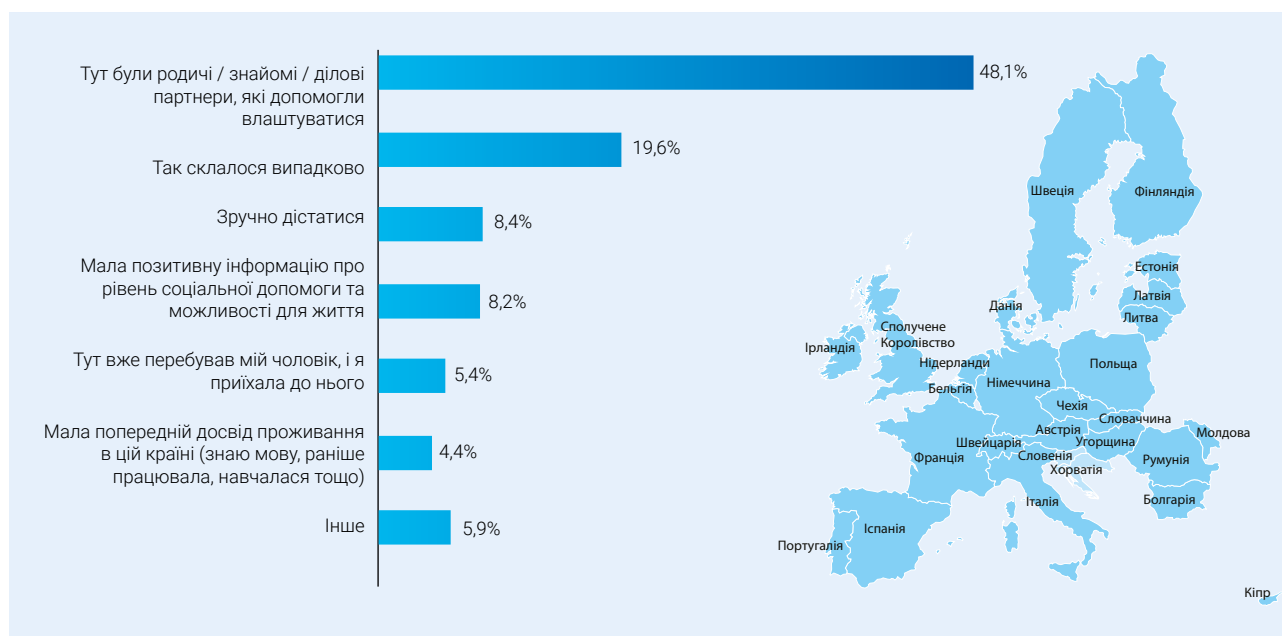
Рисунок 10. Мотиви виїзду за кордон, %

Причини вибору країни перебування

Причини вибору певної країни різняться (рис. 11). Більше половини респонденток (53,3%) зазначили, що на вибір країни перебування вплинули рідні, знайомі, ділові партнери, які в ній проживають та до яких вони могли звернутися за допомогою. Ще 8% опитаних респонденток вказали, що критерієм вибору країни стала зручність доїзду. Стільки ж респонденток вибрали країну, ґрунтуючись на своїх знаннях про можливість для влаштування життя та доступну соціальну допомогу.

Рисунок 11. Причини вибору країни проживання, %

Багато респонденток зазначали, що суттєво вплинула на вибір країни подібність мови та ментальність, найчастіше в цьому контексті йшлося про Польщу.

Польща	<ul style="list-style-type: none"> ” Найближча країна, схожа з Україною за ментальністю. Мені тут дуже зручно. ” Мова дуже схожа на українську. ” Ближче до дому й мова більш зрозуміла для нас. ” Близька до України, близька за менталітетом.
Сполучене Королівство	<ul style="list-style-type: none"> ” Англomовна країна, тож легше влаштуватися та й дитині – вивчити мову.
Естонія	<ul style="list-style-type: none"> ” Відсутність мовного бар'єру (хоча б частково), бо не володію навіть англійською.
Литва	<ul style="list-style-type: none"> ” Були родичі, також 70% населення розмовляють російською, тож розуміла, що не буде мовного бар'єру.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Є знайомі та знаю мову.

Ще важливим фактором була можливість отримання роботи, безкоштовного житла, медичної допомоги, навчальних послуг тощо.

Лікування

- ” У Барселоні відповіли на запит про допомогу сину, який на діалізі.
- ” Обрала країну для лікування дитини.

Робота

- ” Компанія, в якій я працювала, запропонувала переїхати в цю країну, де я продовжила працювати віддалено.
- ” Особисте запрошення Міністерства культури Словаччини.
- ” Скористалася оголошенням, що художникам та їх родинам надають притулок і можливість займатися творчістю.
- ” В інтернеті знайшли інформацію, що в цій країні безкоштовне житло, а потім й інформацію про роботу.
- ” Чоловік був у короткостроковому відрядженні, коли почалася війна. Його компанія перевезла нас до Чехії.
- ” Подруга допомогла знайти роботу за моїм фахом, тож це стало вирішальним аспектом у процесі ухвалення рішення.

Навчання

- ” Мені подобаються підходи до виховання дітей, ставлення до спорту і ще дуже багато того, що притаманне цій країні.
- ” У Франції є можливість навчатися моїм дітям.
- ” Футбольний клуб сина домовився з ФК міста Лодзь, і ми майже всією командою виїхали в Польщу.
- ” У Празі навчається син.
- ” Сину 17 років, він студент першого курсу. Він самостійно знайшов зво, в якому надали можливість тимчасового навчання, тому приїхали сюди.

Інші причини

- » Були знайомі, які відвезли нас до “Червоного хреста”.
- » Доїхала до Польщі, а там зустріла волонтерів, що запропонували відвезти до Італії. Мені було все одно, куди їхати, аби подалі від того жахіття. Я й погодилася.
- » Спочатку виїхала до Львова, хотіла пересидіти там, але вирішили швидко все-таки їхати до найближчої країни Європи.
- » Я вже планувала в майбутньому переїзд до Італії, тому вибір країни тимчасового захисту був очевидним.
- » Я не була в Естонії, але це дуже прогресивна країна. Я мала розмову з однією компанією з Естонії, тож це також відіграло роль. Крім того, Естонія мені підходить за ціноутворенням. Тут в мене є перспективи розвитку, активна ком'юніті тощо.

Можливість переїзду в іншу країну перебування

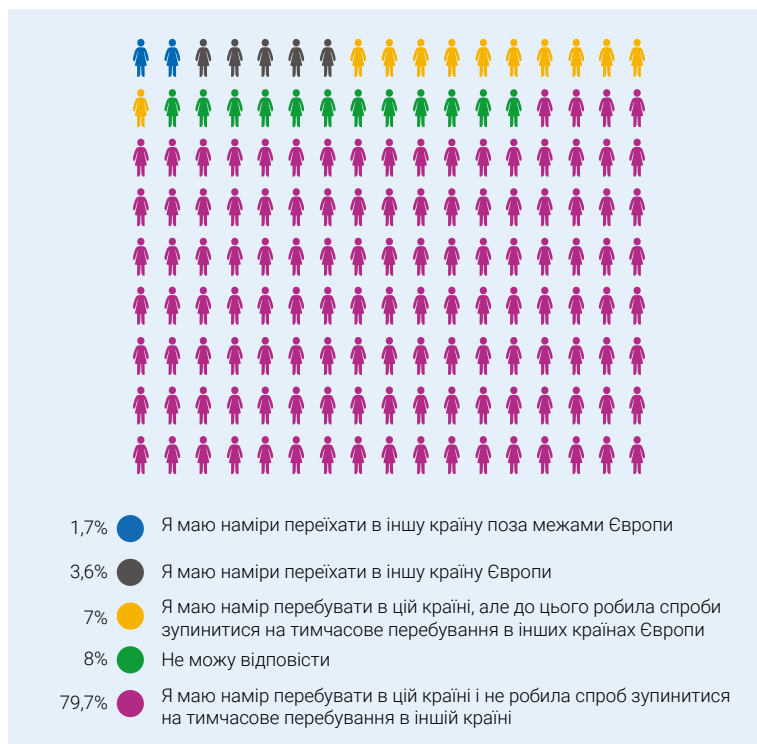
Незадоволені країною перебування лише 5,3% респонденток. Вони мають намір переїхати до іншої країни Європи або до країни поза Європою. Більшість (80%) не змінювали країни, в яку переїхали з України з початком російської агресії, а 7% спершу деякий час перебували в інших країнах (рис. 12).

Рисунок 12. Наміри переселенок щодо подальшого перебування в країні, %

Плани переселенок щодо повернення в Україну

Оцінка кількості вимушених переселенок, які планують повернутися в Україну, кількість осіб, що мають намір лишитися, а також в яких часових термінах респондентки будують свої плани – ця інформація є важливою передусім, аби спрогнозувати модель соціально-економічної ситуації не лише в Україні, а й в Європі.

На мить проведення дослідження висловили наміри залишитися жити в країні тимчасового перебування 13,6% респонденток. Ще 4,4% планують переїхати до іншої країни Європи або емігрувати за її межі. Усього 18% переселенок, які не повернуться, ймовірно, в Україну. Ця оцінка дещо перевищує результати інших досліджень, проведених у березні-квітні 2022 року, згідно з якими кількість українців(-нок), що не планують повертатися на батьківщину, коливається в межах 11–14% (дослідження 4service²⁵ та Work.ua²⁶). Припускаємо, що мають місце щонайменше дві тенденції.

25 Дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <http://surl.li/cfziy>

26 Дослідження Work.ua щодо ситуації з працевлаштуванням. URL: <https://www.work.ua/articles/work-in-team/2900/?setlp=ua>

По-перше, зростає кількість вимушених переселенок, які повертаються в Україну. Про це свідчать дані Держприкордонслужби України, згідно з якими від 10 травня 2022 року потік людей, які вїхали в Україну через західний кордон, перевищує кількість тих, хто виїхав²⁷. Ймовірно, що це реалізують свої наміри особи, які планували повернутися в Україну вже найближчим часом. Згідно з нашим опитуванням, це планує 18% респонденток від загального числа опитаних. По-друге, зростає кількість людей, які вирішують залишитися жити в країні тимчасового перебування на тривалий час передусім з числа тих 10,5% респонденток, що не визначилися відразу щодо своїх планів.

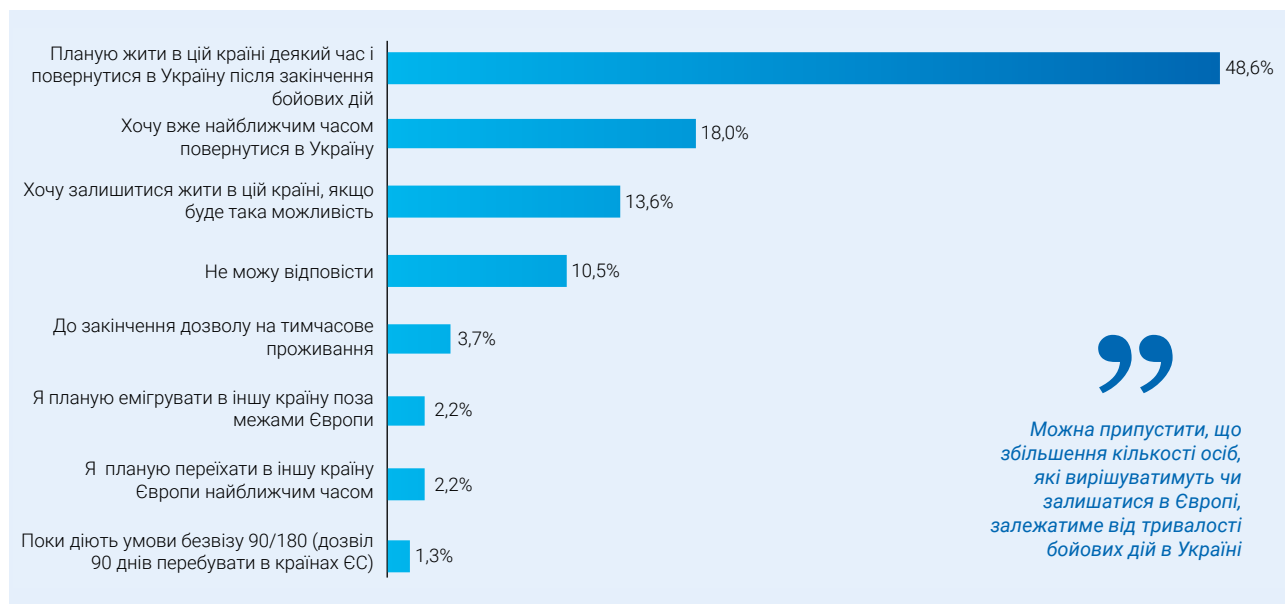
Каталін Голіш, волонтерка КАСПУ, представниця організації «Українські ініціативи Південної Моравії», Чехія: *“З-поміж змін, що відбулися від початку повномасштабної війни в Україні, я спостерігаю тенденцію до повернення українців додому. Також є значні адаптаційні зміни: люди знайшли роботу, дітей влаштували до садочків або шкіл, намагаються спілкуватись чеською, дехто почав розраховувати на власні сили”.*

Можна припустити, що збільшення кількості осіб, які вирішуватимуть чи залишатися в Європі, залежатиме від тривалості бойових дій в Україні (рис. 13): чим довше триватиме війна, тим більше жінок влаштується на роботу в країнах тимчасового перебування, вивчить мову, влаштує дітей у школи. На наш погляд, на рішення про повернення до України також впливає фактор знаходження доступного помешкання собі та своїй родині в країні перебування, а також співвідношення рівня доходів, які вона отримує (соціальна допомога, заробітна платня), до рівня витрат. Однією з головних причин чому вимушена переселенка вирішує не повертатися, є ступінь зруйнованості її помешкання в Україні. Про це розповідає одна з інтерв'юєрок проекту.

Ірина, вимушена переселенка, Бельгія: *«Доволі часто вимушені переселенки обговорюють між собою питання повернення до України в місцях, де вони збираються, наприклад, на курсах вивчення мов. Деякі з них говорять, що швидше за все не повернуться в Україну. Основна причина – їхня домівка повністю знищена окупантами, територія перебуває під окупацією, а підприємства, які забезпечували їх роботою, зруйновані або закриті. Тобто, як вони самі кажуть, повертатися нема куди. Особливо, якщо в країні перебування їм уже вдалося знайти житло, хай і тимчасове, та роботу, хай і низькокваліфіковану».*

Рисунок 13. Плани щодо термінів перебування в країнах Європи, %

27 Телеграм-канал ДСПУ. URL: <https://t.me/DPSUkr/4378>

АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ З ПЕРЕЇЗДОМ ВІД КОРДОНУ УКРАЇНИ ДО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ, МІГРАЦІЯ ЄВРОПОЮ

Можливості, якими скористалися переселенки під час переїзду від кордону України до країни перебування

Важливо зазначити, що більшість переселенок (65,8%) скористалися різноманітними послугами, пільгами та допомогою, організованою в європейських країнах як на рівні державних інституцій, так і благодійними й волонтерськими організаціями (рис. 14). Найбільш популярною послугою, яку українки отримували від перетину кордону України до місця перебування, виявився безкоштовний проїзд автобусом або потягом. Ним скористалася третина респонденток. Допомогою місцевих організацій, міжнародних організацій, волонтерів та приватних осіб від перетину кордону України до місця перебування скористалися 30,6% респонденток. Безкоштовним перебуванням у готелі або в тимчасовому притулку скористалися 20% опитаних.

У відповідях на відкрите запитання респондентки зазначають про високий рівень доброзичливості та готовності допомогти, який продемонстрували представники(-ці) державних структур, волонтери й пересічні європейці.

Рисунок 14. Кількість респонденток, що скористалися безкоштовними послугами під час переїзду від кордону з Україною до країни перебування, %

- ” Безкоштовне проживання у поляків.
- ” Безкоштовне проживання, надане громадянами Словаччини.
- ” Волонтери довели власним авто від Польщі до Іспанії.
- ” До Польщі доїхали платно, а в Польщі все безкоштовно.
- ” Безкоштовне поселення в квартирах.
- ” Бронювали квартиру на сайті, але коли приїхали, то нам сказали, що проживання для нас безкоштовне.
- ” Безкоштовні обіди від університету імені Каменського.
- ” Користуюсь безкоштовним транспортом у місті перебування.
- ” Гуманітарна допомога у перший тиждень перебування (їжа, одяг, побутові товари).
- ” Безкоштовний транспорт для українців в Угорщині.
- ” Міжнародна компанія, в якій я працювала в Україні, надала нам можливість безкоштовно доїхати до місця проживання.
- ” Безкоштовне проживання в місцевих жителів у Німеччині та безкоштовний проїзд платними дорогами на власному авто.

Проблеми, з якими стикалися переселенки, рухаючись до місця свого тимчасового перебування

Певні проблеми все ж у респонденток виникали, проте варто враховувати мільйони біженців, які виїхали за кордон із початком воєнної агресії Росії проти України. Більшість респонденток зазначила, що дуже вдячна волонтерам та пересічним громадянам країн Європи, які зустрічали, допомагали з усім, пояснювали, відвозили, годували та селили.

Із проблем респондентки зазначали насамперед складність в отриманні безкоштовних квитків і довгий час очікування потягів.

- ” Проблема для людей, які потребують дієтичного харчування, в місцях тимчасового перебування.
- ” Великі черги на кордоні, відсутність умов гігієни (туалету, кімнат відпочинку).
- ” Коли приїхали до Польщі, то у Варшаві ми просиділи в автобусі майже добу. Після довготривалого переїзду й проходження кордону, 17 осіб ночували в автобусі, оскільки особа, що орендувала автобус, чекала на інших біженців, щоб повністю заповнити місце.
- ” У потяги та літаки не завжди пускають з тваринами.
- ” Два дні стояла після перетину кордону для оформлення документів, бо з собою були лише свідоцтва про народження. Умови були погані, не було навіть дитячої кімнати, щоб поміняти памперс.
- ” Не організовано перевезення. Спочатку поїхали до Праги, але не зрозуміло чому потяг не зупинився, а нас висадили в Пардубіце. Довелося чекати потяг до Праги. Потім волонтери знайшли нам житло в Брно, тож довелося чекати ще один потяг до Брно.
- ” Відсутність автобусів на кордоні між Україною та Польщею безпосередньо в тому пункті пропуску, де були ми (Грушів).
- ” Чекали транспорт, тож ночували одну ніч у Польщі, на вокзалі, без спального місця.
- ” Не мала де переночувати з дітьми, коли їхали. Мусила їхати за кермом майже добу.
- ” Ночували на вокзалі одну ніч. Іще нам не пояснили, що потрібно трошки доплатити, аби мати місце, тому довелося їхати в проході поїзда.
- ” Було дуже важко. Ми приїхали в Краків вночі, ночували на вокзалі, на підлозі. Квитки були без місць, їхали стоячи. Одна полька поступилася місцем, а так я не знаю, як ми їхали б.
- ” Можна чекати квиток декілька днів. Ми з мамою чекали добу, щоб пересісти на інший безкоштовний поїзд, бо не було квитків. Не знали, куди йти, тож сиділи на вокзалі.
- ” Під час перетину кордону не мала інформації про соціальну підтримку в країні, тому не змогла відразу вирішити, до якої країни їхати. Спочатку були в іншій країні, але не було житла, виплат і роботи. Потім дізналася, що в цій країні, де зараз перебуваю, кращі можливості.

Фото. Волонтери пропонують воду, гарячі напої та їжу вимушеним переселенцям з України, які стоять у черзі до Федеральної агенції для прийому шукачів притулку (The Federal Agency for the reception of asylum seekers, Fedasil). Бельгія, березень 2022 року.

Фото. Рига, Латвія – 8 березня 2022 р.: українські біженці, які втікають від війни в Україні, збираються в центрі прийому біженців у Ризі, Латвія. Вибірковий фокус. Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

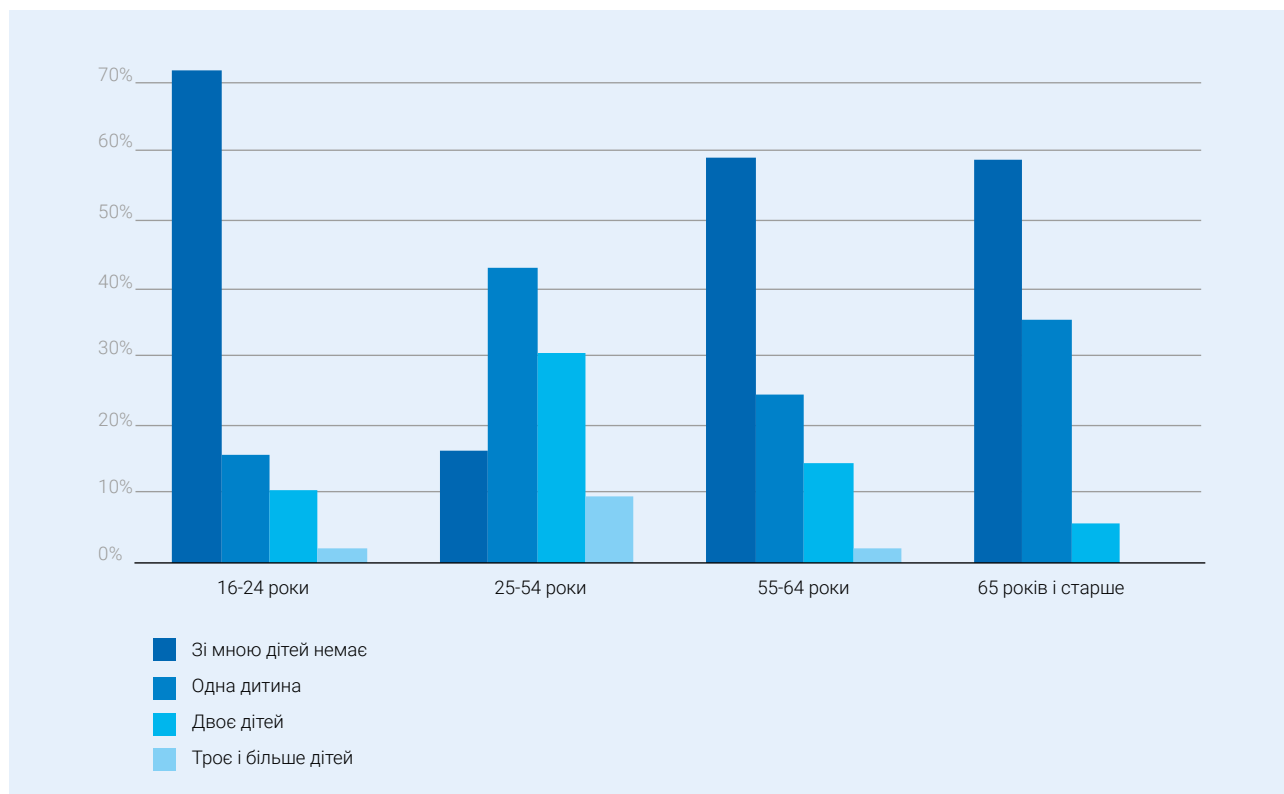
АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОГЛЯДОМ ЗА ДІТЬМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ РАЗОМ ІЗ ПЕРЕСЕЛЕНКАМИ

Кількість вимушених переселенок, які виїхали разом з дітьми

Аналіз відповідей респонденток на запитання: «Чи перебувають з вами діти віком до 18 років, якими ви опікуєтесь?» відображено на рис. 15. Усього 73,2% жінок покинули країну разом з дітьми: 38,6% від загального числа переселенок мають із собою одну дитину, 26,5% — двоє дітей, 8,1% — троє та більше дітей.

Можна розрахувати, що в середньому зі 100 вимушеними переселенками з України перебуває майже 116 дітей. Отже, саме діти віком до 18 років є найчисельнішою категорією осіб із числа українців(-ок), що вимушено перебувають в європейських країнах. Кількість підтверджують також міжнародні гуманітарні організації²⁸. Це свідчить, що вирішення проблем, пов'язаних із дітьми, має бути одним із пріоритетних завдань.

Рисунок 15. Частка вимушених переселенок, які перебувають з дітьми, за віковими групами та кількістю дітей, %

Аналіз проблем, пов'язаних з доглядом за дітьми

Серед 749 респонденток, які виїхали з дітьми, 233 (31%) зазначили, що мають невирішені проблеми, які стосуються догляду за ними. Основні проблеми, які респондентки зазначили у відповідях на відкрите питання «Опишіть найсуттєвіші проблеми, пов'язані з доглядом за дітьми», можна поділити на кілька груп: влаштування дітей у дитячий садочок; влаштування дітей у школу та в спортивні і творчі гуртки; отримання медичних послуг; фінансові проблеми.

²⁸ Портал міжнародної гуманітарної організації Plan International.
URL: <https://plan-international.org/news/2022/06/09/how-polish-schools-are-welcoming-refugee-children-from-ukraine/>

Влаштування дітей у дитячі садочки. Майже у всіх країнах респондентки зіштовхнулися з проблемою влаштування дітей у садочок. Це пов'язано як з браком вільних місць, так і з віком, коли дітей приймають у садочок. У більшості європейських країн до державних садочків дітей беруть з трьох років, а приватні садочки, за відгуками респонденток, дуже дорогі. Ще однією проблемою є влаштування у садочок без підтвердження наявності житла, на що вказували респондентки з декількох європейських країн. Час перебування дитини в садочку дуже обмежений, і мами не можуть влаштуватися на роботу, адже дитину потрібно вже о 12:30 забирати.

Австрія	” <i>Немає місця в садочку для дитини.</i>
Бельгія	” <i>Щоб влаштувати дитину до літнього садочка, треба довго чекати на оформлення медичної страховки.</i>
Болгарія	” <i>Відсутність садочків та місць у школі, тому з двома дітьми важко знайти роботу.</i>
Італія	” <i>Немає де залишити дитину, якщо йти працювати, а з дитиною не хочуть приймати на роботу.</i> ” <i>Єдина проблема: дитині півтора роки, а садки – з трьох років, а якщо молодший, то лише приватний. Його вартість становить 180 євро на місяць.</i>
Німеччина	” <i>У садках немає місць. Запропонували лише двічі на тиждень приводити. Я хотіла б на додаткові гуртки водити дітей, але їх у маленькому містечку немає.</i> ” <i>Проблеми є: ще не оформила постійне житло, тому не можу оформити до дитсадка, тож немає з ким залишити дитину. Важко знайти житло.</i> ” <i>Мабуть, я єдина мама, у якої дитина потрапила в садок. У Мюнхені це дуже складно. Подала заяву в 96 садків, а відповіли тільки двоє. З початку травня почали ходити по п'ять годин у садок. Аби потрапити в дитсадок на наступний рік, потрібно наприкінці березня подавати заяву, але багато матерів про це не знали, тож потрапити не зможуть.</i>
Польща	” <i>Зараз відсутня можливість влаштувати в садочок дитину двох років і 10 місяців.</i> ” <i>Дитина не може піти в ясла, бо дорого. Немає з ким залишити.</i> ” <i>У садочок ходить до 12:00 (після 12:00 треба більше платити), тому не можу знайти роботу. Садок працює до 16.30, тож із цим графіком складно знайти роботу.</i>
Румунія	” <i>Немає можливості влаштувати дітей у дитячий садок та школу.</i> ” <i>Відсутність школи та садочка з українською групою.</i>
Швеція	” <i>Три години на день у садочку, а до нього тридцять хвилин пішки, бо транспорту нема. До того ж дітей не годують, та й весь час за будь-якої погоди діти на вулиці.</i>

Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Не маю змоги повноцінно працювати, бо у молодшої дитини немає можливості відвідувати дитячий садочок. ” Немає місць у дитячому садочку, а ті, що є, не працюють в літні місяці. А ще час роботи дитсадків не такий, як в Україні. Для подання заяви до дитячого садка потрібна прописка. ” У мене двоє маленьких дітей. Не можу влаштувати їх у садочок, бо немає місць. ” Доглядаємо дітей по черзі з подругою, садок не знайшли.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Не можу знайти вільне місце в дитячому садочку. ” Не можу в нашому районі влаштувати дітей в школу і садок, бо нема вільних місць, а в інший район їхати важко. ” Хотілося б, щоб була можливість залишати на довше дитину в садочку, а не лише до 12:30. Влаштуватися на роботу неможливо. ” Дуже складно було знайти дитячий садок: у двох містах нам відмовляли, бо немає місць. Садок тільки з вересня, а ще не хотіли брати українських дітей. Нам доводилося змінювати місця проживання, поки нас не взяли до садочка.
Швейцарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Неможливо знайти садочки, тут тільки з чотирьох років. Я тут сама з дитиною. Якось трапився інцидент на курсах: коли була в кімнаті ігровій, а дитину забрали без мого відома на прогулянку... Не вдається чимось займатись, бо не можу залишити дитину. З дитиною — відмовляються, тож їй нема з ким бути, навіть коли потрібно кудись поїхати.

Влаштування дітей у школу та в спортивні й творчі гуртки. Крім проблеми з вільними місцями в школах, дитячих садочках, респондентки також вказували на проблеми з мовним бар'єром у дітей, з відсутністю україномовних класів або допомоги дітям з адаптацією у школі. Великою проблемою для багатьох респонденток стало те, що в країні перебування немає можливості продовжувати заняття спортом або знайти творчі гуртки для дитини.

Австрія	<ul style="list-style-type: none"> ” Майже нема комунікації (бодай на перших етапах) вчителів школи з дитиною, які допомогли б адаптуватися до шкільного процесу або виконувати домашні завдання. ” Відсутність курсів німецької мови для дітей у місті, в якому я перебуваю (місто Мельк).
Сполучене Королівство	<ul style="list-style-type: none"> ” Всюди не вистачає місць у школах. Не можу дитину влаштувати. ” Була складність влаштувати молодших дітей (до 11 років): є одна приватна школа та одна державна. Ми їздимо в інше село до школи для молодшої дитини. Поки нас возить спонсор. Старшу дитину без проблем влаштували у нашому селищі.
Естонія	<ul style="list-style-type: none"> ” Немає місця в школі для старшого сина.
Італія	<ul style="list-style-type: none"> ” Єдине, чого не вистачає у нашому містечку, — спортивних секцій та гуртків для дітей віком до десяти років.

Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> ” Проблема – нема спорту для дітей, занять гімнастикою та басейну для немовлят. ” Дитину не зараховують до школи, бо немає місць
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Важко дитину влаштувати до школи. ” Дитина професійно займалася спортом (плаванням) в Україні, я не знаю куди її віддати на тренування. ” Дитина займалася спортом в Миколаєві (дзюдо), а тут нема цих занять, а дитина дуже хоче займатися спортом надалі. ” Не змогли знайти педагога для занять скрипкою, бо немає педагогів для додаткових занять музикою (як профільний напрям для майбутньої кар’єри).
Польща	<ul style="list-style-type: none"> ” Влаштування до коледжу. Позаяк є відмінність в освітній програмі (українська йде попереду польської), нам було не зрозуміло до якого класу йти. Немає інформації про дитячі табори, щоб влітку була можливість оздоровити дитину. ” Немає безкоштовних гуртків і літніх таборів з харчуванням і проживанням. В Україні дитина ходила на 8 гуртків, а тут нікуди не ходить. ” Немає де бути сину, якому 8 років, з обіду до того часу, поки прийду з роботи, бо маю його забирати о 12:30. ” Немає гуртків для дітей, які ведуть україномовні викладачі та тренери. Немає також знижок на гуртки та спортивні секції для українських дітей навіть із польськими викладачами та тренерами. Складнощі потрапити до 1 класу, бо ми готувалися до 1 класу української школи, а зараз все забувається – не було місць у підготовчих класах польської школи. Дуже не вистачає підготовчих гуртків. ” Не можу знайти спеціалізовану математичну школу, садочок або школу для обдарованих дітей.
Португалія	<ul style="list-style-type: none"> ” Не можу влаштувати до школи старшого сина (9 років), а доньку до садочка, якій три роки.
Франція	<ul style="list-style-type: none"> ” Ми не маємо довгострокового житла, а в місці нашого перебування немає інтернету. У дитини немає доступу до навчання. ” У тимчасовому таборі немає інтернету, тож дистанційне навчання в українській школі неможливе. У місцеву школу не можемо влаштуватися, бо немає довгострокового місця проживання. ” У місті, куди ми повинні виїхати, немає школи для дитини 12 років.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Зовсім немає мовних курсів для дитини 12,5 років, пропонують тільки курси для тих, хто вступає до університету. ” Потрібно записати дитину в школу допершого класу, але немає вільних місць. ” Живемо в маленькому містечку, тож дитині немає куди ходити на секції. У школі є, але вони розраховані на дітей від 6–12 років. Возити на спортивні секції до іншого міста не можу.

Словаччина	<p>” Діти не мають змоги повноцінно навчатись. Українська школа не може повноцінно працювати, а в словацькій без знання мови – це ніби «побути в колективі дітей, тобто йдеться не про навчання. До того ж, дітей взяли до класу, на рік молодшого. Ще багато часу займає дорога до школи: 1,5 години туди і стільки ж назад...</p> <p>” Старші дівчата займалися професійно танцями. Не можемо влаштувати дітей на гуртки, зокрема спортивні. Важко влаштувати у садочок молодшу дитину.</p> <p>” У школі немає курсів словацької мови.</p> <p>” Одній важко з дитиною, бо треба працювати. Особливо важко в післяобідній час. Навіть не може зайнятися гуртками.</p> <p>” Дитина цікавиться малюванням, тож в Україні займалася в студії. Тут поки не знайшли нічого такого.</p> <p>” Не знайшла можливостей для заняття спортом чи дозвілля для дітей з аутизмом.</p>
Швеція	<p>” Оформлення дитини в школу – це довготривалий процес, потрібно пройти декілька співбесід та здати тести.</p>

Отже, частина вимушених переселенок стикаються з труднощами при влаштуванні своїх дітей у заклади дошкільної та шкільної освіти, оскільки ресурси в приймаючих країнах обмежені та не вистачає шкіл, місць в класах і вчителів. Щоб діти вимушених переселенок з України могли отримати доступ до якісної освіти, потрібна співпраця на всіх рівнях – від національних міністерств закладів освіти до місцевих громад.

Найскладніша ситуація щодо навчання дітей з числа вимушених переселенок є в Польщі, адже їхня кількість у країні дуже велика. Варто зазначити, що реакція польської влади на ці проблеми була швидкою і дієвою²⁹. 12 березня 2022 року президент Польщі підписав новий акт, який регулює статус та надання допомоги біженцям з України в Польщі. Міністерство національної освіти Польщі (пол. Ministerstwo Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej) в перші місяці напливу вимушених переселенців з України підготувало інформацію польською та українською мовами для батьків дітей як записати дитину до школи та які права мають їхні діти. Уже 30 березня 2022 року Міністерство оголосило про створення спеціального чат-бота в проєкті #SzkołaDlaWas³⁰, який дає змогу українцям отримувати актуальну інформацію рідною мовою про систему освіти, доступні варіанти навчання та процедури подання заяв.

Міністерство національної освіти Польщі передало школам і вчителям інформацію про надання психологічної та педагогічної підтримки прибулим українським учням. Міністерство підготувало перелік доступних навчальних матеріалів, які можна використовувати в роботі з учнями, що виїхали з України через війну й були прийняті до польських шкіл. Інтегрована освітня платформа надає кожному відкритий і безкоштовний доступ до численних і різноманітних навчальних матеріалів³¹.

Щоб підтримати освіту, Міністерство національної освіти пом'якшило правила щодо понаднормової роботи вчителів, аби залучити додаткових учнів та спростила правила викладання, щоб українські вчителі, які емігрували до Польщі, могли викладати в польських школах: дипломи викладачів,

29 UNESCO, Articles: Poland's education responses to the influx of Ukrainian students. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/polands-education-responses-influx-ukrainian-students>

30 Ministerstwo Edukacji i Nauki. Szkoła dla Was. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/szkola-dla-was>

31 Zintegrowaną Platformę Edukacyjną. URL: www.zpe.gov.pl

отримані в Україні, вважатимуться еквівалентними польським дипломам учителів шляхом процесу визнання.

У 2021/2022 навчальному році Міністерство національної освіти Польщі також дозволило працювати асистентом учителя, щоб українці могли підтримувати українських учнів у класі. Умовою для того, щоб українець або українка став/ла асистентом, є володіння польською мовою на хорошому рівні, щоб якнайкраще сприяти залученню до класу непольськомовних дітей. Закон, що вимагав наявності спеціальних документів про підтвердження знання польської мови, був скасований.

Крім того, матері бажають продовжити всебічний розвиток своїх дітей через забезпечення відвідування додаткових гуртків, доступ до яких теж обмежений. Особливо в цій ситуації страждають діти, які серйозно займалися спортом, музикою тощо, бажаючи в майбутньому професійно займатися цими видами діяльності. Якщо внаслідок війни діти втратять можливості розвивати свої таланти, це матиме відчутні наслідки для розвитку людського капіталу.

Отримання медичних послуг. Респондентки зазначали, що складно потрапити до педіатра або вузького спеціаліста, а ще важко спілкуватися з лікарями без знання мови, складно придбати ліки, особливо для дітей з хронічними захворюваннями або інвалідів.

Естонія	<p>” Дуже важко знайти сімейного лікаря, нелегко додзвонитися на гарячу лінію медичної допомоги переселенцям.</p>
Іспанія	<p>” Хоча дитина мала високу температуру, в трьох лікарнях її не прийняли на огляд...</p>
Італія	<p>” Є труднощі з отриманням медичних послуг для дитини з інвалідністю.</p> <p>” У мого сина проблеми з щитоподібною залозою, він постійно повинен приймати ліки. Препарати, що ми привезли з собою, закінчилися, а в Італії їх продають тільки за рецептом. На облік до лікаря ми стати ніяк не можемо.</p>
Німеччина	<p>” Не можу знайти лікарів, які необхідні дитині: логопед, невропатолог, психіатр.</p> <p>” Коли дитина захворіла, її не хотіли лікувати. Дитина потрапила до реанімації.</p> <p>” Труднощі, пов’язані з медициною: не знаю, до якого лікаря звернутися без знання мови. Не знаю навіть, як записатися на прийом.</p> <p>” Важко знайти лікаря російсько-/україно- або бодай англомовного. Якось дитині швидко викликали: лікар неправильно поставив діагноз і пішли спазми.</p>
Польща	<p>” Якщо педіатр потрібний терміново, то це платна послуга. Україномовного лікаря важко знайти. Всі ліки – за рецептом, змушені завжди звертатися до лікаря.</p> <p>” Складно потрапити до безкоштовного педіатра, якщо потрібно швидко.</p> <p>” Не можу знайти психолога, а стан здоров’я турбує.</p>
Румунія	<p>” Мій син має хронічне захворювання, але ми змушені щомісяця здавати аналізи. Ми ще не знайшли лікарню, де це можна було б зробити безкоштовно та недалеко від місця проживання.</p>

Словаччина	<p>” Було б добре мати можливість психологічних терапевтичних занять, наприклад, арт-терапія для дітей, але в невимушеній обстановці, а не в школі.</p> <p>” Немає можливості спеціальної освіти й догляду за дитиною з інвалідністю.</p> <p>” Займаємося обстеженням дитини, бо є проблеми з нирками. Важко без знання словацької мови спілкуватися з лікарями.</p> <p>” Немає джерела інформації про необхідні медичні огляди, довідки, щеплення, які є обов'язковими для влаштування дітей до садочків та/або шкіл чи навчальних закладів. Немає інформації щодо переліку визначених лікарень для надання медичних послуг для українок і дітей.</p>
Угорщина	<p>” Не можу знайти ортопеда для дитини, в якій є серйозна проблема зі здоров'ям, бо не знаю мову і немає перекладача, – не знаю як знайти лікаря.</p>
Чехія	<p>” Неможливо потрапити до педіатра, щоб зробити планове щеплення. Схожа проблема з дитячими садками.</p> <p>” Моєму середньому синові 11. В Україні йому поставили діагноз аутизм. Ми з ним багато пройшли, він розмовляє, спілкується з ровесниками, все вміє робити. Щоб йому було легше вчитись, ми ходили до школи-інтернату з логопедичним нахилом. Аутизм ми подолали, залишився аутичний спектр. Він трішки швидше на уроці заморюється. Не знаю, що робити.</p>

Фінансові проблеми. Зазвичай процес оформлення соціальної допомоги у країні тимчасового перебування триває довго, а сума виплат залежить від різних чинників: країни, складу сім'ї, доходів родини тощо. Деякі респондентки вказували, що їм не вистачає коштів навіть на харчування дітей, побутові речі та медикаменти.

Данія	<p>” Зараз не можу отримати матеріальну виплату, оскільки немає банківської картки. Саме тому не можу сплатити продовження навчання молодшої доньки.</p> <p>” Не вистачає коштів на оренду квартири, тому спільно проживаємо в одній кімнаті: я, різностатеві діти 16 та 8 років.</p>
Італія	<p>” Немає допомоги для отримання дитячого харчування.</p> <p>” Садочок до 11:30, а школа до 13:00. Якщо діти залишаються до 15:45 (це максимально, коли я можу їх забрати), то мають обідати. Харчування платне, його країна не покриває. Це десять євро на день!</p>
Німеччина	<p>” Немає достатньо інформації, де можна взяти речі для дітей.</p> <p>” Дуже дорогі ліки та необхідні речі.</p>
Польща	<p>” Платний дитячий садок, дитину двох років не беруть у звичайний, бо немає місць.</p>
Румунія	<p>” Відсутність коштів для повноцінного утримання дітей.</p>

Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> ” <i>Догляд за дитиною потребує великих витрат, адже дитина росте й розвивається. Їй потрібні їжа, вітаміни, ліки, освіта, книги, одяг, психологічна допомога... На жаль, рівень фінансової допомоги не дає змоги на необхідному рівні забезпечувати ці всі потреби.</i> ” <i>Недостатньо коштів для звернення до стоматології для дітей.</i> ” <i>Висока вартість дитячого харчування для дитини семи місяців (26 євро за 800 грамів харчування на 4 дні).</i> ” <i>Висока вартість за послуги няні або приватних садочків, які працюють також неповний робочий день. Це ускладнює пошук праці з графіком, який дав би змогу забирати дитину вчасно. Державні дитячі садочки переповнені.</i> ” <i>Через брак коштів дитина не може відвідувати гуртки. Зрештою, навіть не можемо забезпечити її всім необхідним.</i>
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” <i>Неможливо знайти, де залишити дітей влітку, коли будуть канікули. Чеські табори дуже дорогі.</i> ” <i>Потрібно постійно купувати дитячі суміші та підгузки, а вони коштують дуже дорого...</i> ” <i>Відсутність безкоштовних або за малу плату літніх таборів для дітей дошкільного та шкільного віку. Чеські табори дуже дорогі. Не знаю з ким залишити дитину влітку, якщо знайду роботу.</i> ” <i>Студентам не вистачає грошей. Син отримує стипендію, з якої має заплатити за гуртожиток і харчування, але коштів вистачило лише на гуртожиток. Харчують безкоштовно лише перші два тижні. Фактично, стипендію надали меншу й наразі питання поки не вирішилось: обіцяли стипендію 14000, а виплатили 5000, з них гуртожиток коштує 3500. Ми й на це не розраховували, тому вдячні, але проблема виникла.</i>
Швеція	<ul style="list-style-type: none"> ” <i>Маленькі грошові виплати. Їх не вистачає навіть на продукти для дітей.</i>

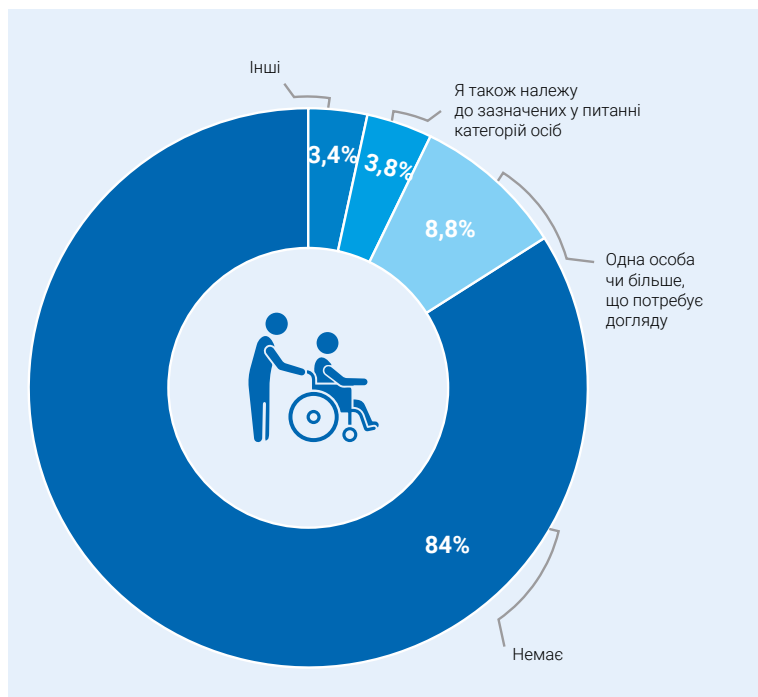
Слід окремо зазначити, що сам факт надання грошових виплат та інших преференцій в небувалих для ЄС об'ємах, як з бюджету ЄС, так і з національних бюджетів, для вимушено переміщених осіб – це прояв солідарності із українцями у скрутний час.

ПРОБЛЕМИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОГЛЯДУ ЗА ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ, СЕРЙОЗНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ АБО ЗА ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Люди з інвалідністю, хронічними захворюваннями та люди похилого віку є вразливою категорією. Саме тому фіксація та узагальнення їхніх проблем є важливою складовою дослідження (рис. 16). Так, 16% з усіх опитаних зазначили, що так чи інакше дотичні до проблем догляду людей з інвалідністю, серйозними захворюваннями, похилого віку або вони самі потребують допомогу.

Рисунок 16. Частка переселенок, що стикаються з проблемами, пов'язаними з доглядом людей з інвалідністю й людей похилого віку, а також серйозними захворюваннями, %

Респондентки, які доглядають за особами з інвалідністю або ж самі є такими, вказують на складність потрапити на візит до лікаря. Без рецепта лікаря неможливо придбати життєво необхідні ліки, а чекати відвідин спеціаліста доводиться інколи декілька місяців. Багато респонденток зазначають, що їм не вистачає коштів на ліки. Проблеми у вимушених переселенок виникають також і з медичним страхуванням, адже в деяких країнах воно розраховане лише на екстрену допомогу, а для хронічно хворих не надається. До того ж складно знайти житло, облаштоване для осіб з інвалідністю. Більшість респонденток вказують на довготривалі бюрократичні процедури для отримання допомоги.

« Люди з інвалідністю, хронічними захворюваннями та люди похилого віку є вразливою категорією. Саме тому фіксація та узагальнення їхніх проблем є важливою складовою дослідження

Фото. Українські біженці перетинають пункт пропуску на молдовсько-українському кордоні біля міста Паланка, 14 березня 2022 року, після початку повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну.
Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

Естонія	<ul style="list-style-type: none"> ” Нас оформили в лікарні навіть без дозволу на тимчасове проживання та зробили огляд, але виписали рецепт на 45 євро: поки немає документів, то немає ніяких знижок. ” Чоловік приймає антидепресанти, тож у лікарні порекомендували звернутися до “Червоного хреста”, де йому надали ліки абсолютно безкоштовно. Але чомусь ліки для мами, у якої діабет, не надають. ” Не дають статус інваліда, бо в цій країні дерматит навіть у дуже вираженій формі не є підставою для отримання часткової інвалідності, а це означає відсутність фінансової допомоги.
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> ” Під час війни в Україні батько перебував у холодному підвалі й майже перестав ходити. Після приїзду до Іспанії 26.03.2022 ми отримали SIP [медичну картку] та звернулися одразу до лікарні, проте батьку знадобився прийом, який призначили аж на червень... Бажано, щоб спеціалісти могли приймати важкохворих постраждалих від війни людей одразу. ” Понад два місяці не могли потрапити до онколога.
Італія	<ul style="list-style-type: none"> ” Я маю цукровий діабет, онкологію та васкуліт. Проблема – невчасна медична допомога, відсутність достатньої матеріальної підтримки для відповідного лікування. ” Мама зараз вживає ліки, які ми привезли з України, але вони закінчуються. Ми не можемо ніяк потрапити до лікаря й стати на облік, тому купити ліки для мами не вдається, бо вони скрізь тільки за рецептом.
Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> ” Медичне страхування зовсім не зрозуміле, найчастіше тільки в екстрених випадках. Якщо є тиск, то виписують лише парацетамол. Ліки коштують дорого, а виплати невеликі. Не вистачає на все. ” Не можна звернутися до лікаря, тільки в екстреному випадку. Можна купувати ліки лише за власний рахунок. От і все. Виплати становлять лише 20 євро на тиждень, – я не можу купити все, що потребу. ” Усе лікують парацетамолом: хоч голову, хоч ногу.
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Мама погано ходить і їй потрібні компресійні панчохи. Довелося отримувати окремий дозвіл на відвідування лікаря. Є велика бюрократія, тож вже місяць ми не можемо їх отримати, хоча вони є. ” У жовтні завершується термін інвалідності в дитини, тож потрібна консультація кардіолога. Поки не знаємо, як це робитимемо. А ще мамі потрібно пройти дослідження, то ми три тижні чекали на талони. Шукали російськомовного лікаря для мами. Все дуже довго...
Польща	<ul style="list-style-type: none"> ” Складнощі з записом до лікаря. Дуже великі черги. Запис можливий лише за два-три місяці. Труднощі з транспортуванням мами, – це можливо лише на авто.

Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Відсутність медичного страхування для хронічних хвороб. ” Моя мама проходить курс лікування. Вартість аналогів ліків коштують як місячна допомога. ” Деменція в старшого члена родини: немає закладів, в якому її можна було б розмістити на деякий час. ” Складно знайти відповідних спеціалістів за певними захворюваннями, не можу пройти всі необхідні обстеження. До того ж лікар не надає знижок на рецептурні препарати, які приймаю постійно, — це значно збільшує витрати. Мова також є серйозним бар’єром для опису проблем зі здоров’ям. Не всі необхідні ліки продаються на території Словаччини. ” Проблема знайти житло, яке було б пристосоване до потреб людини з інвалідністю. ” Потрібно постійно купувати знеболююче, а коштів для цього немає. ” Відсутність спеціального догляду за дитиною з інвалідністю (ДЦП), тому немає можливості відвідувати заклади освіти (дочка є першокласницею). ” Дуже дорогі ліки та засоби гігієни, які необхідні для людей з інвалідністю, а знижок жодних немає. Проблема знайти житло, що буде комфортним для людини з інвалідністю. А ще є проблема в оформленні допомоги від країни, до того ж необхідно їхати в інше місце, щоб подати документи. Навіть є проблема з відвідуванням мовних курсів для людини з інвалідністю, оскільки не всі місця обладнані ліфтами. ” Проблема — реабілітація дитини, яку проходили в Україні. Тут це нам фінансово непосильно. ” Після операції на хребті залишилось оніміння пальців, потрібне лікування і обстеження, за межами України отримати необхідні послуги або неможливо або дорого занадто.
Франція	<ul style="list-style-type: none"> ” Дуже довго чекаю на МРТ головного мозку, щоб мені призначили лікування, оскільки у мене онкологія (рак молочної залози) з метастазами у головному мозку, стримує ріст пухлини лише радіоопромінення. ” У мами були проблеми з серцем, забрали в реанімацію, там надали невідкладну допомогу, зробили всі тести та аналізи безкоштовно, бо вже маю страховку. Але що виписали і що робити далі — незрозуміло, бо всі документи французькою.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Неможливо потрапити на прийом. Спочатку прийом назначили на 19 квітня, а потім передзвонили й сказали на 23 травня. Я не можу чекати, адже важливо оглянути доню, аби сказати, чи потрібно збільшувати чи зменшувати дозу хімії...

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОЖИВАННЯМ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНОК

Пошук житла в країні перебування

Отримання прихистку, місця для безпечного перебування, на нашу думку, є однією з найважливіших базових потреб, задоволення якої необхідне вимушеним переселенкам для подальшого налагодження побуту й соціалізації в країні тимчасового перебування. Майже половина опитаних (46,8%) зазначила, що знайти житло їм допомогли родичі або знайомі в країні перебування (рис. 17). Це свідчить про широку мережу контактів між українками/-цями та європейцями, українцями, які раніше переїхали за кордон, та високий рівень взаємодопомоги в середовищі вимушених переселенців(-нок), а також вказує на ефективність рішень, прийнятих та реалізованих в короткі строки, щодо забезпечення переселенців(-нок) житлом від державних та недержавних організацій, яким скористалися орієнтовно 50% вимушено переміщених осіб, тобто більше двох мільйонів людей.

Ми розуміємо, що децентралізація та делегування повноважень від формальних, державних і недержавних структур до осіб, що виявляють приватну ініціативу, підвищує рівень гнучкості та адаптованості пропозицій та послуг до конкретних запитів переселенців(-нок). Варто врахувати, що війна з Росією може тривати довго. Про це свідчать прогнози³², тож проблеми з міграцією будуть актуальними тривалий час.

Із практики українського громадського та волонтерського руху нам також добре відомий ефект «вигорання волонтерів(-ок), що означатиме поступове зменшення активності тих, хто допомагають переселенцям. Про це, наприклад, свідчить інтерв'ю по латвійському телебаченню глави МВС Латвії Кристапса Еклонса, який зазначив, що суспільство й підприємці в країні відчувають втому від прийому біженців з України. За словами латвійського міністра, «одразу після вторгнення Росії в Україну у багатьох були надії, що війна скоро закінчиться й все вирішиться. Цього не сталося, тому ентузіазм згас, настала втома, що по-людськи можна зрозуміти... Потрібно шукати інші рішення...»³³. Отже, посилення ролі державних інституцій ЄС та інших європейських країн у допомозі із забезпеченням переселенців житлом є вкрай важливим з огляду на те, що процес інтеграції вимушено переміщених осіб на ринку праці є дуже нерівномірним.

Гаель Гормлеї, президент організації ACT FOR REF, Франція: *“На мою думку, держава мала б краще організувати допомогу. Насамперед із житлом, адже родини в Франції, які реєструються як надавачі житла, часто пропонують тимчасові варіанти: на тиждень, два або на місяць. Не всі, хто потребує житла, можуть так швидко – за тиждень-два – знайти нове. Наша організація, наприклад, завжди націлена на пошук житла для українських сімей мінімум на півроку або й на довше”.*

Рисунок 17. Пошук житла в країні перебування, %

32 NATO-Chef Jens Stoltenberg: „Der Krieg könnte Jahre dauern“.

URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/nato-chef-jens-stoltenberg-der-krieg-koennte-jahre-dauern-80442594.bild.html>

33 Портал Delfi. URL: <https://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/glava-mvd-obschestvo-i-predprinimateli-ustali-prinimat-ukrainskih-bezhencev.d?id=54476198>

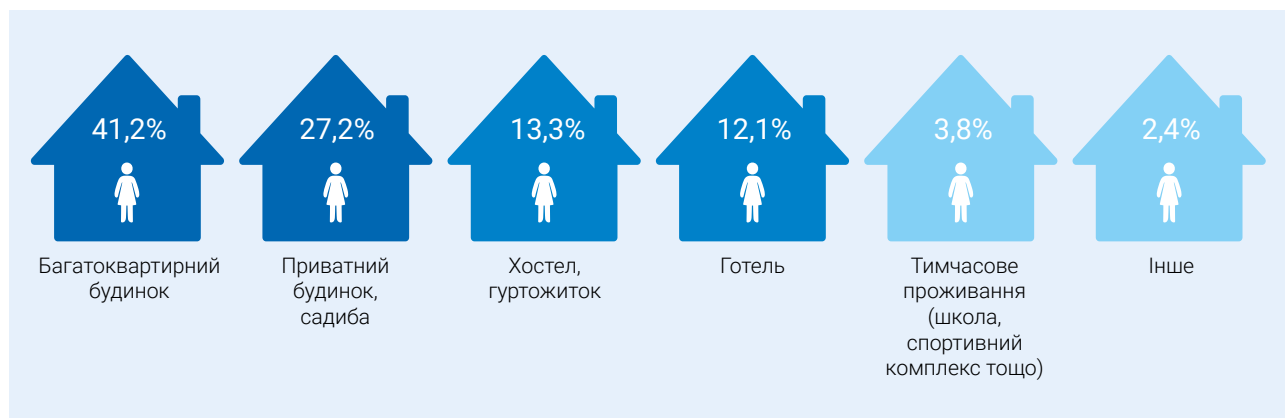
Відповіді респонденток дають змогу краще зрозуміти, як саме вони знаходили помешкання в країнах тимчасового перебування: у соціальних мережах та на сайтах, у ЗМІ, з-поміж роботодавців, релігійних організацій, спортивних клубах тощо.

- ” Випадково приїхали до Варшави. Пізно ввечері нас забрали до себе поляки й через польське радіо знайшли житло.
- ” Допоміг роботодавець з України.
- ” Допомогла міжнародна компанія, в якій я працювала в Україні.
- ” Допомогла спортивна федерація з настільного тенісу.
- ” Допомогла церква.
- ” Допомогли благодійні організації, волонтери, а ще незнайомі мені раніше місцеві мешканці. Шукала інформацію в інтернеті, соціальних мережах та групах.
- ” Допомогли релігійні громади.
- ” Житло сплачує компанія, в якій я працюю.
- ” Наразі проживаю в помешканні від “Червоного хреста”.
- ” Знайомий працює в ІТ і його фірма допомогла знайти мені готель.
- ” Знайшла сама в оголошенні в інтернеті.
- ” Небайдужі поляки, які винайняли житло і оплатили один місяць.
- ” Орендуємо житло, яке знайшли в інтернеті.
- ” Самостійно свідомо шукали житло, щоб орендувати, бо хотіли нормальних умов проживання.
- ” Спочатку жила в тітки, потім у студентській резиденції.
- ” Футбольний клуб нас поселив у готелі.
- ” Допомогли благодійні організації й волонтери, а ще допомогли незнайомі місцеві мешканці.

Характеристика житла, в якому проживають вимушені переселенки

Більшість респонденток (41,2%) проживають у багатоквартирних будинках. Ще 27,2% у приватних будинках або садибах. У тимчасових місцях перебування мешкає 2,4% респонденток.

Рисунок 18. Тип житла, в якому проживають респондентки, %

У деяких уточнювальних відповідях (це стосується тих, хто вибрав варіант «Інше») респондентки зазначають, що вони живуть у приміщеннях релігійних організацій, у санаторіях та на базах відпочинку, в госпіталях, офісах тощо.

Умови проживання

Понад половина респонденток (54,8%) мешкає в умовах, які можна назвати цілком прийнятними: переселенка або її сім'я проживають відокремлено, в кімнаті, квартирі або будинку (рис. 19). Третина респонденток зазначила, що проживає з кількома людьми в одній кімнаті.

Рисунок 19. Умови проживання респонденток, %

Варто зазначити, що ситуації з проживанням дуже різняться. Про це свідчать відповіді на відкриті питання.

- ” Двокімнатний окремий номер у готелі.
- ” Будинок наданий для проживання кільком сім'ям.
- ” Живу з дітьми в окремому номері.
- ” Живу з іншою дівчиною. Вона також студентка, як і я.
- ” Мої діти мають окрему кімнату, я живу в кімнаті з однією жінкою.
- ” Окремий двокімнатний номер на п'ять осіб.
- ” Половина будинку з окремим входом і подвір'ям.
- ” Прихистила знайома. Не маємо окремої кімнати, — живемо всі разом.
- ” Живу з дітьми в одній кімнаті, а мама в іншій зі сторонньою дівчиною.
- ” Спортивна зала, в якій живе понад сто осіб.
- ” Трикімнатна квартира, в якій в одній кімнаті живу я з подругою, а в інших живуть інші люди, які не є моїми родичами.
- ” Я живу в кімнаті з десятьма незнайомими людьми. Це призводить до різних складнощів. Хотілося б мати окреме житло для мене та дитини.
- ” Я живу в одній кімнаті зі сторонньою літньою жінкою.

Каріна, Брно, експерт, соціолог: «У Чехії на початку програми [допомоги] українцям у готелях забезпечували дворазовим харчуванням, проте нещодавно харчування скасували. Люди живуть у готельних номерах, тож туди неможливо поставити кухонне обладнання, кухнею готелю не можна користуватися, а чайник виділили один на три поверхи. Тривалий час люди з дітьми харчуються сухпайками. Ця проблема ніяк не вирішується. До того ж змінити місце проживання самостійно людина не може. Наприклад, щоб змінити місце проживання, в українців мають бути кошти на кращий готель або на оренду житла. Людину мають примусово виселити, — лише тоді вона може розраховувати на інше місце проживання. Відсутність належного харчування не є достатньою підставою для зміни місця проживання. Пропозицій вільного житла чи сімей, що приймають українців, у Празі та великих містах немає.

Умови користування житлом

У процесі опитування 16,7% жінок зазначили, що орендують житло за власні кошти (рис. 20). Усі інші користуються житлом у країнах перебування безкоштовно: його надають місцеві мешканці, державні органи, благодійні організації або родичі/друзі/знайомі.

Рисунок 20. Умови користування житлом, %

Важливо зазначити, що отримання житла на безоплатній умові має тенденцію до скорочення. Так, у Болгарії, де перебуває майже сто тисяч українських переселенців, у зв'язку з початком літнього туристичного сезону завершилася програма їхнього розміщення в готелях уздовж узбережжя. Щоб продовжити проживання, держава надала вимушеним переселенцям(-кам) житло глибше в країні, але інтерес до переміщення був настільки низьким, що віцепрем'єрка Болгарії Каліна Константинова оголосила, що припиняє програму, назвавши українських біженців «вередливими». Згодом під тиском критики з боку громадських організацій Каліна Константинова вибачилася й оголосила про продовження програми переселення³⁴.

Ось як описала цю ситуацію в експрес-інтерв'ю респондентка нашого дослідження:

Тетяна, курорт Золоті Піски, Болгарія: *“Позаяк програма Болгарії щодо розселення та безкоштовного проживання завершилась, то вимушених переселенців з України виселяли з готелю на узбережжі... Людей просто садили в автобуси та потяги з наміром кудись відвезти. До того ж не було інформування від офіційних установ про переселення тих, хто не може знайти чи орендувати для себе житло. Коли люди запитували куди їх везуть, то відповіді не отримували. Від нерозуміння почала наростати напруга. Багато українців, які перебували в Болгарії, вирушили до інших країн. Тих, що залишилися, поселили в табір, де помешканням слугує вагончик, всередині якого температура повітря нагрівається до +50. На велику кількість людей є один туалет. А ще немає води й не доставляють їжу. Територію табору обнесено колючим дротом...*”

Наявність окремого помешкання за кордоном для сім'ї насамперед передбачає дотримання норми кількості квадратних метрів житла на одну особу та наявність окремого спального місця для кожного члена родини.

³⁴ Bulgarian Deputy PM apologises to Ukrainian refugees.
URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bulgarian-deputy-pm-apologises-to-ukrainian-refugees/

Ірина, вимушена переселенка в Бельгії, м. Гесден-Золдер: «Ми з родиною щиро вдячні бельгійському уряду за прихисток і намагання сприяти в розв'язанні різних питань. Я розумію, що Бельгія, мабуть, не зможе постійно виплачувати нам допомогу. На це мені натякнула й соціальна працівниця під час одного з моїх візитів до місцевої соцслужби. Вона порадила, якщо є змога, заощаджувати кошти, які зараз отримую на сім'ю. Мовляв, настане день, коли нам доведеться самостійно сплачувати вартість оренди помешкання. Ба більше, вона розповіла, що я не зможу орендувати, наприклад, однокімнатну квартиру, оскільки нас четверо: я, моя донька та двоє онучок. Справа в тому, що в Бельгії, як і в багатьох інших європейських країнах, діють норми на житлову площу на одну особу, а ще кожна особа повинна мати окреме облаштоване спальне місце. Згідно з цими нормами нам потрібно буде орендувати двокімнатну квартиру. Тільки в цьому разі соцслужба зможе погодити наше переселення і змінити нам адресу. Вже зараз бачу, що нашій сім'ї буде складно. По-перше, бельгійці неохоче здають помешкання українкам з дітьми: якщо нам не буде чим заплатити за оренду, вони не зможуть розірвати з нами контракт, оскільки в родині є малі діти. По-друге, розмір соціальних виплат не дає змоги заощаджувати стільки, щоб вистачило на оренду двокімнатної квартири...»

Респондентки в інших країнах так описують ситуацію щодо оплати за житло:

- ” Житло два місяці було безкоштовне, але тепер його орендную.
- ” Безкоштовне 120 днів, а потім маю орендувати.
- ” Житло оплачую з зарплатні від потенційного роботодавця.
- ” Безкоштовне житло від компанії, яка має філіал в Україні.
- ” Безкоштовне житло від роботодавця моєї сестри.
- ” Безкоштовне житло, надане місцевими мешканцями, але сплачуємо за всі комунальні послуги.
- ” Безкоштовне, надано на умовах державної програми компенсації збитків за наше перебування.
- ” Безкоштовні кімнати в гуртожитку, що надає “Червоний хрест”.
- ” Безкоштовно до червня, а оплачую лише комунальні послуги.
- ” Безкоштовно, живу в монастирі.
- ” Безкоштовно надали тільки перші місяці, пізніше – повноцінна оренда.
- ” Від церкви отримали безкоштовно.
- ” Естонка здала в оренду житло нам на весь рік безкоштовно, навіть у договорі зазначено, що оплата – 0.
- ” Живемо в родичів, але оплачуємо харчування та комунальні.
- ” Живу безкоштовно, за житло сплачує церква з пожертвувань прихожан.
- ” Живу в знайомих, сплачую комунальні.
- ” Житло безкоштовно, але за це виконуємо певну роботу.
- ” Житло надав один із волонтерів, що з нами працював. Домовилися, що оплачуватиме оренду 50 на 50, але цей місяць він оплатив усе, ми мали лише комунальні оплатити.
- ” За власні кошти, але очікуємо на компенсацію власнику від держави.
- ” За оренду платить міжнародна компанія, в якій я працювала в Україні.

- ” За кошт футбольного клубу.
- ” Роботодавець надав житло безкоштовно на три місяці, далі маємо оплачувати.
- ” Було безкоштовно, але після 31 травня маємо сплачувати.
- ” Місцеві мешканці разом із благодійними організаціями, костелом і німецьким фондом зібрали кошти за проживання й харчування в готелі.
- ” Оплата значно менша за середньостатистичну, бо орендуємо в друзів.
- ” Оплачує федерація настільного тенісу.
- ” Проживаю в старшій доньки, оплачую комунальні послуги триста євро.
- ” Спочатку жили безкоштовно за умови, що будемо прибирати в готелі й мити посуд. Уже за місяць сказали, що треба і працювати, і платити 10 тисяч гривень. Ще за два місяці сказали виїжджати.
- ” Це готель “Резиденція Езендорфа”. Живемо безкоштовно завдяки зібраним коштам у селищі й фінансуванні Німеччини.

Найсуттєвіші проблеми, пов’язані з житлом³⁵

Позаяк багато європейців надали притулок українкам та їхнім сім’ям в своїх домівках, або підтримка надійшла від благодійних та громадських організацій, церков, навіть приватних компаній, через великий наплив людей, які потребують допомоги, питання житла гостро стоїть на порядку денному значної частки переселенок. Основна проблема для українок — неспроможність орендувати житло в країнах перебування, оскільки його вартість висока, а ще невелика кількість варіантів для вибору помешкання. Варто зазначити, що хвиля вимушених переселенців суттєво вплинула на ринок житла в європейських країнах, тож у деяких регіонах ціни на житло зросли в декілька разів³⁶. Дуже часто респондентки наголошували, що орендарі не хочуть здавати житло українкам, бо мають перестороги щодо їхнього фінансового забезпечення та терміну оренди, який може бути невизначеним. Також досить часто респондентки зазначали, що іноземці не хочуть здавати квартири жінкам із дітьми або сім’ям з домашніми тваринами. Значною проблемою стало те, що більшість країн Європи безкоштовне житло (місцевим його компенсує держава) надає тільки на три місяці. За цей час українки не встигають вивчити мову та знайти роботу, щоб мати змогу оплачувати оренду. Саме тому багато переселенок розгублені й не знають, що робити.

Австрія

- ” Дорого, гроші закінчуються, а соціальну допомогу ще не отримала.
- ” Відсутність окремої кімнати.
- ” Соціальні працівники вимагають приходити щодня, щоб відмітитися. Інколи це відбувається недоброзичливо.
- ” На цей час живу в місцевого мешканця в квартирі, де є все необхідне, тож проблем немає. Проте за місяць мені потрібно буде шукати нове житло. Я дізнавалась у місцевої організації про житло, але його вже немає для біженців. Можна підселитися в кімнати до місцевих, але й це потребує часу для пошуку й оформлення. Я маю знайти житло для оренди, проте в Австрії воно здається без меблів і посуду, тож крім оренди потрібні гроші, щоб купити меблі.

³⁵ Позитивні кейси в цей розділ не включено.

³⁶ Ukrainian refugee crisis seen pressuring Europe's housing market.

URL: <https://www.reuters.com/business/finance/ukrainian-refugee-crisis-seen-pressuring-europes-housing-market-2022-04-12/>

Бельгія	<ul style="list-style-type: none"> ” Фінансова неспроможність орендувати житло (маю мінімальні фінансові надходження). Потрібно мати депозит у розмірі тримісячної орендної плати. Щоб укласти контракт на рік і більше, необхідно мати робочий контракт. Багато незрозумілого щодо оренди житла. ” Соціального житла немає. Квартири орендують від року, тож якщо виїхати з неї раніше, то отримаєш великий штраф.
Болгарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Програма щодо проживання в готелях діє до 31 травня, тож невідомо, чи будуть її продовжувати. Ціна на оренду квартири становить від 700 євро на місяць. До того ж його складно знайти. Українцям місцеві не хочуть здавати житло. ” Селять по четверо людей у двомісний номер. ” З червня піднімають оренду у чотири рази. ” Подальше проживання можливе лише за власний кошт, але грошей немає.
Сполучене Королівство	<ul style="list-style-type: none"> ” Держава виплачує спонсорам (місцевим жителям, які надають житло) 350 фунтів на місяць як подяку, що стали спонсорами. Загалом проблем немає. Відповідно до програми житло надається на півроку, але наші господарі дозволяють жити скільки потрібно. ” Все дуже добре. Процес пошуку житла минув швидко. Написала пост, – і за десять хвилин мені відповіли майбутні спонсори. За десять днів вже була віза. Сім'я чудова. Мені допомогли з усіма документами. За тиждень зробили. Спонсори отримують 350 фунтів на місяць за прийом українців.
Естонія	<ul style="list-style-type: none"> ” Прискіпливе ставлення до українців, люди не дуже раді здавати в оренду житло на невизначений термін, бо українці можуть вирішити повернутися в Україну.
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> ” Завищені ціни, неможливість укласти договір оренди без трудового договору, неможливість укладення договору строком на декілька місяців (мінімальний термін один рік). А ще потрібно внести оплату за весь період дії договору. ” Дорого. Для оренди житла просять зробити оплату відразу від трьох до шести місяців. Не хочуть здавати переселенцям. ” Господарі квартири відмовляються брати кошти за комунальні послуги та оренду квартири, а мені психологічно некомфортно жити за чужий кошт.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Безкоштовне житло надано тільки на три місяці, далі потрібно щомісяця сплачувати орендну плату. ” Тяжко жити з дітьми в одній кімнаті та ділити кухню ще з кількома сім'ями. ” Наприкінці червня закінчується термін нашого проживання в соціальному житлі. Уже почала пошуки квартири для оренди. Важко знайти квартиру. По-перше, Брно – індустріальне місто, тож і до війни та напливу українців тут вже були проблеми з орендою. По-друге, не хочуть українцям здавати, бо чехи кажуть, що мають поганий досвід. Або як чують, що дитині дев'ять років, то кажуть, що стіни помалює...

Італія	<p>” Якщо людина отримує соціальне житло в Італії, то на неї накладають низку зобов'язань. Насамперед людина зобов'язана залишатися щонаочі в цьому житлі. Друзі не можуть залишитися на ніч, не можна навіть запросити до себе багато друзів. Думаю, для молоді це найважче. Також заборонено утримувати домашніх тварин. Якби я приїхала з котом чи песиком, то жила б з ними надворі, бо і в сім'ї складно влаштуватися з домашніми тваринами... Сподіваюся, зможу влаштуватися в університет у студентське містечко і там все буде інакше.</p> <p>” Ми живемо з ще однією родиною у семикімнатній великій квартирі. Проблема з житлом полягає в тому, що все частіше власники, аби мати гарантовано оплату, стали просити відразу оплату за шість-вісім місяців. Вони бояться здавати житло українцям, особливо з дітьми. Згідно з законодавством, вони не зможуть їх виселити, навіть якщо ті припинять сплачувати оренду.</p> <p>” Українцям не дуже хочуть здавати в оренду. Іноді просять оплатити проживання на півроку, а це дуже велика сума для переселенців.</p>
Нідерланди	<p>” Вираховують із соцдопомоги кошти за харчування. Решти суми не вистачає на інші потреби, наприклад, на засоби гігієни або одяг.</p> <p>” Якщо є можливість вибирати серед орендарів, українців або голландців, то перевагу надають голландцям.</p>
Польща	<p>” Один санвузол на десять осіб. Мало варіантів житла в місті, щоб орендувати. Орендувати дорого.</p> <p>” Мешкаю з чужими людьми в одній кімнаті. Недостатньо газових плит, бо на 24 людини є лише дві конфорки. Ще й одна пічка на всіх. Висока вартість оренди. Також хочуть отримати одразу передплату за останній місяць, а я не маю цих грошей.</p> <p>” Немає постійного житла. Усього змінили п'ятнадцять квартир, п'ять міст та одне село.</p> <p>” З житлом проблем не мала, але з часом просять виселитися. Не можу знайти безкоштовне житло тут, у Кракові, а на платне не маю грошей. У село їхати не хочу, бо там не знайдеш роботи.</p>
Португалія	<p>” Коли завершиться добра воля благодійників, ми опинимося на вулиці. Повертатися в Україну нам нема куди. Не уявляю, що робитимемо. Сподіваюся, до того часу хоча б війна закінчиться.</p>
Німеччина	<p>” Житло потрібно шукати самостійно, послуги ріелтора дорівнюють тримісячній платі за оренду.</p> <p>” Довго перевіряють фінансову спроможність сплатити за житло. На одне помешкання декілька претендентів.</p> <p>” Нема постійного житла. Отримали багато відмов в оренді, бо не хочуть здавати біженцям.</p> <p>” У гуртожитку погано годують, за харчування вираховують велику суму, а самому готувати собі їжу немає змоги.</p> <p>” Не було меблів, тож все сама знаходила й купувала за власний кошт.</p> <p>” Українських сімей із дітьми ніхто не хоче брати. Якщо орендодавець дізнається про дітей, то перестає відповідати на дзвінки.</p> <p>” Ми в'їхали в зовсім порожній дім. Збирали меблі й різні речі в сусідів та на сайтах. Щось нам віддали, щось ми купили...</p>

Румунія	<ul style="list-style-type: none"> ” Небажання здавати в оренду квартири українцям через можливий короткий термін перебування та страх про несплату оренди. ” До цього ми проживали два місяці в квартирі, яку оплачували самостійно. Була спроба спитати, аби проживати безкоштовно, адже орендодавець може отримати компенсацію від держави. На жаль, квартира належала не фізичній особі, а підприємству. Згідно з законом підприємства, що володіють житлом, не мають права на компенсацію від держави. ” Небажання здавати житло українцям. ” Важко орендувати житло, позаяк однією з умов є довготривалий термін, від шести до дванадцяти місяців. ” Буду шукати безкоштовне житло, або з кимось разом проживання, бо вартість квартири становить 500 євро плюс комунальні послуги. Це дорого. ” Безкоштовне житло тимчасове, лише до червня, а далі треба буде шукати. ” Житло дали на один місяць. Що робити далі не знаємо. Будемо повертатись в Україну. ” Не здають на невизначений термін або короткий, здебільшого на півроку та довше. Ще потрібно давати гарантійний платіж за місяць. Переважно орендою займаються агенції, які беруть комісію. Безкоштовне житло надавалося масово в перші місяці після вторгнення РФ. Наразі це можливо лише в центрі для біженців або в гуртожитках. Здебільшого надається для сімей з маленькими дітьми.
Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> ” Мала площа квартири для нас, а більшу орендувати дорого. Ще не хотіли брати на квартиру, бо я була вагітна. ” Висока вартість і термін оренди тривалий, треба підписувати договір мінімум на рік. ” Важко знайти квартиру, не хочуть здавати житло українкам з дітьми.
Швейцарія	<ul style="list-style-type: none"> ” В одній квартирі живе три родини. Одна родина не має власної кімнати.
Франція	<ul style="list-style-type: none"> ” Винайняти житло самостійно майже неможливо, вимагають гаранта й оплату за п'ять місяців (перший, останній та депозит за три місяці). ” Перебування в тимчасовому таборі затяглося і невідомо коли й куди поселять. Зрештою, нададуть житло чи треба шукати самим...»
Швеція	<ul style="list-style-type: none"> ” Орендувати немає за що, а безкоштовного немає. ” Житло неможливо орендувати без наявності офіційного контракту від роботодавця. Щоб отримати контракт, потрібно чекати на всі документи від держави (орієнтовно чотири тижні з моменту реєстрації).

Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Строк можливості проживання може скоро закінчитися, оскільки благодійна організація надає житло тимчасово. ” На десять людей маємо одну кухню й одну ванну. Четверо господинь на одній кухні... Ніхто з родини не має власної окремої кімнати, хоча всі ми до війни їх мали... ” Важко знайти житло з огляду на наявність тварини (кішки). Дуже багато вимог до орендарів. ” Квартира, яку ми знайшли, була без меблів, посуду, плити для приготування їжі, постільної білизни. Довелося шукати та купувати самим, частково допомогли місцеві мешканці. Дуже маленька квартирка. ” Мало місця, тісно, не пристосоване для проживання місце (коридор). Діти сплять в кімнаті, а я з чоловіком у коридорі. Взимку було холодно, а зараз некомфортно, бо мало місця (ми з чоловіком фактично не маємо особистого простору). Відчувається також певна ізоляція, адже до Братислави далеко добиратися. ” Не можу знайти житло. Живемо в квартирі одне в одного на голові. Сплю по п'ять годин, бо прохідна кімната. ” Багато людей в одній кімнаті, усіх разом десять осіб. ” Зараз ми платимо за житло кошти, які надсилає з України мій чоловік. Але бізнес лишився на непідконтрольній Україні території, ніякої матеріальної допомоги тут ми не отримуємо, тому майбутнє нас лякає. Ми готові повернутися в Україну. ” Важко знайти з дітьми. Багато відмов, як тільки чують, що сім'я з дитиною. Чи інвалідом. Складно знайти житло для великої сім'ї.
------------	--

Проблему забезпечення вимушених переселенців(-ок) житлом європейські країни вирішують, застосовуючи різноманітні інструменти: розміщення людей у центрах прийому, компенсаційні виплати домогосподарствам, що приймають вимушених переселенців, фінансова допомога переселенцям тощо³⁷ (табл. 4)

Фото. Волонтери роздають ковдри та інші речі біженцям на українському кордоні. Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

³⁷ Housing support for Ukrainian refugees in receiving countries.

URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/housing-support-for-ukrainian-refugees-in-receiving-countries-9c2b4404/#component-d1e949>

ДОВІДКА

Таблиця 4. Компенсації домогосподарствам (готелям), що приймають, та соціальні виплати вимушеним переселенцям з України (травень 2022 року)³⁸

	Країна	Компенсація приватним домогосподарствам	Соціальні виплати для вимушених переселенців і переселенок
	Австрія	Не сплачується	У разі оренди приватного житла виплати становлять €150 на місяць на одну особу або €300 на місяць для сім'ї
	Бельгія	Не сплачується	Соціальна допомога в розмірі €1093,80 на місяць на одного дорослого, якщо немає можливості поселення. Допомога на придбання меблів у постійних особистих помешканнях
	Болгарія	Не сплачується	Одноразова соціальна допомога в розмірі 375 левів (€192)
	Хорватія	До 3600 кун (€477) на місяць тим, хто пропонує індивідуальне житло	Не сплачується
	Чехія	Від 3 000 чеських крон (€120) на особу до 12 000 чеських крон (€490) для 4 або більше осіб	Допомога на житло надається після 90 днів
	Данія	Можлива допомога за рішенням муніципалітетів до 500 датських крон (€67) на день на кожну особу	Рішення ухвалює муніципалітет, що відповідає за прийом
	Естонія	Не сплачується	Одноразова виплата доступна під час підписання договору оренди (шестикратний розмір прожиткового мінімуму для сім'ї)
	Фінляндія	Не сплачується	Не сплачується
	Франція	Одна особа/пара (€400 у перший місяць; €200 додаткові місяці до 4 місяців; €125 після 4 місяця та до 1 року; загальна сума €2000 на рік) 3 однією дитиною (€600 у перший місяць; €250 за додаткові місяці до 4 місяців; €150 після 4 місяців і до 1 року; загальна сума €2550 на рік) 3 2 або більше дітьми (€700 за перший місяць; €300 за додаткові місяці до 4 місяців; €150 після 4 місяця та до 1 року; загальна сума €2800 на рік)	Сплачується соціальна допомога залежно від типу житла: €14,2 на день для особи, яка не отримує житло від держави, і €6,8 на день для особи, якій надають соціальне житло
	Німеччина	Встановлюється рішення місцевої влади	€360 на особу на місяць, які можуть бути використані для покриття орендної плати та інших витрат на житло
	Греція	Не сплачується	Не сплачується

38 Джерело: <https://doi.org/10.1787/09beb886-en>

	Країна	Компенсація приватним домогосподарствам	Соціальні виплати для вимушених переселенців і переселенок
	Угорщина	Не сплачується	Спеціальної житлової допомоги немає, але шукачі роботи можуть отримати субсидію на підтримку в розмірі 22 800 форинтів (€61) у місяць, а субсидія на підтримку неповнолітніх становить 13 700 форинтів (37) на місяць на неповнолітнього
	Ісландія	Не сплачується	Соціальна фінансова допомога залежить від рішення муніципалітету. Орендарі житла можуть подати заявку на житлові пільги, позику на страхування та домашні меблі
	Ірландія	Не сплачується	Вимушені переселенці, які орендують приватне житло, можуть отримувати виплати житлової допомоги, та виплати, доступні для громадян Ірландії, за умови, що вони відповідають іншим критеріям відповідності
	Італія	Не сплачується	Відповідальність муніципалітетів
	Латвія	Уряд покриває витрати на послуги проживання, які надає муніципалітет (не більше €20 на особу на добу) Пільги спонсорським домогосподарствам €300 на місяць (за заявою)	Одноразова допомога у випадку крайньої потреби (€272 на дорослого та €190 на дитину)
	Литва	Протягом трьох місяців для приватних домогосподарств, готелів тощо допомога становить €150 на місяць для гостя та €50 на місяць за кожну наступну особу	Щомісячна фінансова допомога для одного дорослого: €129, якщо середній дохід на особу становить < €141,90 на місяць
	Люксембург	Не сплачується	Для оплати проживання доступні гранти або ваучери
	Мальта	Не сплачується	€111,18 на особу; додаткова оплата €8,15 щотижня для кожного додаткового члена
	Нідерланди	Не сплачується	Додаткова фінансова підтримка спеціально для житла €215 намісяць на одну особу та €55 для неповнолітньої особи
	Норвегія	Не сплачується	859 норвезьких крон (€87) на місяць на дорослого. Додаткова сума для батьків-одинаків до 456 норвезьких крон (€46) і 939 норвезьких крон (95 євро) для дітей віком 0–17 років з одним із батьків або супроводжуваним
	Польща	Макимум 60 днів з можливістю продовження в обґрунтованих випадках. Забезпечення проживання та харчування громадян України встановлено в розмірі 40 злотих з особи на добу (до 1 липня 2022 року)	Одноразова допомога в розмірі 300 злотих (€65) для покриття основних потреб, включаючи житло
	Португалія	Не сплачується	Не сплачується
	Румунія	Школи, в яких проживають українці, отримують субсидію	Не сплачується

	Країна	Компенсація приватним домогосподарствам	Соціальні виплати для вимушених переселенців і переселенок
	Словаччина	– €7 з особи за ніч проживання для особи з тимчасовим захистом старше 15 років; – €3,5 для цих осіб віком до 15 років	Не сплачується
	Словенія	Оренду або витрати на житло можна покрити за рахунок фінансової допомоги	Особи, які не мають доходу та орендують приватне житло, можуть подати заяву на отримання фінансової допомоги
	Іспанія	Не сплачується	Допомога за сплату оренди: – €376 намісяць за одну особу – €489 намісяць для сім'ї з 2 осіб – до €780 на місяць для сім'ї з 8 осіб і більше
	Швеція	Не сплачується	Соціальна допомога залежить від проживання в соціальному житлі або оренді приватного житла: від 24 шведських крон/день (€2,30) до 71 шведських крон/день (€6,90) для однієї особи; від 12 крон/день до 37 крон/день для дітей
	Швейцарія	Суми компенсації відрізняються в різних кантонах; у деяких кантонах, якщо приватна особа попросить про компенсацію, то гемайнде може ухвалити рішення переселити людину до табору для біженців	Суми компенсації відрізняються в різних кантонах: 8–15 франків/день на одну особу + покриття орендної плати (частково або повністю), якщо людина працює та виявила бажання винаймати житло + покриття медичного страхування (стоматологія максимум до 300 франків)
	Сполучене Королівство	350 фунтів стерлінгів (€420) отримують сім'ї, які приймають українців протягом року	Доступ до державних коштів на основі індивідуальних або сімейних потреб на місцевому рівні

Більшість країн мають централізовані системи розміщення новоприбулих вимушених переселенців у короткотерміновому житлі чи центрах прийому. Однак, коли справа доходить до координації переходу від екстреного до довгострокового поселення, подібно до загального надання соціального житла, відповідальність за координацію часто покладається на муніципалітети або регіони. Так відбувається у Бельгії, Данії, Німеччині, Італії, Литві, Нідерландах, Польщі та Швейцарії. Італія координує житло завдяки регіональній системі «зацікавленості», що спирається на волонтерські, релігійні та неурядові організації по всій країні. Регіональні уповноважені координують створення житлових місць за територіальними потребами. Муніципалітети повністю залучені до процесу та беруть участь у покритті витрат після підписання угоди про партнерство з національним урядом³⁹.

У Швеції 1 липня 2022 року набув чинності новий закон, який має на меті краще розподілити відповідальність за облаштування житла між Міграційним агентством Швеції та муніципалітетами. У Франції створено систему координації для організації пропозицій і забезпечення повної видимості доступних варіантів розміщення. В Естонії місцеві органи влади підтримують розміщення вимушених переселенців(-ок) з України, але національний уряд створив платформи обміну інформацією для забезпечення співпраці.

³⁹ Housing support for Ukrainian refugees in receiving countries.

URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/housing-support-for-ukrainian-refugees-in-receiving-countries-9c2b4404/#tablegrp-d1e287>

На початку мобілізації громадян європейських країн для підтримки вимушених переселенців(-ок) з України багато потенційних спонсорів намагалися запропонувати житло новоприбулим, але не мали надійних інструментів для цього. За відсутності фінансованих урядом рішень вони з'явилися завдяки активним зусиллям громадянського суспільства. Наприклад, третього березня двоє американських студентів коледжу запустили сайт Ukraine Take Shelter⁴⁰, і до 20 березня на сайті було 25 000 сторінок. Німецька релігійна організація Churchpool розробила подібний сайт Host4Ukraine⁴¹. Є також корпоративні рішення: Shelter4Ukraine⁴², UnterkunftUkraine⁴³.

Мабуть, найпомітнішим онлайн-інструментом, розробленим на початку кризи, став некомерційний підрозділ компанії Airbnb, Airbnb.org, що пропонував безкоштовне або пільгове житло для 100 000 українців(-ок), які вирушили до Європи⁴⁴. Українцям й українкам, які отримали житло через платформу, обіцяли безкоштовне житло протягом 14 днів.

Важливо зазначити, що на даний час з'являються довготермінові урядові програми, що мають на меті вирішення проблеми забезпечення житлом вимушених переселенців(-ок) з України⁴⁵.

Деякі вразливі групи людей, зокрема ті, що мають проблеми зі здоров'ям, та особи з обмеженими можливостями, можуть отримувати спеціальну житлову підтримку. Однак, незважаючи на політичну волю та залучення громадянського суспільства, такі рішення не завжди доступні. Наприклад, Австрія повідомляла про труднощі з пошуком відповідного житла та місць догляду для осіб з фізичними чи розумовими вадами й тих, хто потребує спеціалізованої медичної допомоги (зокрема, хворих на рак). Німеччина зіткнулася з труднощами з пошуком житла для дитячих будинків або будинків для людей похилого віку. Литва включила інформацію про інвалідність до своєї статистичної бази даних, що використовується для відстеження вимушених переселенців(-ок) за місцем їх переселення. Місцеві волонтерські та неурядові організації в Ірландії, Люксембурзі та Польщі відіграють ключову роль у допомозі українським сім'ям, які доглядають за родичами з інвалідністю, у пошуку відповідного житла або беруть участь у процесах перевірки сімей, які надали житло для українців(-ок)⁴⁶.

Фото. Українська біженка з дитиною перетинає кордон.
Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

40 Housing for Ukrainian Refugees. URL: <https://www.ukrainetakeshelter.com/>

41 Host4Ukraine. URL: <https://host4ukraine.com/>

42 Ukraine Shelter. URL: <https://www.ukraineshelter.com/>

43 #UNTERKUNFT UKRAINE. URL: <https://unterkunft-ukraine.de/>

44 Airbnb.org. URL: https://uk.airbnb.org/help-ukraine?_set_bev_on_new_domain=1659880693_NmY2MzZiYTczMjdm

45 Ścigaj: Rząd planuje niedrogie mieszkania komunalne dla uchodźców z Ukrainy.
URL: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Scigaj-Rzad-planuje-niedrogie-mieszkania-komunalne-dla-uchodzcow-z-Ukrainy-8370776.html>

46 A crisis on the horizon: Ensuring affordable, accessible housing for people with disabilities Employment, Labour and Social Affairs Policy Briefs.
URL: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1097_1097440-qo191dwjy2&title=A-crisis-on-the-horizon

МАТЕРІАЛЬНИЙ СТАН ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА РІВЕНЬ ЗАДОВОЛЕННЯ БАЗОВИХ ПОТРЕБ

Матеріальна допомога переселенкам у країні перебування

Більшість вимушених переселенок внаслідок війни втратила роботу, бізнес та інші джерела отримання коштів для утримання себе і своєї сім'ї. Саме тому матеріальна допомога від державних інституцій, міжнародних та благодійних організацій стає важливим, а часто — і єдиним джерелом доходів українок за кордоном. 78,1% респонденток отримують матеріальну допомогу в тій чи іншій формі.

Рисунок 21. Матеріальна допомога переселенкам у країні перебування

У відповідях на відкриті питання респондентки конкретизували суму, вид матеріальної допомоги та джерела її надходження.

- ” 20 євро на тиждень.
- ” 300 євро одноразово і 500 євро на дитину.
- ” 55 євро на місяць.
- ” 80 євро на місяць.
- ” Ваучери на придбання продуктів, матеріальна допомога від “Червоного хреста”.
- ” Виплата від “Червоного хреста”.
- ” Виплати від ООН, а ще продукти.
- ” Виплати від “Червоного хреста” (110 євро на людину).
- ” Грошову допомогу отримую, а гуманітарну отримували раніше, але вже місяць не дають нічого.
- ” Гуманітарна допомога продуктами харчування та матеріальна від ООН.
- ” Разова грошова виплата 200 фунтів, а потім подаєш заяву на виплату по догляду за дитиною. Можна подати також на виплату на себе, якщо не працюєш. Сума індивідуальна.
- ” Грошова допомога. Давали також знижку на купівлю продуктів та 50% на купівлю одягу в магазинах на кшталт секонд-хенду, але там дуже погана якість, особливо продуктів харчування на цих знижках.

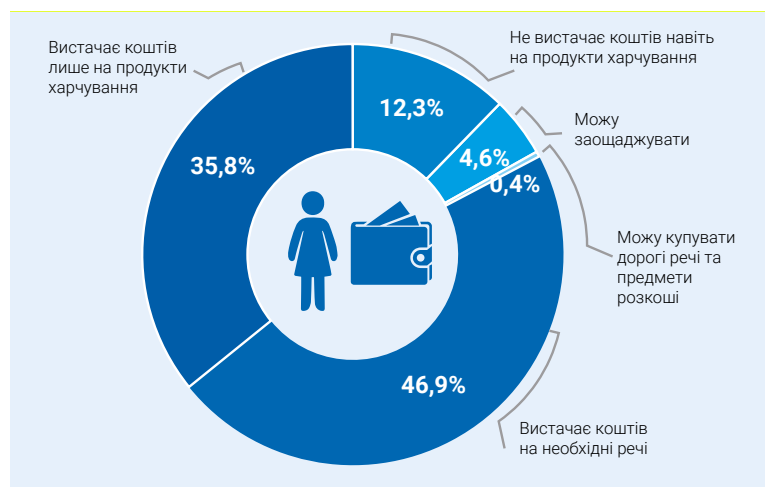
- ” *Грошові виплати становлять 200 франків на місяць, а ще житло, безоплатний мобільний зв'язок, безкоштовні мовні курси. Меблі для квартири подарували місцеві жителі.*
- ” *Грошові виплати становлять орієнтовно 1500 франків. З них вираховують оплату мовних курсів та страховку, тож на руки виходить десь 500 франків.*
- ” *Отримала 300 злотих одноразову, а ще на дітей теж отримала за три місяці.*
- ” *Отримую пенсію на українську картку.*
- ” *Плату за свою роботу, що виконую в країні перебування (прибирання осель місцевих мешканців).*
- ” *Я вчитель англійської мови, тож після переїзду продовжую свою діяльність онлайн. Щоправда, зі школи довелося звільнитися через активні бойові дії, тож викладаю приватні уроки англійської мови. Оскільки на виплати від Португалії не претендую, то почуваюся вільно.*

Оцінка респондентами свого матеріального стану

Вимушена міграція погіршила матеріальний стан майже всіх українок, які були змушені покинути батьківщину (рис. 22). У межах цього дослідження нам було важливо зафіксувати, наскільки змінився матеріальний стан респонденток, й оцінити чисельність осіб, матеріальний стан яких є критично низьким.

Важливо зазначити, що традиційні підходи до оцінки матеріального стану складно застосовувати до вимушених переселенок з України. Жінки, які врятувалися від війни, продовжують деякий час перебувати у стресовому стані, який посилюється через переміщення в країну з незнайомим побутом, нормами поведінки та правового регулювання. Виплати від держав переселенки отримують не відразу, а за декілька місяців, після проходження всіх бюрократичних процедур. До того ж, розібратися з механізмами її отримання в чужій країні складно. У всіх європейських державах вимушені переселенки отримують допомогу щодо житла, продуктів харчування та предметів першої потреби. Отже, на оцінку респондентками їхнього матеріального стану впливає термін перебування у певній країні, розуміння механізмів отримання допомоги та наявність роботи. Відповідь «Не вистачає коштів навіть на продукти харчування» може означати, що людина нещодавно прибула до країни та не має коштів, аби купувати продукти харчування, однак отримує їх від місцевих муніципальних органів або благодійних організацій. Те саме стосується інших варіантів відповідей, тобто їх не можна трактувати так, як у звичайних соціологічних дослідженнях під час мирного періоду.

Рисунок 22. Оцінка респондентками свого матеріального стану, %

Аналіз ситуації з оцінкою респондентками свого матеріального стану за країнами перебування показує, що в деяких державах частка жінок серед опитаних, яким не вистачає коштів навіть на продукти харчування, є більшою за 30%. Це такі країни як Іспанія та Франція (табл. 5). Є також країни, в яких респондентки можуть заощаджувати гроші: Франція, Італія та Чехія мають найбільші відсотки таких респонденток. Загалом важко описати

реальну ситуацію, оскільки рівень життя мігранток більше залежить від факторів, як-от фінансове становище до війни, заощадження, наявність нерухомості в країні перебування, зайнятість тощо, ніж від механізмів фінансової допомоги, запроваджених кожною окремою країною.

Таблиця 5. Оцінка матеріального стану за країнами перебування (вибірково), %

Країна	Не вистачає коштів навіть на продукти харчування	Вистачає коштів лише на продукти харчування	Вистачає коштів на необхідні речі	Можу заощаджувати	Можу купувати дорогі речі та предмети розкоші	Усього за країною
Австрія	10,0%	33,3%	53,3%	3,3%		100,0%
Болгарія		58,1%	41,9%			100,0%
Іспанія	35,7%	38,1%	26,2%			100,0%
Італія	16,1%	35,5%	38,7%	9,7%		100,0%
Німеччина	5,5%	27,5%	64,2%	2,8%		100,0%
Польща	8,8%	37,6%	48,1%	4,4%	1,1%	100,0%
Румунія	11,8%	32,9%	50,6%	4,7%		100,0%
Словаччина	14,6%	36,2%	46,5%	2,8%		100,0%
Франція	31,0%	31,0%	27,6%	10,3%		100,0%
Чехія	5,2%	40,0%	49,6%	5,2%		100,0%
Швеція	26,7%	53,3%	20,0%			100,0%
За всіма країнами	12,3%	35,8%	46,9%	4,6%	0,4%	100,0%

Наявність роботи в респонденток тісно пов'язана з оцінкою ними свого матеріального стану (табл. 6). Так, ті опитані, які мають роботу в країні перебування, більш забезпечені, ніж ті, що шукають роботу. Майже 70% респонденток, які мають роботу, відповіли, що їм вистачає коштів на необхідні речі або вони можуть заощаджувати.

Таблиця 6. Співставлення відповідей респонденток на запитання «Чи є у Вас робота в країні перебування?» та «Як ви оцінюєте свій матеріальний стан на цей час?», %

Чи є у Вас робота в країні перебування?	Як ви оцінюєте свій матеріальний стан на цей час?					
	Не вистачає коштів навіть на продукти харчування	Вистачає коштів лише на продукти харчування	Вистачає коштів на необхідні речі	Можу заощаджувати	Можу купувати дорогі речі та предмети розкоші	Усього
Ні, немає такої потреби (можливості)	10,50%	29,20%	54,50%	5,50%	0,20%	100,00%
Ні, шукаю роботу	14,90%	46,80%	36,90%	1,40%		100,00%
Так	9,90%	22,40%	54,70%	11,20%	1,90%	100,00%
Усього	12,30%	35,80%	46,90%	4,60%	0,40%	100,00%

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ВИМУШЕНІ ПЕРЕСЕЛЕНКИ

Обсяг інформації про доступні соціальні послуги

Пільги, преференції та допомога, які європейські країни пропонують вимушеним переселенцям(-кам) з України, є різноманітними. Аби скористатися всіма можливостями, потенційні бенефіціари повинні бути про них поінформовані. Саме тому рівень поінформованості вимушених переселенок про можливі види допомоги не менш важливий, ніж змістове наповнення сукупного пакету допомоги для українців.

Понад третини респонденток (36,8%) вважає, що отримує недостатньо інформації про соціальні послуги в країні перебування або не може визначитися з відповіддю на це питання (рис. 23). Проте 63,2% респонденток вважають, що отримують всю необхідну інформацію в достатньому обсязі. На нашу думку, це хороший показник, який забезпечується інформаційними зусиллями державних інституцій європейських країн, залученістю переселенок до соціальних мереж та інших інтернет-ресурсів й іншими каналами комунікації.

Рисунок 23. Доступ до інформації про доступні соціальні послуги, %

Фото. Волонтери допомагають біженцям, які прибувають на головний залізничний вокзал – Вроцлав, Польща 03 березня 2022 р.
Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

З-поміж країн Європи, в яких понад 30% респонденток отримують недостатньо інформації про доступні соціальні послуги, є Іспанія, Німеччина, Словаччина, Франція та Швеція (табл. 7).

Таблиця 7. Отримання достовірної інформації про доступні соціальні послуги за країнами (вибірково), %

	Я отримую необхідну інформацію від посадовців, волонтерів, місцевих мешканців та з онлайн-ресурсів у достатньому обсязі	Отримую недостатньо інформації	Не можу відповісти	Усього за країною
Австрія	70%	13%	17%	100%
Болгарія	87%	13%		100%
Іспанія	45%	45%	10%	100%
Італія	61%	29%	10%	100%
Німеччина	60%	39%	2%	100%
Польща	72%	19%	9%	100%
Румунія	73%	18%	9%	100%

	Я отримую необхідну інформацію від посадовців, волонтерів, місцевих мешканців та з онлайн-ресурсів у достатньому обсязі	Отримую недостатньо інформації	Не можу відповісти	Усього за країною
Словаччина	54%	35%	11%	100%
Франція	48%	35%	17%	100%
Чехія	68%	28%	4%	100%
Швеція	47%	47%	7%	100%
Усього	63%	29%	7%	100%

У зіставленні відповідей респонденток на запитання щодо оцінки їх матеріального стану та оцінки достатності інформації про доступні соціальні послуги бачимо, що 51% респонденток, яким не вистачає коштів навіть на продукти харчування, отримують недостатньо інформації про доступні соціальні послуги (табл. 8). Можемо припустити, що ці два показники мають і взаємний вплив одне на одного: деякі люди, насправді, не отримують допомогу в повному обсязі, позаяк недостатньо поінформовані, а деякі вважають, що причиною недостатнього рівня їхнього матеріального стану є відсутність інформації, яка від них нібито «прихована».

Таблиця 8. Зіставлення відповідей на запитання «Чи отримуєте ви необхідну інформацію про доступні соціальні послуги в достатньому обсязі?» та «Як ви оцінюєте свій матеріальний стан на цей час?», %

Варіанти відповіді	Отримую недостатньо інформації	Я отримую необхідну інформацію від посадовців, волонтерів, місцевих мешканців та з онлайн-ресурсів у достатньому обсязі	Не можу відповісти	Усього за варіантом відповіді
Не вистачає коштів навіть на продукти харчування	50,8%	41,3%	7,9%	100,0%
Вистачає коштів лише на продукти харчування	35,0%	57,6%	7,4%	100,0%
Вистачає коштів на необхідні речі	20,6%	72,7%	6,7%	100,0%
Можу заощаджувати	21,3%	70,2%	8,5%	100,0%
Можу купувати дорогі речі та предмети розкоші	0%	25,0%	75,0%	100,0%
Всього	29,4%	63,2%	7,4%	100,0%

Опис проблем, що виникали з доступом до інформації у країні перебування

Респондентки, які відповіли на це запитання, наголошують на проблемах доступу до інформації, які спричинені різними факторами. По-перше, офіційна інформація публікується суто мовою країни перебування, листування з муніципальними органами також відбувається мовою країни, тож незнання мови не дає можливості щось дізнатися та отримати допомогу. По-друге, багато хто зазначив, що немає єдиного джерела інформації для вимушених переселенок з України. Їм доводиться шукати відповіді на свої запитання на численних ресурсах інтернету, у соціальних мережах та месенджерах, де вона може бути недостовірною. По-третє, самі представники державних органів не в повному обсязі володіють необхідною інформацією.

За цими зауваженнями слідують пропозиції від респонденток щодо створення єдиного інформаційного ресурсу з актуальною інформацією українською мовою щодо ініціатив та політик країн Європи, соціальних пакетів тощо, на які вони можуть розраховувати.

Австрія	<ul style="list-style-type: none"> ” Інформація не структурована, різні джерела, ще й по-різному в різних джерелах. ” Різні організації мають різну інформацію, потрібно багато часу, щоб дізнатися актуальну. ” Немає єдиного центру, де можна почитати всю інформацію. Також заважає мовний бар'єр.
Бельгія	<ul style="list-style-type: none"> ” Дуже заплутаний процес, заледве розумію послідовність дій.
Болгарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Мало розповсюджена інформація, треба шукати в інтернеті. ” Хотілося б більше інформації на офіційних ресурсах.
Сполучене Королівство	<ul style="list-style-type: none"> ” Важко знайти інформацію щодо якоїсь гуманітарної допомоги, тільки від інших переселенців дізнаємося, що, наприклад, “Червоний хрест” дає фінансову допомогу. ” Інформації про допомогу (і фінансову, і гуманітарну) зовсім немає. Навіть груп [у соцмережах] немає, де можна було б про це почитати.
Естонія	<ul style="list-style-type: none"> ” Отримую інформацію, але не розумію, чи вичерпну, чи щось пропускаю важливе чи цікаве. Крім того, я не знала, чи маю право подаватися на матеріальну допомогу. Виявилось, що можна податися в місці реєстрації переселенців. Виникло враження ніби вони навмисне притримують інформацію, аби не всі подавали запит на фінансову допомогу. ” На жаль, у центрі реєстрації не дають повної інформації. Про фінансову допомогу довелося все шукати самостійно. Дуже допомагають учасники активних груп у “Фейсбуці”. За це їм окрема подяка. ” Не знаю, як знайти мовні курси та кваліфіковану медичну допомогу, якщо мене не влаштовує назначений план лікування.
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> ” В Інтернеті мало інформації щодо регіону Валенсія, а незнання мови унеможлиблює спілкування в органах влади та місцевого самоврядування. ” Посадовці в різних установах надають різну інформацію щодо тих самих питань.
Італія	<ul style="list-style-type: none"> ” Відсутність доступу до протоколу дій біженців з України на території Італії. ” Отримую недостатньо інформації, бо тут нема централізованого її поширення. ” Ніде немає інформації, навіть в муніципалітетах. Треба убити купу часу, щоб щось дізнатися.
Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> ” Нам не надають жодної інформації про наш стан у країні. ” Місцева влада на звернення не реагує. Складно додзвонитися, на листи немає відповіді.

Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Інформацію отримую виключно з чату переселенців у Telegram. ” Інформацію надають тільки на запит. Нічого не пояснюють. Наприклад, якщо потрібно підписати документи, то ніхто не пояснює для чого. ” Невідомий алгоритм, що робити зі страховкою та після її отримання. Якби були буклети, на кшталт “Якщо Ви захворіли...”, “Якщо захворіла дитина...” ” Інформації нема в доступі, не знаємо про свої права. ” Я дізналася, що має бути допомога по безробіттю, але кому і як вона надається, то ніхто не знає. ” Хотілося би мати один єдиний сайт з інформацією, як оформити допомогу, де отримати продукти зі знижками, де є дитячі кімнати, клуби дозвілля тощо.
Фінляндія	<ul style="list-style-type: none"> ” Волонтери нічого не знають, і дуже важко дістати інформацію, зокрема, які документи оформлювати, де це зробити. Важко дізнатися, платне житло чи ні, а ще — де оформити допомогу тощо.
Польща	<ul style="list-style-type: none"> ” Відсутність інформації про допомогу для проживання в країні. Уся допомога надходить лише від людей, які зголосилися допомогти. ” Не можемо знайти інформації щодо лікаря для обслуговування інваліда. Немає чіткого розуміння на що ми можемо розраховувати. Наприклад, платні чи безкоштовні послуги лікаря та медикаменти для інваліда. ” Більшість інформації надається тільки польською мовою. ” Місцева влада щось ухвалює й ухвалює, але не інформує про це. Не знаю, як мені записатися до лікаря, якщо виникне така необхідність.
Румунія	<ul style="list-style-type: none"> ” Усю інформацію здебільшого отримую з телеграм-каналів та фейсбук-спільнот українців. ” Багато фейкової інформації та недостатньо офіційної. ” Інформація не структурована й зазвичай із неофіційних джерел. ” Хотілося б, аби було більше інформації з офіційних джерел, бо зараз це тільки соціальні мережі.
Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> ” Я не знаю, де шукати інформацію. Немає єдиного порталу, де я можу все дізнатися. Навіть немає номеру телефону. ” Немає ресурсу, де знайти інформацію, зокрема про медичні послуги. Можна лише самостійно шукати в соціальних мережах, а це дуже довго. ” Не знаю, де отримати інформацію. Її мало, хіба групи в “Фейсбуці”, але там немає точної інформації. Не знаю, які в мене права в цій країні та як отримати медичну допомогу.

Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Немає єдиного джерела інформації. Якщо звертатися конкретно до якоїсь організації, то вони постійно говорять різне. ” Закони часто змінюються, іноді не зрозумілий період вступу в дію закону (транспорт, освіта, проживання, пільги). ” Немає одного інформаційного сайту, де описано всю інформацію щодо перебування українців в Чехії. Закони часто міняються, незрозумілі терміни дії деяких пільг.
Франція	<ul style="list-style-type: none"> ” Від офіційних джерел (установ, організацій, мерії, центру зайнятості) не надходить жодної інформації.
Швейцарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Немає інформації про соціальні послуги.
Швеція	<ul style="list-style-type: none"> ” Нема конкретики у словах працівників податкової, міграційної, комуни. Працівники у сусідніх віконечках надають з одного питання різну інформацію. ” Відсутність англomовного/ українomовного перекладу низки державних сайтів.
Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Проблематично отримати вичерпну інформацію про місцеву нормативно-правову базу. Відсутній перелік медичних послуг, які покриває страховка. ” Інформація розрізнена. Потрібно об'єднати всю інформацію, тим більше, що у різних містах різні правила. Пошук новин, оновлень за групами займає дуже багато часу. ” Безкоштовний доступ до послуг музеїв теж ніде чітко не прописаний. Щоразу потрібно питати. ” Мене не проінформували про наявність мовних курсів та про зміну умов отримання фінансової допомоги від ООН. ” Інформацію щодо умов отримання грошових виплат дізналась випадково від знайомих, тобто жодної офіційної інформації від державних установ або волонтерів не отримала. ” Інформація від координаторів прихистку (готелю) надається запізнено, вибірково та в неповному обсязі. Інформацію шукаю самостійно в інтернеті та у волонтерських центрах. ” Уряд праці так і не вирішив питання чому я не отримала допомогу за квітень. Не знаю, як мені його вирішити. ” Щоб дізнатись будь-яку інформацію, потрібно витратити дуже багато часу. Потрібно зареєструватись у всіх групах соціальних мереж, месенджерах або дізнаватись в українок, які вже тут довго живуть. ” Мені не надали інформацію щодо ресурсів у країні проживання, на яких я можу дізнатись умови перебування, особливості надання медичних послуг, умови відкриття рахунку в банку. У моєму віці дуже важко швидко орієнтуватися в соціальних мережах та отримувати інформацію. ” Постійно змінюються правила оформлення соціальної допомоги. Немає повної інформації щодо цього, а ще недостатньо інформації щодо занять для розвитку дітей.

Каріна, м. Брно, експерт, соціолог: *“Майже в усіх країнах є проблема з інформуванням вимушених переселенок. Наприклад, у Нідерландах після прибуття людина зовсім не розуміє до якої офіційної установи звертатися, щоб зареєструватися. Навіть місцеві мешканці знають про цю проблему для українців, тож розуміють і морально підтримують. Немає пам’ятки, як-от буклет тощо, де описані чітко кроки для вирішення певних потреб: оформлення статусу, робота, соціальні виплати тощо”.*

Наталія, Відень, експерт, юрист: *“В Австрії налагоджене інформування вимушених переселенок дуже добре. Є офіційний сайт, інші джерела, де все детально розписано, куди звертатися і з якої причини”.*

Каталін, волонтерка організації «Українські ініціативи Південної Моравії», Чехія: *“Я допомагаю вимушеним переселенкам з України як представниця організації, волонтерка та приватна особа. Як волонтерка особисто стикалася з проблемою необізнаності переселенок: надто великої довірливості та надто великих очікувань від держави, волонтерів, від чеського народу. Ще часто вони не є самостійними”.*

Важливо зазначити, що в багатьох країнах та регіонах Європи створені інформаційні ресурси, які містять цілком вичерпну інформацію для вимушених переселенців(-нок) з України. Вона включає в себе опис українською мовою алгоритмів дій для вирішення нагальних проблем. Як зразок, можна запропонувати онлайн-сервіс департаменту Рона у Франції⁴⁷. Таким чином, скарги вимушених переселенок на брак інформації можуть бути спричинені не тільки недостатньою кількістю відповідних офіційних сайтів, а й технічними проблемами. Ми припускаємо, що технічні розробники офіційних сайтів європейських країн мали б звернути більше уваги на пошукову оптимізацію ресурсів (SEO), орієнтовану також на україномовних споживачів контенту⁴⁸.

Фото. Українські вимушені переселенки отримують підтримку в Регіональному центрі допомоги Україні в м. Брно, Чехія

47 Les services de l'État dans le Rhône. UKRAINE : Protection temporaire des ressortissants ukrainiens. URL: <https://www.rhone.gouv.fr/Actualites/UKRAINE-Protection-temporaire-des-ressortissants-ukrainiens-FR>

48 SEO in Ukraine – Things You Need to Know. URL: <https://delante.co/seo-in-ukraine/>

Фото. Пункт надання першої медичної допомоги в Центрі інформації та підтримки вимушених переселенців в Братиславі, Словаччина

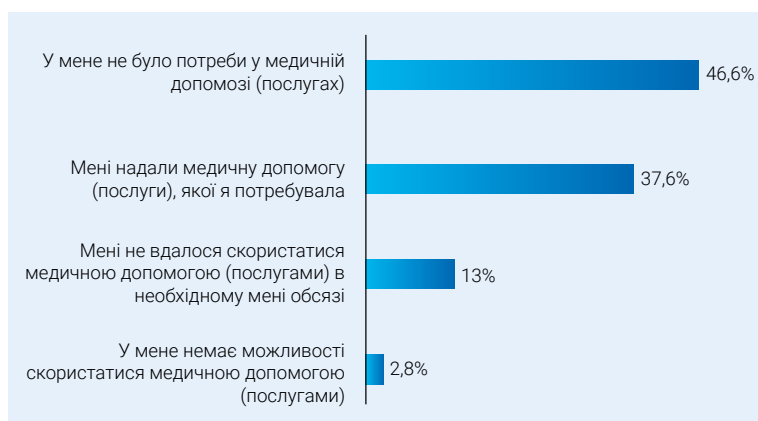

Фото. Українські біженці стоять у черзі в Генеральному консульстві України в Кракові. Люди стоять у черзі на оформлення та реєстрацію після того, як вони втекли з країни від війни. Польща, 12 березня 2022 р. Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

Досвід користування медичною допомогою (послугами) в країні перебування

Необхідну медичну допомогу (послуги) отримали 37,6% респонденток. Ще 13% не отримали її в повному обсязі (рис. 24). Про те, що вони не мають можливості її отримати, повідомило 2,8% опитаних.

Рисунок 24. Досвід користування медичною допомогою (послугами) в країні перебування, %

Проблеми, пов'язані з медичним обслуговуванням

Українки зазначають, що не можуть потрапити до терапевтів та вузьких спеціалістів. Запис на прийом може бути й за пів року та навіть більше. Складно отримати ліки, адже їх відпускають тільки за рецептом, а рецепт виписує лікар, в черзі до якого можна стояти місяцями. Респондентки також розповіли, що ліки дорогі й не всі покриваються страховкою. Певні послуги не надають безкоштовно, наприклад, стоматологічні, тож респондентки не звертаються за допомогою, бо не мають можливості оплатити послугу.

Австрія	” Важко знайти потрібного спеціаліста. Після третьої відмови опускаються руки й морально не витримую. Довгі терміни очікування.
Бельгія	” Великі черги до профільних спеціалістів. Мовний бар'єр, постійно є потреба долучати перекладача.
Сполучене Королівство	” У дитини флюс, тобто треба виривати зуби. Записались аж на місяць наперед (це дуже довго для дитини).
Естонія	” Великі черги до лікаря, немає контакту лікар – пацієнт. Ніхто не пояснив, що за діагноз у сина, з чим він пов'язаний та які результати обстеження. Лише призначили ліки. ” Не можу вирішити проблеми, пов'язані з хронічним захворюванням, бо не знайшла вільного сімейного лікаря, щоб він направив до вузькопрофільного спеціаліста.
Іспанія	” Мені потрібно було зробити УЗД, проте запис до спеціаліста на місяць наперед. У приватній клініці відповіли, що зробити дослідження можливо тільки після огляду терапевта та гінеколога, послуги яких є платними. Я вимушена чекати більше місяця, щоб провести УЗД, але в цей час маю періодичні болі і не маю можливості отримувати лікування. ” Дуже довго призначається зустріч з онкології для чоловіка. ” Дуже довго потрібно чекати обстеження й операції, а хвороба не чекає.

Італія	<ul style="list-style-type: none"> ” Ледве знайшла стоматолога та полікувала зуб. Це було шалено дорого. ” За рецептами частина ліків були безкоштовними, а частину сплачували ми, хоча медикаменти в Італії дуже дорогі.
Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> ” Відвідати лікаря можливо лише за екстреним випадком. Усе.
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> ” У місті, в якому я проживаю, немає педіатра. ” Через незнання мови не могла пояснити проблему лікарю, дотерпіла до гострого болю й довелося викликати швидку допомогу. ” Коли дитина захворіла, її не хотіли лікувати, поки не опинилась у реанімації.
Франція	<ul style="list-style-type: none"> ” Мою проблему вирішили частково. Увесь день просиділи під кабінетом, щоб отримати рецепт на медикаменти від алергії, а з іншими проблемами сказали прийти іншого дня.
Польща	<ul style="list-style-type: none"> ” Дуже довго чекати на візит до безкоштовного лікаря. Якщо потрібно терміново, то до платного. ” Складнощі швидкого доступу до безкоштовної медицини. Якщо піднялася температура, неможливо швидко потрапити до лікаря, треба записуватися, а черги величезні, тож запис лише за кілька тижнів. Схожа ситуація з УЗД. Платні медичні послуги, все дуже дороге. ” Я зверталася до медичного центру стоматології, який був зазначений у брошурі (нам їх роздавали) зі списками медичних закладів, які надають допомогу українцям безкоштовно. У мене відколоса частина зуба, я до них звернулася за консультацією. Хотіла розуміти чи можна зберегти зуб, а також що необхідно робити. До мене поставилися дуже по-хамськи. Я відмовилася від їхніх послуг. ” Не змогла потрапити на прийом до лікаря вузької спеціалізації, направляють одне до одного. Не хочуть мати справу з українцями.
Румунія	<ul style="list-style-type: none"> ” Треба було зробити аналіз та УЗД. Аналіз здали, а УЗД сказали, що платне й назвали дуже велику суму для мене. ” Під час звернення в стоматологічну клініку послуги надаються тільки на платній основі, до того ж вони дуже дорогі. ” Під час лікування в лікарні не надавалися медикаменти та необхідні процедури, за ліки потрібно було платити.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” У Празі неможливо записатися до дитячого ортодонта. Це справді проблема. Приватні коштують дуже дорого. ” Лікар сказав, що буде знижка на ліки, оскільки є страховка, проте в аптеці кажуть, що знижки немає, бо страховка це не покриває. Виявилось, що обманули в аптеці. ” Дуже довга черга до лікаря, складно знайти спеціаліста, бо всі сімейні лікарі зайняті. До вузького фахівця важко потрапити, — їх мало, тобто треба ще й пошукати. Не можу вакцинувати дитину.
Швеція	<ul style="list-style-type: none"> ” Неможливо купити ліки без рецепту, а рецепт видається тільки в разі крайньої потреби. Бронхіт лікують теплою водою та лимонами.

Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Не знаю, до кого звернутися за безкоштовною допомогою при хронічному захворюванні, а не при невідкладній допомозі. ” Дитина має тимчасову пломбу, наразі немає можливості поставити постійну, дуже дорого, не можемо собі дозволити поки що. ” Довга черга до лікаря (на пів року), немає можливості знайти лікаря терміново. ” Страховка особи зі статусом тимчасового перебування не покриває хронічні захворювання. ” Дуже довга черга на швидкій (більше чотирьох годин), тривалий термін очікування прийому, висока вартість ліків, не сказали про можливість оформити рецепт безкоштовно. ” Була проблема, що мама інвалід розбила окуляри, і ми не змогли виписати їй нові, не змогли стати на облік як інвалід. Також важко вирішувати питання вимірювання тиску, рівня цукру.
Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> ” Дороге медичне обслуговування. Перший прийом безкоштовний, а наступні вже платні та дорогі. Немає безкоштовних медичних послуг.

Каріна, Брно, соціолог: “Чимало переселенців потребують навіть не психологічної, а психіатричної допомоги. Проте місцеві спеціалісти не розмовляють ні українською, ні російською. Лікарям з України, які теж є вимушеними переселенцями, працювати не дозволяють навіть на волонтерських засадах, бо потрібно пройти процедури підтвердження дипломів тощо”.

Людмила, Барселона, працівник “Червоного хреста”: “До Барселони внаслідок початку війни в Україні прибули жінки, які народжують дітей тут, в Іспанії. У зв’язку зі складним матеріальним становищем родини вони не мають засобів для проживання. Водночас консульство України в Барселоні вимагає від них сплачувати всі збори щодо видачі документів при народженні дитини, втрачених під час війни паспортів на них самих, на дітей... Європейські країни борються, щоб допомагати нашим біженцям, а українські консульства стягують збори з біженців, зокрема з Харкова, Бучі... Ці люди не можуть заплатити цих грошей, тому не можуть отримати документи, щоб зареєструватися і зареєструвати дітей. Жінки з дітьми, які живуть у Барселоні, перебувають під захистом “Червоного хреста”. Є такі, хто раніше жив в Іспанії, потім повернулися в Україну й довгий час жили там, але з початком війни знову повернулися в Іспанію і зараз мешкають в готелях під захистом. Дехто починає зловживати алкоголем, тож постає питання захисту їхніх неповнолітніх дітей, бо в Іспанії є свої закони: якщо мати так себе веде, то підписують відповідні документи. Жінка має пройти примусове лікування, проте якщо вона відмовляється, її знімають з проекту. Вони опиняються на вулиці, тож яка їхня подальша доля, ніхто не знає. Цим жінкам, а також тим, хто має психологічні зриви, які пережили стільки, а зараз перебувають в інших умовах, потрібна психологічна допомога. Є ідея організувати центри такої допомоги, потрібна співпраця з україномовним психологом”.

Оксана, Братислава, експерт, психолог: “Майже всі жінки є вимушеними переселенками та потребують психологічної допомоги. Потребують навіть ті, які це заперечують”.

Задоволення культурних потреб

Деякі з респонденток у відповідях на відкриті питання вказують на недостатній рівень задоволення своїх культурних потреб.

- ” Потрібна допомога громадських організацій, створених в Іспанії заради допомоги та об'єднання українців. Потрібні освітні та культурні заходи для дітей, жінок, сімейні зустрічі (музеї, виставки, тематичні зустрічі тощо).
- ” Досить дорогі квитки в музеї, зокрем до Ліонського музею красних мистецтв. Шукала спочатку на їхньому сайті пільги чи знижки для вимушених переселенців чи біженців, але не знайшла. Написала адміністрації листа, де вказала, що переселенка з України й дуже хочу відвідати музей. Проте в отриманій відповіді жодного слова натяку на пільги не було, отже, їх нема. Одного дня опинившись поблизу музею, одночасно між відчуттям голоду й бажанням подивитися виставку, перемогло відчуття голоду. Було прикро. Як і шкода, що нема доступних пропозицій (бодай знижок на квиток) для вимушених переселенців, адже ми не туристи, тож бюджету на розваги в нас нема. Проте потяг до культури і освіченості є :) Однак йому важко перемогти задоволення базових потреб. Саме тому вважаю необхідністю налагоджені співпраці між українською діаспорою в кожному місті у різних країнах, українськими об'єднаннями, організаціями з України та культурними об'єктами й установами за кордоном. Разом вони можуть напрацювати дієві рішення, які допоможуть великій кількості українців у європейських країнах побачити й почути твори світового мистецтва та дізнатися більше про місцеву культуру й творчість місцевих митців.
- ” Не змогли відвідати музеї в Вроцлаві, бо квитки дорого коштували. Ми були вражені зростанням цін у Польщі. В Україні постійно чули, що в Польщі продукція кращої якості за менші (або майже однакові з українськими) ціни. Цього року ціни бачимо дуже високі майже на все.

Можливість відвідування музеїв, концертів, інших культурно-мистецьких заходів є однією з форм психологічної терапії, зняття стресу, пов'язаного з переживаннями тих чи інших проявів війни, з якими стикнулися переселенки, та з дискомфортом вимушеного пристосовування до нових реалій в незнайомій країні.

Фото. Концерт солідарності з Україною, організований вимушеними переселенками та їх дітьми, м. Варна, Болгарія

Проблеми, пов'язані з утриманням домашніх тварин

75,3% респонденток відповіли, що не утримують домашніх тварин, 20,2% з усіх опитаних відповіли, що проблем з правилами утримання домашніх тварин у них не виникало. Ще 4,5% відповіли, що проблеми виникали. У відповідях на відкриті питання респондентки зазначають, насамперед, проблему з пошуком житла. Багато хто з місцевих мешканців, а також з адміністрації готелів та хостелів, не погоджуються здати житло родині, у якої є домашні улюбленці. Також респондентки зазначали, що в деяких країнах надто дорогі послуги з обстеження та лікування тварин.

- ” Відмова прийому в родину, бо мали собак».
- ” Дуже було важко знайти житло з собакою».
- ” Було важко знайти житло з котом. Багато хто здає житло в оренду тільки без домашніх тварин».
- ” Вимоги власників житла щодо перебування тварини (кішки) в окремій клітці».
- ” З тваринами значно складніше орендувати квартиру, нам відмовили в кількох місцях. Нам з твариною надали в готелі набагато гіршу кімнату, ніж ми могли орендувати за ці кошти.
- ” Відсутність інформації про умови утримання домашніх тварин в країні перебування: необхідні щеплення, чіпування, податки...»

Фото. Румунія. 05 березня 2022 р. Українські біженці після перетину кордону пішки йдуть з України до румунського міста.

Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

Варто зазначити, що були і позитивні відгуки про допомогу:

- ” У мене два коти та собака, проблем не було. Навіть у готелі, де проживали безкоштовно, нам надали номер з окремим виходом у двір, щоб ми могли легко виходити з собакою на прогулянки. У Польщі зробили вакцинації, чіпували, надали ще одну переноску для котів (бо обидва тіснилися в одній), забезпечили харчуванням».
- ” Проблем не було, навіть давали корм для тварин».
- ” Для мого улюбленця тут допомогли з чіпом, а друзі купили корм».
- ” Жодних проблем немає. Нашій собаці всюди раді. Вона також змогла безкоштовно летіти в літаку».
- ” Собачка хворіла, звернулися в клініку “Слобода звірят”. Нам надали максимально можливі послуги. Дуже задоволена».

Проблеми, що виникають щодо домашніх тварин у вимушених переселенців(-ок) є новими для європейських країн, позаяк у минулому шукачі притулку зазвичай не подорожували з тваринами. Європейський Союз послабив адміністративні вимоги до домашніх тварин, які прибувають з України⁴⁹. Можна рекомендувати за приклад до застосування досвід Фінляндії, де для вимушених переселенців(-ок), які зупиняються не в приватному житлі, але прибули з тваринами, створено центр прийому домашніх тварин, де тварини можуть перебувати на карантині протягом необхідних 30 днів і отримати ветеринарне лікування⁵⁰.

49 Інформація щодо перевезення собак, котів і тхорів для біженців з України. URL: https://www.verbrauchergesundheit.gv.at/UKR_Mitnahme_von_Hunden_Katzen_und_Frettchen_fuer_Fluechtend.pdf?8lfdd4

50 Допомога українцям у Фінляндії. Домашні тварини. URL: <https://ukrainians-in-finland.org/a2b1e05872054abbbf30128b4df5fb91>

Фото. Львів, Україна – 24 березня 2022 р.: українські біженці з Маріуполя на львівському вокзалі чекають поїзда, щоб виїхати до Європи. Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

Фото. Українці не залишають своїх тварин. Українські переселенці з собакою з постраждалих районів України. Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

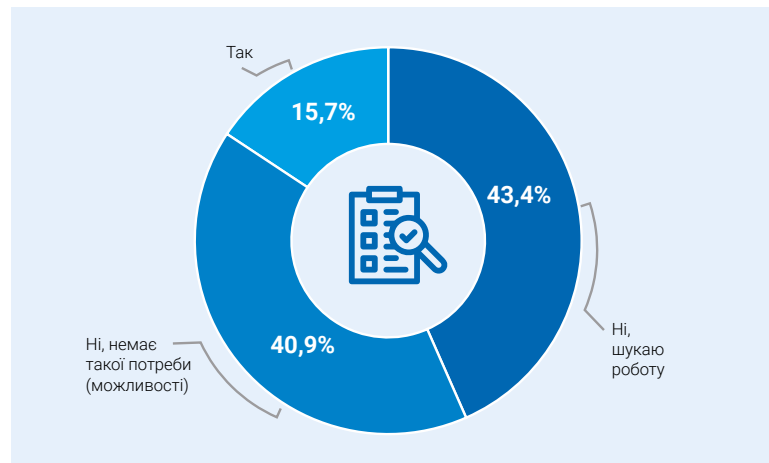
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З РОБОТОЮ

Працевлаштування вимушених переселенок в країнах тимчасового перебування

Працевлаштування, можливість заробляти кошти на своє утримання є найважливішою умовою для інтеграції переселенки у соціально-економічне середовище нової для неї країни. З високою ймовірністю можна припустити, що особи, які не змогли знайти роботу, з часом вирішать покинути країну тимчасового перебування (рис. 25).

За результатами нашого дослідження, є робота в країні проживання у 15,7% респонденток, 43,4% шукають роботу, 40,1% або не має такої потреби, або не має можливості.

Рисунок 25. Наявність роботи в країні перебування, %

Порівнюючи відповіді респонденток на запитання «Чи є у вас робота в країні перебування?» та «Як ви оцінюєте свій матеріальний стан на цей час?», стає зрозуміло, що в групі респонденток, яким не вистачає коштів навіть на продукти харчування, 52,4% шукають роботу та 35% не мають потреби (можливості) працювати, 12,7% вже працюють (табл. 9). У групі респонденток, яким вистачає коштів лише на продукти харчування, 56,8% шукають роботу та 33,3% не мають потреби (можливості) працювати. З числа тих респонденток, які відповіли, що можуть заощаджувати, 38,3% працюють у країні тимчасового перебування, а 49% з цієї групи не мають такої потреби (можливості). У групі респонденток, які можуть купувати предмети розкоші, 75% мають роботу і 25% не мають потреби (можливості) працювати.

Таблиця 9. Співвідношення відповідей на запитання «Чи є у вас робота в країні перебування?» та «Як ви оцінюєте свій матеріальний стан на цей час?», %

Як ви оцінюєте свій матеріальний стан на цей час?	Чи є у вас робота в країні перебування?			Усього за варіантом відповіді
	Ні, немає такої потреби (можливості)	Ні, шукаю роботу	Так	
Не вистачає коштів навіть на продукти харчування	34,9%	52,4%	12,7%	100,0%
Вистачає коштів лише на продукти харчування	33,3%	56,8%	9,8%	100,0%
Вистачає коштів на необхідні речі	47,5%	34,2%	18,3%	100,0%
Можу заощаджувати	48,9%	12,8%	38,3%	100,0%
Можу купувати дорогі речі та предмети розкоші	25,00%	0%	75,00%	100,0%
Усього	40,9%	43,4%	15,7%	100,0%

Порівнюючи відповіді респонденток на два запитання: «Чи є у вас робота в країні перебування?» та «Як довго ви плануєте перебувати в цій країні?», можна побачити, що найбільша частка тих, хто має роботу в країні перебування – серед опитаних, хто планує перебувати в країні до закінчення дозволу на тимчасове проживання, та серед тих, хто хоче залишитися жити в цій країні – 28,9% та 23,0% (табл. 10). Якщо сумувати частку тих, хто має роботу, і тих, хто її шукає, то найбільша сума виявиться в групі респонденток, які хочуть залишитися в країні – 79,8%.

Таблиця 10. Зіставлення відповідей респонденток на запитання «Чи є у вас робота в країні перебування?» та «Як довго ви плануєте перебувати в цій країні?», %

Як довго ви плануєте перебувати в цій країні?	Чи є у вас робота в країні перебування?			Усього
	Ні, немає такої потреби (можливості)	Ні, шукаю роботу	Так	
До закінчення дозволу на тимчасове проживання	34,2%	36,8%	28,9%	100,0%
Не можу відповісти	29,0%	57,0%	14,0%	100,0%
Планую жити в цій країні деякий час і повернутися в Україну після закінчення бойових дій	40,4%	44,5%	15,1%	100,0%
Поки діють умови безвізу 90/180 (дозвіл 90 днів перебувати в країнах ЄС)	61,5%	23,1%	15,4%	100,0%
Хочу вже найближчим часом повернутися в Україну	60,3%	28,3%	11,4%	100,0%
Хочу залишитися жити в цій країні, якщо буде така можливість	20,1%	56,8%	23,0%	100,0%
Я планую переїхати в іншу країну Європи найближчим часом	65,2%	26,1%	8,7%	100,0%
Я планую емігрувати в іншу країну поза межами Європи	50,0%	36,4%	13,6%	100,0%
Усього	40,9%	43,4%	15,7%	100,0%

У червні 2022 року Європейська комісія опублікувала рекомендації, які мають на меті допомогти вимушеним переселенцям(-кам) з України отримати роботу та освіту⁵¹. Так, ЄК пропонує державам-членам:

- переконатися, що навички та кваліфікація людей можуть бути оцінені та швидко визнані, незалежно від наявності документів;
- співпрацювати з навчальними закладами, соціальними партнерами та приватним сектором, аби забезпечити відповідність цих можливостей потребам ринку праці та прогалинам у навичках;
- забезпечити швидкий доступ до початкової професійно-технічної освіти та вивчити можливості продовження навчання українських студентів;
- створення можливостей для дорослих, які тікають від загарбницької війни Росії проти України, отримати загальну освіту, а також вступити до вищих навчальних закладів.

⁵¹ Ukraine: Commission presents guidance to help people fleeing war access jobs, training and adult learning. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3620

Комісія зробила низку інструментів доступними українською мовою на платформі Europass⁵². Це допоможе україномовним користувачам створювати резюме, перевіряти свої цифрові навички, надсилати заявки та одержувати пропозиції щодо роботи та навчання в ЄС.

Прикладом практичної реалізації цих рекомендацій є урядове рішення Італії, згідно з яким лікарі, медсестри та всі медичні працівники, які прибули до держави з України після початку війни 24 лютого, зможуть працювати в Італії до 4 березня 2023 року «незважаючи на непроходження процедури визнання кваліфікації»⁵³.

У Франції медичні працівники (лікарі, хірурги-стоматологи та акушерки) і фармацевти, переміщені з України, зможуть працювати за своїм фахом відповідно до правил, застосованих до професії. Міністр охорони здоров'я Франції надіслав з цього приводу листа, в якому поінформував директорів установ і голів установчого комітету про процедуру. Зацікавлені особи можуть отримати тимчасовий дозвіл на зайняття професійною діяльністю керівником регіонального закладу охорони здоров'я за місцем їх проживання та бути прийняті на роботу за взаємною згодою до закладу охорони здоров'я чи медико-соціального закладу. Також до роботи у галузі медицини можуть залучатися, на виняткових засадах, середні медичні працівники, переселені з України⁵⁴.

Важливо також зазначити, що наявна певна невідповідність між запитами щодо працевлаштування вимушених переселенців(-ок) з України та потребами ринку праці в європейських країнах. Як стверджують експерти, ринок праці ЄС потребує значної кількості працівників у сфері промисловості, передусім робітників, які зайняті у галузях, що вимагають важкої фізичної праці, як-от будівництво, конвеєрне машинобудування та ливарне виробництво. За оцінками торгової групи Employers of Poland, яка репрезентує діяльність 19 000 компаній, майже 150 000 українських працівників, здебільшого чоловіків, покинули Польщу з початком війни. Багато компаній масово шукають робітників на різних будівельних майданчиках, оскільки є великий відтік працівників»⁵⁵. Сотні тисяч українських переселенців, більшість жінки й діти, які прибули в регіон, не можуть претендувати на більшість вакантних посад у промисловому секторі.

Так, керівництво кадрової агенції Trenkwalder Poland зазначає, що компанія має відкриті вакансії для 50 000 працівників логістики, більшість з них водії навантажувачів. Понад 600 жінок відповіли на оголошення, надіслане 2000 вимушеним переселенкам, аби навчитися керувати навантажувачами. Кілька десятків з них нещодавно розпочали 4-тижневий навчальний курс. Це важка робота, але вимушеним переселенкам потрібно працювати й заробляти гроші. В Україні вони працювали розумово, а в ЄС доводиться працювати фізично.

Варто зазначити, що можливості працевлаштування та навчання для українських переселенців(-ок) не обмежуються виключно пропозиціями важкої та низькокваліфікованої роботи. Студенти, вимушені переселенці(-ки) з України які перебувають в одній з країн Європи, мають змогу продовжувати своє навчання, перерване війною, або ж здобувати нові професії. Як приклад, можна навести пропозицію отримати франко-український диплом за спеціальністю «Міжнародний менеджмент і торгівля» у Французькій школі менеджменту. Трьохкурсники незалежно від спеціальності та з мінімальним рівнем володіння французькою мовою можуть подати документи на навчання в IAE Metz School of Management. Початок навчання запланований на жовтень 2022 року. Програма передбачає 250 годин навчання та 250 годин уроків французької мови для іноземців, а також стажування тривалістю від 3 до 6 місяців. У разі відсутності необхідних документів можливе проведення

52 Як скласти Europass резюме. URL: <https://europa.eu/europass/uk/create-europass-cv>

53 Da oggi medici e infermieri ucraini potranno esercitare in Italia.
URL: https://www.repubblica.it/cronaca/2022/03/22/news/da_oggi_i_medici_ucraini_potranno_esercitare_in_italia-342362825/

54 PROFESSIONNELS DE SANTÉ RÉFUGIÉS UKRAINIENS – DISPOSITIONS TEMPORAIRES FACILITANT LEUR EXERCICE.
URL: <https://lescdf.fr/actualites/professionnels-de-sante-refugies-ukrainiens-dispositions-temporaires-facilitant-leur#>

55 Poland, Czech Republic struggle to replace the Ukrainian workers.
URL: <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/poland-czech-republic-struggle-to-replace-the-ukrainian-workers/>

співбесіди з керівником навчального процесу за наявності рівноцінного професійного досвіду. Кандидат також повинен подати професійний проект, що відповідає цілям навчання. Навчальна програма спрямована на підготовку фахівців у сфері менеджменту та управління проектами в мультикультурному середовищі. За бажанням, випускники зможуть продовжити навчання в магістратурі за спеціальностями: менеджмент інновацій, фінанси, маркетинг, продажі⁵⁶.

У Польщі до закладів вищої освіти зараховано 568 громадян України, що прибули як вимушені переселенці(-ки), 837 осіб розпочали процес реєстрації⁵⁷.

Електронна платформа для навчання дорослих у Європі (EPALE) запустила новий реєстр Erasmus+ для освітнього та тренінгового персоналу для підтримки українських вимушених переселенців(-ок) у межах підтримки організацій, які надають освіту та навчання українцям(-кам). Реєстр охоплює освіту дорослих, професійну освіту та навчання, а також загальну освіту на дошкільному, початковому та середньому рівнях (включаючи освіту та догляд за дитиною раннього віку). У такий спосіб надається допомога організаціям, що здійснюють проекти мобільності Erasmus+ та бажають використати кошти своїх проектів для організації заходів мобільності для працівників освіти та експертів, які хочуть працювати з українськими вимушеними переселенцями(-ками)⁵⁸.

З числа респонденток, які знайшли роботу в країні проживання, 41,6% відповіли, що їм в цьому питанні допомогли знайомі. Ще 22,4% знайшли роботу самостійно. 24,8% знайшли роботу за сприяння державних і недержавних організацій (рис. 26).

Рисунок 26. Працевлаштування вимушених переселенок, %

У відповідях на відкриті питання щодо пошуку роботи, які надали 11,2% респонденток, вони зазначили, що раніше вже працювали в країні тимчасового перебування або працюють у родичів/друзів/знайомих.

- ” *Допомогли місцеві жителі.*
- ” *Запросило Міністерство культури Словаччини.*
- ” *Волонтери знайшли роботу на кухні.*
- ” *Лишилася працювати в українській компанії віддалено.*
- ” *Працювала в цій же компанії в Україні.*
- ” *Працювала на естонську компанію віддалено ще до війни.*
- ” *Працювала протягом багатьох років у цьому місті в Португалії, тож знайти роботу знову проблем не виникло.*
- ” *Працюю на компанію з України.*

56 Diplôme Universitaire Franco-Ukrainien Management et Commerce International. URL: https://iaemetz.univ-lorraine.fr/nos-formations/catalogue-de-formationen/diplome-universitaire-franco-ukrainien-management-et?fbclid=IwAR3-mCU804IbHfywr9-CXd_CGz8Gvy7epokVxhEGOJJkjSVE6E51XY4i5Iw

57 Supporting refugee learners from Ukraine in higher education in Europe. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-07/Supporting_refugee_learners_from_Ukraine_in_higher_education_in_Europe.pdf

58 Erasmus+ register of education and training staff for support to Ukrainian refugees. URL: https://epale.ec.europa.eu/en/site/search?sort_by=created&f%5b0%5d=tags%3A20030&f%5b1%5d=tags%3A20031

- ” Працюю у родички в салоні краси.
- ” Працюю в людей, в яких живу.
- ” Раніше працювала на цій роботі, десь із 2020 року.
- ” Працюю вдома, випікаю торти на замовлення та продаю в інтернеті.

Найбільший відсоток респонденток (20%), які мають роботу в країні перебування, виявився в молодшій віковій групі — 18–24 роки (табл. 11). У групі старших респонденток (25–54 роки) 16,6% працевлаштовані. З-поміж жінок понад 65 років працевлаштованих немає, шукають роботу 11,8%.

Таблиця 11. Зіставлення відповідей на запитання «Вік» та «Чи є у вас робота в країні перебування?», %

Вік	Чи є у вас робота в країні перебування?			
	Так	Ні, немає такої потреби (можливості)	Ні, шукаю роботу	Усього за варіантом відповіді
18–24	20,0%	42,1%	37,9%	100,0%
25–54	16,7%	38,2%	45,1%	100,0%
55–64	8,9%	45,6%	45,6%	100,0%
65 і старше	0%	88,2%	11,8%	100,0%
Усього	15,7%	40,9%	43,4%	100,0%

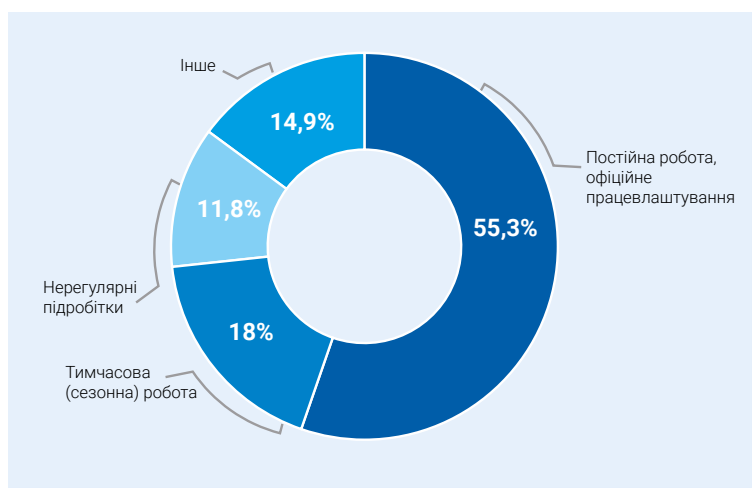
Форма зайнятості в країні перебування

Більшість з числа респонденток, які мають роботу в країні перебування, зазначила, що офіційно працевлаштована (рис. 27): 55,3% з числа тих, хто працює, мають постійну роботу й офіційне працевлаштування. Це 8,7% від загального числа опитаних.

Рисунок 27. Форма зайнятості переселенок, %

У відповідях на відкрите питання частина респонденток відповіла, що працює неофіційно. Дехто уточнив, що планує підписати договір.

- ” Фріланс.
- ” Уклала трудовий договір з організацією на рік.
- ” На постійній основі, але поки що не офіційно. Планую оформити договір найближчим часом.
- ” На цю мить працюю не офіційно, але планують укласти договір.
- ” Не офіційно, але щодня.
- ” Неофіційна робота в салоні краси.
- ” Неофіційна робота.

- ” Оформили через *Urząd Pracy* (муніципальний орган) як ученицю на п'ять місяців.
- ” Працюю поки в дитячому садку для українців, але він тимчасовий.
- ” Робота на неповну ставку.
- ” Роботодавець мені досі не видав документи на роботу.
- ” Щойно звільнилася за станом здоров'я. В Україні була начальником виробництва, а тут працюю некваліфіковано.

Відповідність роботи рівню кваліфікації

Некваліфіковану роботу виконує 37,9% респонденток, які знайшли роботу в країні тимчасового перебування. 28,6% виконують роботу, яка відповідає їх попередньому досвіду та освіті, а 7,5% виконують висококваліфіковану роботу (рис. 28).

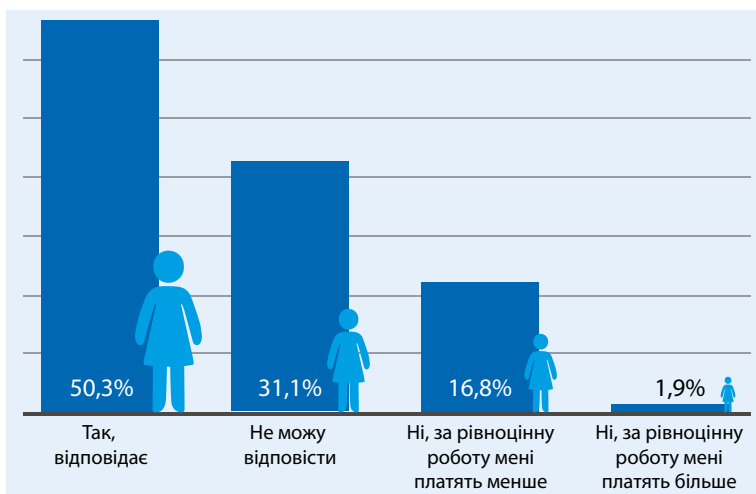
Рисунок 28. Відповідність роботи рівню кваліфікації, %

Відповідність рівня оплати праці та соціального пакету рівню оплати місцевих мешканців за таку саму роботу

Більшість з числа респонденток, які працюють в країні тимчасового перебування, відповіла, що рівень оплати праці та соціальний пакет відповідає рівню оплати місцевих мешканців за таку саму роботу (рис. 29). На думку 16,8% респонденток, їм платять менше, а 2% вважають, що їм платять більше.

Рисунок 29. Рівень оплати праці та соціального пакету місцевих мешканців та переселенок за таку саму роботу, %

Соціальний пакет, який пропонує роботодавець

Рівень соціального захисту респонденток пов'язаний зі статусом працівництва. Ті респондентки, які мали офіційний статус та працювали на повну ставку, відповіли, що мають повний соціальний пакет. Ті ж, хто не мав офіційного оформлення, або не отримували жодних бонусів від компанії або їхній перелік був досить обмежений (оплата за проїзд, за харчування тощо).

- ” Вивчення мови країни перебування, медичний огляд, пільгове користування сервісами компанії, сувеніри від компанії.

- ” Страховка як у всіх.
- ” Весь соціальний пакет.
- ” Ніяких.
- ” Соціального пакету немає, але роботодавець, окрім заробітної плати, дає 200 злотих на місяць на дитину.
- ” Покриває частину витрат на обід.
- ” Відпустка на 21 день, лікарняний.
- ” Є безкоштовний обід.
- ” Без соціального пакету. Це проєкт на 2 місяці.
- ” Лише передбачені законодавством (оплачувана відпустка і лікарняні).
- ” Такий самий, як і у поляків (відпустка, лікарняний, премія).
- ” Мінімальне медичне страхування.
- ” Соціального пакету понад передбаченого законодавством немає.
- ” Медичне страхування, компенсація їжі.
- ” Розвезення персоналу, безплатне харчування, доволі висока заробітна плата, порівнюючи з іншими підприємствами.
- ” Соціальний пакет в рамках місцевого законодавства (медичне страхування, відпустка, лікарняні).
- ” Страховка, харчування мені й дитині.

Фото. Угорщина-Бережани, 26.02.2022. Українські родини тікають від війни через угорський кордон на мирну територію. 26.02.2022. Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

ЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Як демонструє аналіз відповідей на більшість запитань, знання мови країни перебування та/або іншої європейської мови є суттєвим позитивним фактором або бар'єром (у випадку незнання): для пошуку житла, отримання соціальних послуг та працевлаштування (рис. 30).

Згідно з результатами дослідження, 87% респонденток з усіх опитаних не знають мови країни тимчасового перебування.

Мовний бар'єр стає на заваді в отриманні роботи за більшістю спеціальностей. Жінки не можуть виконувати будь-яку роботу, де необхідним є спілкування та розуміння мови. До того ж незнання мови країни перебування стає на заваді в отриманні соціальних та медичних послуг, а також в розумінні інформування з боку державних та благодійних організацій, оскільки вони спілкуються переважно державною мовою.

Рисунок 30. Знання переселенками іноземних мов, %

Серед респонденток, які розмовляють мовою країни перебування, 27,9% знайшли роботу в цій країні (табл. 12). Серед тих, хто знає, крім мови країни перебування, також мову інших європейських країн, знайшли роботу 16,9%. Володіння однією або кількома мовами розширює можливості мігранток знайти роботу відповідно до їх кваліфікації (якщо не потрібно додаткове підтвердження). Ба більше, частина з опитаних продовжувала працювати віддалено, тому не була зацікавлена в пошуку роботи.

Серед тих, хто не знає жодної іноземної мови, 15,5% влаштувалися на роботу в країні перебування. Можна припустити, що вони погоджуються на будь-яку роботу, навіть на фізично тяжку та не за фахом.

Таблиця 12. Зіставлення відповідей на запитання «Знання іноземних мов» та «Чи є у вас робота в країні перебування?», %

Знання іноземних мов	Чи є у вас робота в країні перебування?			
	Так	Ні, немає такої потреби (можливості)	Ні, шукаю роботу	Усього за варіантом відповіді
Не знаю жодної	15,5%	42,0%	42,5%	100,0%
Не розмовляю мовою країни тимчасового перебування, але розмовляю однією чи кількома європейськими	14,2%	43,0%	42,8%	100,0%
Розмовляю мовою країни тимчасового перебування	27,9%	27,9%	44,3%	100,0%
Розмовляю мовою країни тимчасового перебування та ще однією чи декількома європейськими	16,9%	31,0%	52,1%	100,0%
Усього	15,7%	40,9%	43,4%	100,0%

Гаель Гормлеї, президент організації ACT FOR REF, Франція: *“Коли в Україні у 2022 році почалася війна, уряд Франції приєднався до інших країн і теж почав закликати українців, мовляв, приїжджайте, ми надамо вам різну допомогу. Проте, на мій погляд, у нас під час цих подій однією з найбільших проблем виявилася відсутність достатньої кількості пропозицій навчання французької мови. Жінки приїжджають, але їм тут складно інтегруватися, бо без знання мови їм важко знайти роботу. Без роботи їм буде складно оплатити навіть соціальне житло. Щоб мати змогу все оплачувати, треба працювати, але без знання мови їм складно знайти не лише роботу, а й навіть зареєструватися в черзі на отримання соціального житла. Так, є деякі пропозиції безкоштовних курсів з вивчення мови, проте їх дуже мало. До того ж на них зазвичай викладають не професійні викладачі, а добровольці. Тривають курси одну-дві години на тиждень. Цього дуже мало. Професійно курси з вивчення французької для дорослих пропонує центр зайнятості, але пропонують настільки мало місць, що чергу доводиться чекати місяцями”.*

Ірина, вимушена переселенка в Бельгії, м. Гесден-Золдер: *«У Бельгії ми не відчули мовного бар'єру, оскільки я і моя донька володіємо англійською мовою. Виявилось, що багато людей різних професій знають англійську. Проживши деякий час, ми зрозуміли, що для подальшого комфортного перебування в цій країні ми маємо йти на курси вивчення голландської мови, адже невідомо скільки триватиме війна, та й донька хотіла б працевлаштуватися. Спочатку нам запропонували вивчення мови онлайн, — це рішення нам підійшло, оскільки обох дітей не було на кого залишити. П'ятирічну онучку не змогли влаштувати в дитячий садок, а десятимісячна ще на грудному вигодовуванні. Далі відбулися цікаві події. Вже на першому занятті викладач повідомив, що кожна з нас повинна працювати за окремим робочим місцем у різних кімнатах. Коли ж моя донька сказала, що вона успішно виконує завдання на мобільному телефоні, то нас просто виключили з курсів... Працівник соціальної служби повідомив, що ми зобов'язані повернутися на курси. Якщо ні, то нам припинять нараховувати виплати соціальної допомоги. М'яко кажучи, мене обурило цей підхід. Нині моя донька відвідує курси в іншому місті, а я вдома з найменшою онучкою. Добре, що хоч старшій вдалося знайти садочок на кілька годин на день. Я планую повернутися в Україну щойно ситуація на батьківщині покращиться. Працевлаштуватися в Бельгії я навіть не сподіваюся, проте теж змушена буду відвідувати курси. Навіть не знаю, як ми будемо вирішувати питання щодо догляду за дітьми. Вважаю, що країна має оптимізувати підхід до залучення вимушених переселенок до освітнього процесу. Можливо, варто пропонувати відвідувати курси виключно тим, хто планує залишатися в країні надовго, працювати та продовжувати дозвіл тимчасового проживання?..»*

На думку деяких учасниць дослідження, проблему щодо вивчення мови країни перебування можна вирішувати шляхом залучення викладачів іноземних мов з України (німецької, французької, італійської мови тощо), які перебувають за кордоном, наприклад, теж як вимушені переселенки. Доречно відкривати більше груп при центрах зайнятості (оскільки найчастіше дорослих українців записують як бажаючих вивчити мову саме у центрах зайнятості). Наприклад, у Німеччині, якщо українка реєструється як шукачка роботи, вона отримує соціальні виплати та у неї з'являється обов'язок відвідувати мовні курси відповідно до визначеного рівня володіння німецькою. За оцінками респонденток, саме в Німеччині процес вивчення мови переселенцями(-ками) організовано найбільш ефективно.

ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ, ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ОЗНАКОЮ

Опис ситуацій, що загрожували особистій безпеці вимушених переселенок

Понад 4% респонденток у країнах тимчасового перебування потрапляли в ситуації, які загрожували їх особистій безпеці або безпеці інших переселенок з України, чи були свідками цих випадків (рис. 31). Ми не можемо дати порівняльну оцінку цьому показнику, адже на відміну від зафіксованого поліцією правопорушення, оцінка «загрозливої ситуації» є суб'єктивною, і статистика за цими показниками не ведеться. Однак 1,7% респонденток зазначили, що проти них протягом трьох місяців, які минули від початку агресії до часу проведення дослідження, були скоєні дії, які можна кваліфікувати як правопорушення (крадіжка речей, фізичне насильство, пошкодження їхнього транспорту тощо). Отже, кількість скарг вимушених переселенок на вчинені проти них правопорушення, в перерахунку на рік, становить понад 70 скарг на 1000 осіб, що суттєво перевищує середньоєвропейський показник зафіксованих правопорушень (40 правопорушень в рік на 100 тис. жителів)⁵⁹. Усього 0,9% респонденток зазначили, що агресія (потенційна загроза), об'єктами або свідками якої вони були, мала ознаки гендерної дискримінації.

Рисунок 31. Ситуації, що загрожували особистій безпеці вимушених переселенок

У відповідях на відкрите запитання респондентки зазначали, що потерпали від дискримінації за національною ознакою як від місцевих мешканців, так і — набагато частіше! — від росіян, що проживають в європейських країнах. Деякі з українок зіткнулися з сексуальними домаганнями, крадіжками грошей та документів, пошкодження автівок з українськими номерами тощо.

- ” У мене в потязі “Краків – Прага” вкрали рюкзак, у якому були документи й гроші.
- ” Я не можу скаржитися, бо мій син у чудовій естонській школі. Але знайома розповідала, що спочатку її дитина ходила до російської школи в Таллінні, а згодом вона вирішила перевести дитину до естонської через зневажливе ставлення до дитини та нездорову атмосферу.
- ” Чех біля гуманітарного центру допомоги українцям кричав, мовляв, понаїхали українці, штурхнув одного з відвідувачів. Аналогічні дві ситуації були в місті.
- ” У моєму авто навмисно розбили каменем скло, у мене українські номери. Ми звернулися до поліції, написали заяву, але слідство триває, результатів нема. Машину ремонтували за власний рахунок.
- ” Свідком не була, але знайома розповідала, що їй побили машину, а іншій знайомій кидали каміння в спину.
- ” Були епізоди агресії від росіян, які намагалися нас принизити.

59 Євростат. Статистика злочинності. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Crime_statistics

- ” Ми проживали в хостелі. В останній день перебування персонал поводив себе дивно та агресивно коментували. Нещодавно з нами сварився літній росіянин на зупинці. Я вже збиралася телефонувати до поліції, але він вчасно сів на свій автобус. Зазначу, що якась агресія, косі погляди та недружелюбність відчувається лише від росіян, тому житло я шукала в районах, де проживають саме естонці.
- ” Я йшла додому з двома дітьми, і двоє чоловіків кинули в мою сторону порожню скляну пляшку. Вона розбилась біля моєї ноги. Я хотіла викликати поліцію, але через незнання мови не змогла цього зробити.
- ” Трохи не потрапили в аварію — переходили дорогу й ледве нас не збив словак. Ще й облаяв.
- ” Інші мешканці готелю (українці) проявляють агресію (погрози дитині викинути з другого поверху, погрози кухонним ножом тощо), адміністрація готелю і поліція ігнорують скарги, ситуація не змінюється.
- ” Я є учасницею груп [у соціальних мережах] українців в Естонії. Одного разу мені написав у приватні повідомлення росіянин із Таллінна, принижуючи та погрожуючи, хоча я не підтримувала з ним дискусію, а на завершення сказав: “Знайду на вулиці — приб’ю”. Я звернулася до поліції, що присікає травлю в соцмережах. Вони повідомили, що я вже третя скаржусь на цього чоловіка, тож із ним проведуть бесіду. Я попросила не казати, що я подавала на нього скаргу, бо він проживає в Таллінні і мені було страшно. Після цього я про нього не чула.
- ” Мені погрожували поліцією, звинувачували, що я бігаю за чоловіками, хоча це наклеп, я навіть не мала на це часу і про таке не думала.
- ” Я працюю в залі супермаркету. Якось розклала товар на полиці й до мене підійшла літня жінка, що розмовляла російською без акценту. Вона спитала, чи я з України. Потім почала на мене кричати й принижувати. Мовляв, чого ми сюди приперлися, а ще казала, що маємо негайно повертатися до своєї країни, бо через нас тут їм місця мало. Я не вступала в дискусію, бо боялась звільнення.
- ” Чоловік на дитячому майданчику агресивно кричав на мою дитину чеською мовою. Коли я дістала телефон, він пішов».
- ” В автобусі п’яний поляк ображав. Казав, що понаїхали “хохли”, але люди за нас заступилися.
- ” Вигнали вночі з лікарні. Це було пов’язано з відмовою прийняти ліки, які пропонували.
- ” Моїй знайомій пошкодили автівку: зловмисник загнав лом у капот і пошкодив двигун.
- ” Є негативне ставлення за національністю. Був випадок, коли чоловік з явними ознаками дії психотропних засобів агресивно намагався “поспілкуватися”.
- ” Агресивне ставлення до мене з боку незнайомого чоловіка ввечері: фізичний напад, крики, образи. Поруч ішли люди, які викликали поліцію. Після цього він заспокоївся.
- ” З сумки вкрали гроші, документи та мобільний телефон. Документи потім знайшли неподалік.
- ” У місті Галац намагалися викрасти наше авто.
- ” Деякі італійці проти НАТО та мають проросійську позицію. Навіть були проросійські мітинги. На щастя, їх небагато, але іноді вони грубіянять переселенцям. Біля дому хтось проштиркнув колесо автівки знайомої, бо в неї були українські номери.
- ” Купуючи овочі на місцевому ринку, довелося натрапити на грубіяна-італійця. Він казав, що я повинна повернутися додому, бо його ми задовбали. Щоб до мене краще “дійшло”, доволі сильно штовхнув мене плечем, коли йшов.

Каталін, волонтерка організації «Українські ініціативи Південної Моравії», Чехія: *“Одна жінка пішла працювати на кухню до одного пана, який забезпечував її також житлом. Через скрутну ситуацію та залежність від обставин жінка розпочала роботу «на віру», не уклавши договору. Минуло два тижні, жінка зажадала виплати заробленого. На початку були обіцянки про оплату «завтра», а далі на прохання про виплату отримала «наїзди» та ляпаса (і не одного). Її виставили вночі на вулицю. Жінка звернулася до поліції, яка виявилася мало дієвою, на її думку. Жінці стало страшно, тож вона повернулася на Батьківщину.*

Інша ситуація: жінку з дитиною люди взяли у власне житло. Вони там спали на матраці, й за таке житло вони з дитиною платили родині три тисячі крон. Одного дня їм повідомили, що вони повинні негайно покинути житло. Куди йти, не зрозуміло. Механізму дій у подібних ситуаціях нема”.

Ситуації, що мають ознаки торгівлі людьми та насильства за гендерною ознакою

Орієнтовно 1% респонденток стали свідками або об'єктами потенційної загрози, яка мала ознаки гендерної дискримінації та/або загрозу торгівлі людьми.

- ” У Франкфурті двічі дзвонили чоловіки, які пропонували житло за сексуальні послуги.
- ” Був випадок, коли приставав чоловік під виглядом волонтера “Червоного хреста”, але ми відмовились іти з ним, бо казав, щоб нікому не казали куди ми йдемо.
- ” За мою чотирнадцятирічну донькою гналося двоє чоловіків, коли вона їхала до мене. У метро вони чіплялися до неї та штовхали. Інший пасажир, який все бачив, виштовхав їх з потяга і привів до мене.
- ” Деякі німці проявляють занадто багато уваги та чіпляються, викрикуючи неприємні слова.
- ” Був один випадок. Дорогою до потяга до мене причепився незнайомий чоловік і сказав, що готовий мене відвезти. Коли побачив, що моя родина зупинилася і повертається, то зник. Це було стрьомно, я злякалась.
- ” Запропонували пройти співбесіду моїй доньці на посаду адміністратора готелю. Це були підозрілі люди. Співбесіду призначили на парковці, проводив її російськомовний чоловік... Співбесіда не мала ознак формальної, пояснення та відповіді того чоловіка не були чіткими та коректними. Добре, що я була поряд. Ми з донькою звідти пішли.
- ” Загроза сексуального насилля від місцевої бригади робітників. З часом їх переселили в інше житло.
- ” Мене домагалася моя давня знайома, яка й запросила до Польщі. Довелося терміново шукати новий притулок.
- ” Мешканці готелю з місцевих агресивно намагаються схилити українок до статевих стосунків.
- ” П'яний сидів у транспорті й нападав на нас за зайву вагу та тому, що ми жінки.
- ” Неоднократні розповіді сусідок про загрозу насильства за ознакою статі, неадекватна реакція чоловіків (перехожих) на зовнішній вигляд (сукня), чоловік був поруч.

Перші місяці масової міграції вимушених переселенців(-ок) з України потребували швидких дій та реактивних рішень від органів влади. Однак з плином часу країни, що приймають, дедалі частіше звертають увагу на ризики, які притаманні системі, що покладається переважно на приватних власників і неофіційні пропозиції житла.

Щоб краще координувати пропозицію приватного житла та зменшити ризик експлуатації, європейські країни частіше впроваджують різний контроль якості, зосереджуючись насамперед на попередній перевірці господарів та розробці офіційних процедур відбору під наглядом уряду (комплексні перевірки даних, телефонні інтерв'ю, перевірки на місцях). В Австрії Федеральне агентство прийому та підтримки оцінює пропозиції житла, перш ніж надати інформацію про відповідні варіанти провінціям. Німеччина просить усіх осіб, які бажають запропонувати житло, зв'язатися з робочою групою щодо переселенців з України у місцевому уряді або подати заявку через федеральну землю. Інші країни, що приймають, поклалися на некомерційні організації, щоб виконати необхідну координацію та нагляд (наприклад, Іспанія на "Червоний хрест")⁶⁰.

Ще один аспект стосується харчової безпеки. Йдеться про ризик отруєння переселенців(-ок) продуктами харчування, термін дії яких минув, і які їм видають у межах благодійних ініціатив.

Мар'яна, вимушена переселенка, Бельгія: *"Часто буває, що в маленьких містечках та сільській місцевості звичних для українців продуктів немає, або вони для спеціального використання. Наприклад, вершки або масло не для споживання, а лише для випічки, картопля, яку не рекомендують смажити тощо. Бувають випадки, коли благодійні організації роздають продукти із простроченим терміном придатності. Я поспілкувалась з цього приводу з представниками однієї з благодійних організацій. На моє зауваження, що м'ясні продукти прострочені, я отримала таку відповідь: «Ми отримуємо це від спонсора і зберігаємо продукти в промислових морозильних камерах. Однак ви праві, ми в такому випадку маркуємо продукти як такі, що мають бути спожиті сьогодні або завтра. Ми справді не інформуємо українців про це, а вони не знають мови, не розуміють це маркування». Важливо зазначити, що наступного разу всі українці отримали інформацію українською".*

Наталія, вимушена переселенка, Франція: *"У соціальному магазині для малозабезпечених осіб мені запропонували яйця, термін придатності яких минув тиждень тому. Добродій, який їх видавав, щиро здивувався, що я цікавлюся терміном придатності продуктів, та обурився, бо я відмовилася від прострочених яєць".*

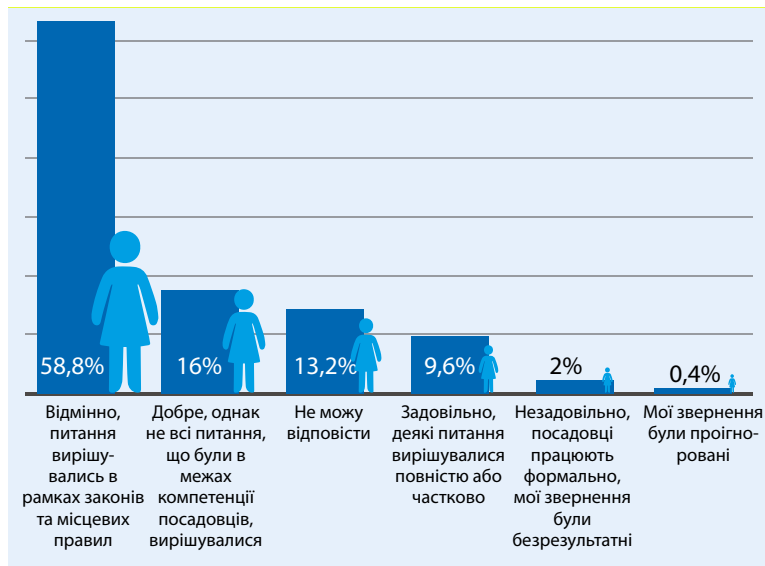
⁶⁰ Житлова підтримка українських біженців у країнах, що їх приймають. Безпека і ризик експлуатації.
URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/housing-support-for-ukrainian-refugees-in-receiving-countries-9c2b4404/#boxsection-d1e142>

ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ З ДЕРЖАВНИМИ ТА НЕДЕРЖАВНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Оцінювання досвіду взаємодії переселенок з посадовими особами (державні службовці, муніципальні працівники)

Майже 60% опитаних респонденток оцінили свій досвід взаємодії з посадовими особами на «Відмінно» і ще 16% — на «добре», тобто орієнтовно 75% опитаних жінок оцінили свій досвід спілкування з посадовими особами позитивно (рис. 32).

Рисунок 32. Досвід взаємодії переселенок з посадовими особами, %

Якщо проаналізувати відповіді респонденток, наведені нижче, ми бачимо, що хоча системи надання допомоги українцям перебуває на стадії формування, в більшості країн вдалося за короткий строк налагодити механізми надання допомоги великій кількості вимушено переміщених осіб, розробити та впровадити нові процедури. Інколи людський фактор має вирішальне значення і від ставлення кожного окремого виконавця залежить швидкість та якість вирішення питань та своєчасність надання допомоги. Про це свідчать полярні коментарі респонденток — від «Все дуже повільно» до «Враження тільки приємні», — які зверталися в однакові державні установи тієї самої країни. Більшість опитаних українок задоволені взаємодією з державними організаціями, адже вчасно отримували допомогу, консультації та вирішували проблеми навіть без знання мови країни перебування. Респондентки зазначили, що їм співчували та щиро прагнули допомогти посадові особи. Певні нарікання стосувалися тривалості бюрократичних процедур у країнах перебування, неузгодженості дій державних структур з органами місцевого самоврядування, недостатності інформації про перелік та особливості проходження певних бюрократичних процедур.

Австрія

- ” Чудово. Все пройшло спокійно.
- ” Дуже чемні.
- ” Прийшла подавати документи, то їх прийняли й озвучили строки оформлення. Усе в зазначений час оформили.
- ” Не покрили витрати на проживання, не знайшли житло.
- ” Без черг, все дуже зручно. Допомогли все зробити й було швидко. Все пояснили. В одному центрі співробітник погано розмовляв англійською, однак сам знайшов перекладача, щоб нам допомогти все зрозуміти.
- ” Довго чекала на фінансові виплати. Згодом зателефонувала й мені сказали, що треба чекати від трьох тижнів, але вже минуло 5-6 тижнів, але так і не отримала кошти. Згодом знайшла інше місце, куди дзвонити, і тоді виплатили. Проте все ж всі привітні та допомагали.

Бельгія	<ul style="list-style-type: none"> ” Перша реєстрація була легка. В Антверпені все було складно, ніхто нічого не знає. Весь час треба уточнювати. Тільки завдяки волонтерам дізналися, як потрібно оформити документи. Працівники втрачали наші документи. Дуже-дуже повільно все відбувається... ” Посадовці дуже стараються допомогти та діють у межах своїх повноважень.
Болгарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Усе швидко та добре. ” Працюють дуже повільно й неохоче. ” Усе добре, питання вирішувались.
Сполучене Королівство	<ul style="list-style-type: none"> ” Гарне враження. Приходили соціальні служби з перекладачем, тож непорозумінь не було. Вони молодці, хоча все поки не відпрацьовано, але вони намагаються. ” Дуже ввічливі, більшість із них справді хоче допомогти. ” Приємні, готовність допомогти, відкритість. Не сподобалось тільки те, що все не так швидко, як хотілося би. Тут є практика, що представників відправляють завітати та дізнатися, як ми тут влаштувалися. Приходять вони тільки за десять днів. Та все одно ми вдячні, що таке є.
Естонія	<ul style="list-style-type: none"> ” Швидко, якісно, доступно. ” Дуже хороші враження, все було вчасно, чітко і без затримок. ” Одна з причин вибору Естонії полягала в бюрократичній прозорості, організованості та оперативності. Дуже задоволена. ” Хочу подякувати Естонії та ЄС, а також неймовірним людям, що допомагають переселенцям, бо вони роблять надроботу. Людина, яка виїхала з-під обстрілів, справді, дуже цінує та вдячна за будь-яку допомогу та розуміння.
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> ” Усе дуже повільно. На словах все гарно, а якщо задати конкретне питання, то нічим не можуть допомогти. ” Усі люди ввічливі, проте тільки вислухали й співчували, а допомогу так і не отримала. ” Запис потрібно довго чекати, але мої питання вирішувалися чітко та швидко.
Литва	<ul style="list-style-type: none"> ” Усі дуже доброзичливі, консультують та надають інформацію, але все дуже повільно, процеси дуже повільні. ” Усі уважно пояснюють. Писала листи, мені передзвонюють. Зі соціальної служби та центру працевлаштування дзвонять. Усе дуже чітко.
Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> ” Усе дуже повільно. На словах все гарно, а якщо задати контрактне питання, то нічим не можуть допомогти. ” Враження тільки приємні: організували місце для спілкування українців, надають усю інформацію та відповідають на будь-які запитання. ” Спілкування чемне, але оскільки велика кількість біженців, то не можуть приділити вдосталь уваги. ” Через мовний бар'єр виникають проблеми з поясненнями теми. Не всі посадовці розуміють та розмовляють англійською мовою.

Італія	<ul style="list-style-type: none"> ” Усе нормально. Усі доброзичливі й роблять для нас усе, що їм під силу. ” Мені пощастило, бо я знаю мову країни перебування. Думаю, набагато складніше тим, хто не знає. Від цього страждає і матеріальний стан, і адаптація в суспільстві, і отримання послуг на гідному рівні. ” Усе добре, але державні установи працюють доволі повільно, та й робота не надто злагоджена. ” Складається враження, що посадовці хочуть допомогти, проте не можуть. Наприклад, щодо житла в регіоні. Вони розуміють, що є проблема, але мерія не надає інформацію про вільне житло. Не налагоджені комунікації стримують розв’язання проблем. ” Усі питання вирішили, але мені здається, могли б вирішуватися трохи швидше. У великих містах є черги, а очікування документів триває довго. ” Вони працюють повільно, швидше вирішують питання через знайомих.
Фінляндія	<ul style="list-style-type: none"> ” До поліції зверталися щодо документів про тимчасовий захист. Все зробили швидко. Тут усе згідно з інструкцією, сподобалося відчуття свободи... Виглядають, як хочуть.
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Коли ми приїхали, то нас довго не оформлювали. Два місяці ми прожили в готелі без оформлення й соціальної допомоги. ” Тричі ходила до соціальної служби щодо оформлення проживання. Досі питання не вирішено, сказали прийти знову. ” Є бюрократія, але все за правилами. ” Нормальні враження. Якщо запитуєш, то відповідають. Хоча хотілося б, щоб пояснили наші права в країні. ” Хороші враження, усі допомагали та ставилися чуйно. ” Загалом обслуговування має високий рівень, але є чимало бюрократії. ” Усі питання розв’язано, але на це пішло дуже багато часу. ” За два тижні після прибуття мені вдалося влаштувати дитину до школи, тож зараз вона відвідує школу. Для українців з дітьми проводили екскурсійні програми, зокрема зоопарк і музей. Усе було на високому рівні.
Польща	<ul style="list-style-type: none"> ” Вони намагаються робити все можливе, але їм дуже складно, оскільки вони не були до цього готові. ” Не було проблем під час оформлення всіх необхідних документів. У державних органах є перекладачі, які допомагають. ” Чудово, посміхались і допомагали. Намагалися зрозуміти і відповісти зрозумілою мені мовою. ” Вони святі! Все надали. ” Немає великих черг, швидке реагування на запит, потребу в допомозі, кваліфікований привітний персонал, бажання допомогти, жодної відмови у допомозі, легке й швидке оформлення документів без зайвих довідок, запитів і біганини по кабінетах.

<p>Португалія</p>	<ul style="list-style-type: none"> ” Потрібне знання мови, тоді всі чиновники розуміють і допомагають. Якби не мій чоловік, який знає мову, то мала б багато проблем і нарікала б на роботу чиновників. ” Я рідко зверталася до місцевих органів, проте завжди все залагоджувалося. Ось і цього разу, коли треба було житло, все вирішилося.
<p>Румунія</p>	<ul style="list-style-type: none"> ” Оформляли тимчасовий захист, окрім великої черги, все інше було добре. Люди привітні, швидко оформили документи всій сім'ї. ” Усе добре, але на початку було недостатньо структуровано. Мабуть, далися взнаки багато нових процедур, яких раніше не було. ” У перший період були величезні черги в міграційних службах. Люди стояли на вулиці декілька днів. Зараз налагодили роботу, тож усе стало краще. ” Враження від звернення до міграційної служби цілком позитивні, за виключенням довгого періоду очікування прийому.
<p>Словаччина</p>	<ul style="list-style-type: none"> ” Швидко, оперативно вирішили всі питання. ” Усі лояльні, хотіли допомогти, робили все, що в їхніх силах. ” Усі посміхались, намагалися допомогти навіть не знаючи мови. ” Де працюють україномовні волонтери – все добре, а де волонтерів немає – погано. ” Погано володіють або не володіють англійською. ” Не вийшло оформити допомогу, нам не надали в офіційних органах цієї можливості. ” Враження відмінні, була ситуація коли на вокзалі в мене викрали гаманець та документи, звернулася в державні організації, втрату повернули дуже швидко (документи). ” Ставлення добре, але не надають всю необхідну інформацію для оперативного вирішення питання, тобто не попереджають про необхідність подальших дій у встановлені терміни, наприклад, про необхідність підтвердити номер телефону в заяві на отримання грошової допомоги. Про це дізналась випадково завдяки знайомим. Про необхідність відмітитися в Уряді праці для компенсації витрат громадянам Словаччини за надане житло також дізналась випадково. ” Документи оформили швидко й без проблем, а от питання з викликом поліції, коли виникла загрозна ситуація, зовсім не вирішилося: поліція приїхала, але факт правопорушення проігнорувала.
<p>Угорщина</p>	<ul style="list-style-type: none"> ” Позитивні враження, хочуть допомогти, проводять до потрібного кабінету, пояснюють іншим колегам, що мені потрібно, аби стало зрозуміло. Єдине, що в свідоцтві про народження дитини зробили помилку, внесли не всі дані. ” Усе пройшло нормально в міграційній службі. Мені роблять документи, але ми не змогли знайти спільну мову з працівниками, бо немає перекладача. Лише платний. ” У міграційній службі немає перекладача, важко зрозуміти місцевих працівників.

Франція	<ul style="list-style-type: none"> ” Позитивно. Наприклад, коли реєструвала заяву на отримання дозволу на тимчасове проживання, пройшла всі вікна за одну годину. Дозвіл видали на місці, видали карту для нарахування допомоги, за десять днів (як і обіцяли) надійшла медична страховка на мейл. ” У Монпельє все добре, але в Авіньйоні не було перекладу, було важко порозумітися, нарobili помилок в документах. В Монпельє документи зробили миттєво. ” Монотонно виконують свої обов’язки, розуміючи, що отримують за це заробітну плату. ” Процес оформлення документів займає дуже багато часу.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Чехи дуже негативно ставляться до електронних документів, навіть оформлюючи QR-код, треба йти фізично в організацію та показувати його. ” Контакт з посадовими особами був у процесі отримання візи, – все зробили швидко і професійно. В “Уряді праці” працівниці все роблять швидко, проблем не виникало, навіть без мого знання чеської мови. ” Дуже великі черги. Важко стояти з малими дітьми, а залишити їх вдома немає можливості. ” Візу оформили швидко, допомогу без проблем оформили. Не всі уряди праці оформлюють допомогу. Нині є великі черги. В інформаційних ресурсах під час оформлення візи кажуть про одні уряди праці, а фактично треба їхати в інші. Ця інформація не завжди актуальна. ” Відсутня бюрократія, сподобалось, що всі питання я вирішила за один день. Єдина проблема для мене була, коли потрібно було відкрити рахунок в банку: процес зайняв декілька днів (треба було записатись на прийом). Але це порівняно з Україною. Для чехів, схоже, це норма.
Швейцарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Тут всі люди дуже хороші, дуже хвилюються, щоб все було добре. Завжди запрошують на різні заходи. Атмосфера привітна, нам завжди допомагали. ” Нормально, всі дуже привітні, адже у них такий менталітет. Багато часу йде на оформлення, але це швидше через наплив українців.
Швеція	<ul style="list-style-type: none"> ” Дуже бюрократизована країна, тому рішення ухвалюються повільно. ” Щоб отримати повну інформацію, потрібно звертатися декілька разів. Відповідають лише в межах запиту і не надають розширеної відповіді. ” Повільна процедура отримання документів, недостатньо покрокової інформації.

Фото. Під час заходу, який організувала мерія Глезе для донаторів — місцевих мешканців, що надають підтримку для українців: влаштовують події, збирають кошти та гуманітарну допомогу. Захід відбувся за участю мера Глезе Гіслена де Лонжевіаля, радників та сімей, які прийняли вимушених переселенок на тимчасове проживання. Місто Глезе, префектура Рона, Франція

Досвід взаємодії з недержавними організаціями

Недержавні, благодійні та волонтерські організації, громадські ініціативи відіграють важливу роль у влаштуванні життя вимушених переселенок з України в європейських країнах. Це свідчить, що 95% респонденток так чи інак з ними взаємодіяли (рис. 33).

З місцевими благодійними та волонтерськими організаціями мали досвід взаємодії 46,5% респонденток, а з іншими недержавними організаціями взаємодіяло від 10–16% опитаних.

Рисунок 33. Взаємодія з недержавними організаціями, %

Більшість респонденток зазначала про зворушливу й неочікувану підтримку, яку вони отримували від недержавних, волонтерських організацій. Волонтери робили все можливе і неможливе, «падали з ніг», але допомагали і посміхалися, попри втому, щоб підтримати людей, які втікають від жахів війни.

Австрія	<ul style="list-style-type: none"> ” Чудове враження від волонтерської праці. ” Багато підказують, консультують, розказують про традиції в Австрії. Регулярно ходжу на зустріч. ” “Червоний хрест” дуже допомагає. Чудові враження, всі відкриті.
Бельгія	<ul style="list-style-type: none"> ” Гарні враження, але місцеві волонтери-росіяни іноді бувають нечемні. ” Люди співчують та намагаються допомогти.
Болгарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Усе добре. Люди роблять все, що можуть.
Сполучене Королівство	<ul style="list-style-type: none"> ” Молодці. Вони багато що роблять, зустрічі організують, добиваються безкоштовного проїзду для нас. Дякую їм.
Естонія	<ul style="list-style-type: none"> ” Чудово прийняли, організували, нагодували, а ще дали оселю на час переїзду. ” Ці люди – чудові! Здається, вони можуть для переселенців зробити усе можливе та допомогти влаштувати життя на новому місці. ” Усе чудово, щотижня отримувала продуктові набори, що значно економлять сімейний бюджет. ” Українська громада дуже підтримує. ” Допомагали одягом, засобами догляду за маленькою дитиною. Звісно, багато чого довелося купувати самостійно, але я дуже вдячна за все, чим вони нам допомагали.
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> ” Найбільшу допомогу okazали недержавні благодійні організації та приватні особи. “Червоний хрест” у Торрев’єсі не працює зовсім. Тільки збирають дані. ” Я дуже вдячна, мої питання були вирішені. На моєму шляху трапились дуже добрі та чуйні люди, котрі намагались нам допомогти, вони приносили одяг, іграшки, допомагали та підтримували. ” Ставляться доволі стримано, це їх робота, раз на тиждень дають продукти харчування. ” Тільки позитивні емоції від місцевих волонтерів, які надали безкоштовне житло зі всіма необхідними речами, в усьому допомагають, забезпечують комфортне проживання.
Італія	<ul style="list-style-type: none"> ” Волонтери надають деякі продукти та засоби гігієни, але доволі мало, в результаті треба використовувати також заощадження, яких не так вже й багато. Чекаємо на виплати, тоді буде легше. ” Враження: поганий асортимент гуманітарної допомоги, а від волонтерів враження дуже добрі. ” Тут, на півночі Італії та, як я чула в центральній, є різні волонтерські організації, асоціації, що допомагають людям, які потрапили в скрутне становище, як ми. Не запам’ятала, як вони називаються, але дуже їм вдячна. Думала, тільки в Україні так: працюють лише волонтери. А насправді навіть за кордоном, у розвиненому ЄС. ” Доволі добре. “Карітас” працює раз у тиждень, але ми не особливо потребували, бо більше допомагали сусіди.
Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> ” Все добре, навіть краще.

Португалія	<p>” Завжди готові були допомогти в межах своїх можливостей. Якщо самі чогось не знали, то рекомендували нам, до кого звернутися.</p>
Німеччина	<p>” Взаємини склались гарні. Волонтери допомагали, чим могли.</p> <p>” Дуже гарне враження, завжди допомагають, організують відпочинок тощо.</p> <p>” Дякую їм, бо здебільшого вони допомагають усім: одягом, харчами, інформацією та підготовкою пакету документів.</p> <p>” Усе чудово, люди посміхаються, максимально підтримують, співчують, розуміють.</p> <p>” Перші наші мовні курси були на базі католицької церкви, – все дуже добре. Негативний досвід пов’язаний з головою єврейської громади Регенсбурга, адже була дуже упереджена щодо нашого українського коріння. Ми хотіли долучитися до місцевого громадського життя, але нас не прийняли.</p> <p>” Мені дуже сподобалось, як місцева сільська громада нам допомагає, зустріч із лікарями, безкоштовно влаштовують свята, допомагають одягом та їжею.</p>
Польща	<p>” Допомога на найвищому рівні, допомагають всім. Організували транспорт, місця для проживання, всі необхідні речі (побутова хімія, продукти, одяг).</p> <p>” Надали все необхідне. Дуже уважні й чуйні. Вже не хотіла брати, а вони все давали.</p> <p>” Усе чудово. Я допомагаю волонтерам, усі намагаються це робити. Польські волонтери виїжджали самі до України, щоби вивезти гуманітарку, коли українські машини не могли приїхати. Респект. Поляки дуже добрі, чуйні люди, намагаюся запозичити у них ці риси. Великі молодці.</p> <p>” Класно! Спочатку була величезна допомога. Допомогали всім (дитячі речі, іграшки, солодощі, їжа, побутова хімія, речі для дорослих тощо). Дуже вдячна. Була приємно здивована.</p>
Румунія	<p>” Дуже приємно, адже є організації, що піклуються про українців у цей важкий для них час. Приємні враження.</p> <p>” Велика подяка всім волонтерам. Волонтери дуже тяжко працюють, витрачають свій власний час на допомогу іншим. Завжди привітні навіть якщо втомлені.</p> <p>” Усі молодці, навіть не чекали такої допомоги і такого доброго ставлення.</p> <p>” Art HuB. Bucharest – спільнота українців. Організують зустрічі різної тематики, йогу, активності для дітей тощо. Супер, люди дуже класні, знайшли місце для цих активностей. Допомогають дітям та підліткам з мовою (англійська, румунська), а ще проводять психологічні сесії.</p>

Франція	<ul style="list-style-type: none"> ” Дуже вдячна “Червоному хресту”, бо дуже підтримують, дають притулок і годують. ” Усі випадки протягом моєї подорожі і в країні перебування мене приємно вразили. Мені допомагає місцева волонтерська організація (не знаю назви, волонтерка Гаель), “Червоний хрест” зустрів у Парижі та допомагав у Берліні. ” У Монпельє враження прекрасні, волонтери підходять, питають, чим можуть допомогти, і допомагають інформативно.
Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> ” Волонтери постійно підтримують нас та допомагають у вирішенні побутових питань. ” Дуже вдячна їм за важку працю, бажання допомогти і вирішити проблеми. ” Люди дуже привітні, співчутливі, допомогли з одягом, іграшками, засобами гігієни для мене та дітей. Постійно допомагають продуктами та речами. ” Дякуємо дуже, все добре. Житло знайшли за 15 хвилин! Врятували нас!. ” Все дуже добре, враження позитивні, люди чуйні, добрі, витрачають дуже багато свого часу, щоб організувати допомогу українцям. Серед волонтерів багато і словаків, і українців. Вони дуже терплячі, чуйні, з розумінням ставляться до ситуації, в якій опинилась українці.
Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> ” Просто фантастично, коли займалася волонтерством, міжнародні організації багато помагали всім, хто потребує допомоги. Все гарно організували, зокрема “Червоний хрест”, церковні організації. ” У деяких волонтерських центрах працівники були недобррозичливі. У палатці на вокзалі Ньогати нам відмовили в допомозі. Сказали, що немає потрібних нам речей (продукти харчування). ” Дуже привітні люди, не байдужі, допомагають у всьому, не дивлячись що ми чужі їм люди. За це їм дуже вдячна.
Фінляндія	<ul style="list-style-type: none"> ” Волонтери організують українські вечори, допомагають та організують курси мови. Люди дуже доброзичливі. Ми не встигли приїхати в місто, а вже дзвонили й питали, чим допомогти, напишіть список, що вам купити... Пропонували психолога. Запитували мої хобі, принесли матеріали для вишивки. Робили все, щоб нам було комфортно морально. Фіни дуже доброзичливі.
Швейцарія	<ul style="list-style-type: none"> ” Дуже позитивно, бо власної ініціативи допомагають, зокрема вивчати німецьку мову. Одяг нам приносили. Влаштували концерт-оркестр. До Великодня разом готувалися. ” Дуже дбайливі, співчуваючі. Тут багато хто віддає свої речі, іноді навіть нові, можна взяти все безкоштовно... Сім-карти з можливістю дзвінків до України дають безкоштовно. Щовівторка відбуваються різні заходи для біженців, де надають інформацію, а ще їм можна поставити запитання. Рекрутери безкоштовно допомагають шукати роботу.

Чехія	<ul style="list-style-type: none"> ” Релігійна благодійна організація щочетверга роздавала в Брно всім українцям продуктові пакети (як для дорослих, так і дітей), інколи доходило до 1500 пакетів на день. Послугами міжнародної організації “Карітас” користувалась під час оформлення візи (надавали харчування і напої, дали місцеву сімкарту). Місцеві волонтери допомогли з одягом та товарами першої потреби. ” Переважно працюють українці, які також переселенці. Ставляться з розумінням, ми отримували гуманітарну допомогу, їжу, є психолог, багато одягу і іграшок для дітей, все добре організовано. ” Є певні вади, адже занадто багато людей, тож це зрозуміло. У деяких організаціях є персонал, що вже вигорів емоційно. А деякі організації, особливо у яких працюють росіяни, дуже приховують корисну інформацію. Українські організації дуже стараються, але через наплив людей не завжди якісно. ” Дуже старалися нам допомогти і задовольнити всі наші потреби, велике дякую тим людям.
Швеція	<ul style="list-style-type: none"> ” Допомога одягом, засобами особистої гігієни. Наразі надали можливість безкоштовно вивчати мову. ” Чудові. Все чітко. Допомогли з трансфером з Польщі, житлом, одягом, їжею, інформацією, психологічною підтримкою. ” Підтримка повністю, дуже вдячна їм за все.

Ірина, волонтерка, м. Монпельє, Франція: “У травні 2022 року представники “Червоного хреста” відмовили двом жінкам в поселенні, мотивуючи, що в таборі нема місць. Ми з волонтерами їх нагодували й через інших волонтерів знайшли, де їм перебути одну ніч... Обурює, адже організація, яка покликана допомагати в скрутні й декларує, що робить це, по суті, залишила двох жінок напризволяще”.

Марія Вазі, віцепрезидент організації Narana z.s., Чехія: “Допомога здебільшого надходить від громадських організацій та волонтерів. Держава підтримує, але вона [допомога] не дуже структурована й часто важкодоступна через бюрократію.

Щодо місцевих волонтерів, то коли трапляється лихо, мабуть, як і зазвичай, спостерігається величезна підтримка та допомога. Зараз, за декілька місяців багато волонтерів втомилися, тож частіше дають собі відпочити...”

Ольга, волонтерка, м. Братислава, Словаччина: “Співпрацюю з низкою громадських організацій. Є допомога і підліткам, і дітям, і дорослим. Брала участь у різних заходах. Є різні центри допомоги, зокрема психологічної, та про це мало хто знає. Там можна отримати також інформаційну допомогу. У центрі отримати допомогу може кожен українець та українка. Спількування ведеться українською мовою”.

Ірина, респондентка, вимушена переселенка з України в Бельгії: *“Мій досвід засвідчив, що державні службовці в Бельгії діють так само, як і в Україні, — у межах своїх повноважень. Водночас допомога волонтерів та благодійних організацій є порятунком для українок в нестандартних ситуаціях.*

Разом із донькою та двома онучками ми втекли з Київської області від обстрілів російських окупантів. У Бельгії нас прихистила моя небога. Щоправда, ми з нею вже років 20 не спілкувалися. Ми всі мешкали в невеличкій квартирі, тож вже за два тижні вона попросила нас знайти собі інше житло... Ми з донькою взяли на руки малолітніх дітей і виселилися в нікуди. Ситуація виявилася нестандартною і плачевною: оформлюючи статус у Fedasil Belgium у Бельгії в перші дні, ми відмовилися від пошуку житла, бо вважали, що воно в нас є. Опинившись на вулиці, ми знов звернулися до Fedasil Belgium.

У відповідь на мій розпач держслужбовець, який нас прийняв, сказав, що нічим не може допомогти. Мовляв, ми використали свій шанс оселитися в соціальному житлі. На мої завіряння, що нам із маленькими дітьми зараз нема куди йти та нема де навіть переночувати, він лише розводив руками і стверджував, що нічого не може вдіяти. З виразу його обличчя я збагнула, що по-людськи він мене розуміє: він опускав очі, йому було ніяково. Але...

З жовтим браслетом на руці (у Бельгії його видають тим вимушеним переселенцям, яким нікуди йти) ми вийшли на вулицю. За деякий час до нас підійшов волонтер—бельгієць і запропонував відвезти в селище, де ми зможемо переночувати та поселитися. Він почав одразу комусь телефонувати та щось обговорювати на рідній мові. Досі я нічого не чула про це селище й не зустрічала цього бельгійця, тож не розуміла чи справді він є волонтером. Ми з донькою почали перемовлятися, бо це страшно — ось так, не знаючи цього чоловіка, їхати з ним кудись... У голові вже зароджувалися непевні думки... Раптом він злочинець, а з нами ж маленькі діти...

Раптом до нас підійшла жінка, як з'ясувалося, львів'янка, яка вже десять років живе в Бельгії. Вона відрекомендувалася й сказала, що зрозуміла наше сум'яття. Жінка заповіла, що цей чоловік нічого поганого не говорив по телефону, переказавши нам його розмову. Виявилось, він дізнавався про можливість нашого розміщення в тому селищі. Ми з донькою попросили її про допомогу: вона переказала йому наше прохання перевірити його документи. Зі свого боку, він перевіряв наші. Потім ми обмінялися з нашою новою знайомою телефонами й попросили її ввечері перетелефонувати нам, щоб впевнитися, чи ми доїхали до селища: якщо станеться погане, то вона повідомить поліцію. Ми вирішили перестрахуватися, адже стільки реальних випадків викрадення та торгівлі людьми...

Усе закінчилося добре. Чоловік відвіз нас, всіляко допомагав, посприяв заселенню. Ми досі живемо в помешканні, яке він знайшов. Наша нова знайома дотримала слова й передзвонила. Дуже їй вдячна, що вона теж не пройшла повз. Хтозна, якби не ці люди, де зараз ми були б з маленькими дітьми? Тож робота й допомога волонтерів надважлива у країнах, що приймають. Вони допомагають у ситуаціях, де державні службовці виявляються безсилими.

Зважаючи на цей випадок, я хотіла б, щоб поліція в Бельгії та в інших країнах ретельніше патрулювала місця, які відвідують вимушені переселенці з України. Коли люди в чужій країні не мають прихистку й не знають до кого звернутися за допомогою, то стають дуже вразливими. Найбільше — це жінки й діти, адже саме їх найбільше виїхало, рятує від війни. Вони стають легкою здобиччю для торгівців людьми та інших злочинців. В українок має бути можливість без перешкод звернутися за допомогою до правоохоронців в інших країнах”.

Фото. Київ, Україна – 14 березня 2022 р. Домівки українців після бомбардування російськими військами.
Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

Фото. Варшава, Польща. 8 березня 2022.
Українські біженці на вокзалі Варшава Центральна. Джерело: <https://www.shutterstock.com/>

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Відповідно до базового документу, що регламентує ситуацію з вимушеними переселенцями(-ками) з України в країни Європи — Імплементційного рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року⁶¹, яке запроваджує тимчасовий захист, метою тимчасового захисту є швидка інтеграція українців у європейську спільноту, забезпечення їм можливості реалізації основних прав (житло, їжа, навчання, лікування, робота, соціальна допомога), а також розподілення тягаря підтримки вимушених переселенців між країнами ЄС.

Результати цього дослідження доречно розглядати саме з огляду на основну мету зусиль ЄС — швидку інтеграцію українців в європейську спільноту, та формулювати відповідні висновки і рекомендації. Уточнимо, що поняття «інтеграція» означає об'єднання будь-яких елементів в одне ціле, а також поєднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес взаємозближення і взаємодії деяких структур⁶². Це визначення видається нам дуже важливим, бо цей підхід дає ключ для розуміння оптимізації адміністрування міграційних процесів з України в середньо- і довгостроковому контексті. Так, у перші місяці повномасштабного вторгнення у війні, що триває із 2014 року, коли жахливою реальністю стали ракетно-бомбові та артилерійські удари агресора по мирному населенню, знищення та окупації великої кількості населених пунктів, бойові дії на значних територіях, допомога європейських країн означала передусім вражаючу за масштабами, щирю, безкорисливу та багатогранну за змістом допомогу всьому українському народу і, зокрема, кожній людині, яка вирішила шукати прихистку за межами України.

Інтеграція вимушених переселенців(-ок) у соціально-економічне життя європейських країн означає не тільки доступ українців(-нок) до ринку праці, споживчих товарів, освіти та соціального захисту, а й зворотній трансфер в Україну набутих ними знань, навичок, розуміння суспільних норм і правил, ідей тощо, що відбувається в межах культурного обміну. Йдеться також про створення нового європейського сегменту ринку товарів та послуг, із зрозумілими українським виробникам вподобаннями та поведінкою споживачів. Таким чином, чим успішнішою буде інтеграція переселенців(-ок) в Європі, тим швидше відбудеться для України формування єдиного інформаційного, економічного та соціального простору з Європейським Союзом. Це важливий аспект з огляду на Євроінтеграційні процеси та надання Україні статусу кандидата в ЄС⁶³.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України в 2022 році спричинило найбільше переміщення європейців з часів Другої світової війни, до того ж більшість нинішніх вимушених переселенців становлять жінки та діти. Нині вже стає зрозуміло, що розміщення мільйонів українців(-нок) тягне за собою великі економічні витрати для європейських держав, які наразі складно оцінити, позаяк є дві фундаментальні невизначеності: скільки саме людей залишать Україну під час війни та як довго вони перебуватимуть в інших країнах. Зі свого боку, відповіді залежать від тривалості та перебігу війни в Україні, ступеня руйнування житлового фонду, інфраструктури, послуг і підприємств, а також від рівня послуг і підтримки, які пропонують країни Європи.

За нашою оцінкою, європейські країни прийняли на себе серйозний виклик, адже багато які з них сприяють Україні не лише з розміщенням вимушених переселенців(-нок), а й військовою та гуманітарною допомогою. І це час, коли самі оговтуються від кризи, спричиненої пандемією COVID-19, мають термінову потребу в фінансуванні шляхів для розв'язання проблем, пов'язаних з енергетичною кризою, потерпають від напливу біженців з інших країн.

61 Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection.
URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32022D0382>

62 Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12384

63 Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Урядовий портал, 23 червня 2022 р.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>

З огляду, що війна в Україні триває й, за прогнозами експертів, не завершиться упродовж наступних місяців (тобто до кінця 2022 року), країни, що приймають, мають підготуватися, що значна частка вимушених переселенок з їхніми утриманцями не повернеться в Україну цього року.

Ключовою частиною успішного прийому переселенців(-нок), на наш погляд, є допомога з інтеграцією в місцеві громади. Це вимагає координації роботи національних урядів з місцевою владою, аби запровадити план соціального залучення, орієнтований на підтримку жінок і дітей або інших утриманців, а також на взаємодію з ними: для орієнтування в суспільному житті країни, що приймає, отримання належного фінансування та житлової підтримки, сприяння в здобутті освіти, інтеграції на ринку праці тощо.

Дві основні проблеми, що перешкоджають інтеграції українок у середньостроковій та довгостроковій перспективах, — це доступ до житла та роботи. Жінкам, що виїхали з маленькими дітьми або родичами, які потребують догляду, доступ до ринку праці особливо ускладнений, оскільки, крім мовних перепон, на них покладено тягар батьківських обов'язків та неоплачуваної роботи по догляду. Зважаючи, що жінки та діти становлять більшість з числа вимушених переселенців, шлях до інтеграції шляхом працевлаштування є чи не найскладнішим і водночас найбільш нагальним з огляду на відміну соціальних виплат та пільг.

Хочемо виокремити одну, на нашу думку, найважливішу позитивну рису нинішньої міграційної кризи, спричиненої російсько-українською війною: всі 27 країн-членів ЄС та інші європейські країни виявили політичну волю і єдність у рішенні про безперешкодний перетин своїх кордонів для українців(-нок), які рятуються від війни, та відкрили можливість для кожного з них отримати захист і прихисток. Європейський Союз та інші країни Європи та їхнє населення відреагували з безпрецедентною швидкістю та великодушністю на потік вимушених переселенців(-ок), що характеризується масовою мобілізацією приватних та державних ініціатив.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕСЕЛЕНОК ЖИТЛОМ

Однією з найбільш суттєвих проблем вимушених переселенок з України є неспроможність орендувати житло в країнах перебування передусім через його високу вартість. Отож остаточне розв'язання проблеми з житлом для переселенців(-ок) потребуватиме отримання ними стабільного доходу через працевлаштування, самозайнятість або відкриття власної справи. Наразі головним інструментом забезпечення переселенок житлом лишається допомога урядових структур і благодійних організацій європейських країн в наданні соціального житла та заохочення приватних осіб пропонувати своє житло для прихистку переселенок.

Прикладом програми, націленої на довготермінову перспективу, можна взяти дії уряду Польщі, який запускає проєкт забезпечення українських переселенців недорогим комунальним житлом. Для цього польська влада планує шукати приватні приміщення, які пустують, у невеликих населених пунктах, брати їх в оренду у власників та здавати їх за помірну плату на тривалий термін переселенцям з України⁶⁴.

Наявні проєкти та інженерно-архітектурні розробки створення швидкокомпонтованих містечок з елементами соціальної інфраструктури для переселенців на основі будівель блочного типу⁶⁵. Створення цих містечок потребуватиме суттєво менших вкладень, ніж традиційне капітальне будівництво.

64 Scigaj: Rząd planuje niedrogie mieszkania komunalne dla uchodźców z Ukrainy. URL: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Scigaj-Rzad-planuje-niedrogie-mieszkania-komunalne-dla-uchodzcow-z-Ukrainy-8370776.html>

65 Швидкокомпонтовані містечка для переселенців. URL: <https://parentsforukraine.org/dopomoha/houses>

Країни Європейського Союзу створили онлайн-платформи, на яких власники житла в країнах, що приймають, можуть розмістити свої пропозиції помешкань, наприклад: Румунія — <https://dopomoza.ro/ro>, Словаччина — <https://pomocpreukrajinu.sk/>, Литва — <https://stipruskartu.lt/ua/>, Франція — <https://parrainage.refugies.info/>. На жаль, відвідуваність цих сайтів дуже низька, менш ніж 1000 візитів на добу⁶⁶, — це дуже мало для ресурсів національного рівня. Пересічним користувачам їх складно знайти. Те саме стосується і приватних, волонтерських ресурсів, що мають на меті допомогати вимушеним переселенцям(-кам) знаходити собі житло⁶⁷.

Можемо рекомендувати організувати в межах фінансування ЄС грантові конкурси для ІТ-компаній (можливо, українсько-європейських консорціумів) з метою інтеграції всіх цих ресурсів, їх SEO та просування, аби полегшити пошук українськими споживачами контенту, і відповідно полегшити останнім пошук житла.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНОК

Передумовою успіху на європейському ринку праці є знання переселенкою мови країни перебування. Відповідно, зусилля, прикладені до розвитку мережі мовних курсів, матимуть відкладений ефект на ринку праці.

У короткій перспективі доцільно залучати до вирішення проблем та задоволення потреб самих переселенок. Так, приклад Франції та Італії демонструє, що спрощена процедура визнання кваліфікацій лікарів з України дає їм можливість для працевлаштування за фахом; водночас, багато переселенок скаржаться на мовний бар'єр, який перешкоджає отриманню якісної медичної допомоги. Залучення лікарів з України розв'язує цю проблему, знижуючи тиск на національні системи охорони здоров'я.

Облаштування дитячих садків для дітей з України із залученням переселенок дасть можливість жінкам отримувати послуги та вийти на ринок праці матерям з дітьми, й працевлаштувати частину українок із відповідними кваліфікаціями.

За результатами дослідження, більшість вимушених переселенок потребують психологічної допомоги. До цієї роботи також можуть бути залучені психологи з числа вимушених переселенок, особливо з огляду на мовний бар'єр, які пройшли супервізію та готові до роботи із пацієнтками.

Важливо забезпечувати українкам можливості підвищення кваліфікації та перекваліфікації. В цьому напрямку доцільно заохочувати співпрацю українських та європейських професійних асоціацій, організацію круглих столів, конференцій, спеціальних сертифікаційних проєктів для прискорення інтеграції кваліфікованих працівників з України в місцеву професійну і галузеву спільноту. Як приклад, можна навести співпрацю Української та Литовської асоціацій маркетингу, внаслідок яких було запропоновано низку вакансій у Литві для вимушених переселенців⁶⁸.

Варто враховувати, що відсутність узгоджених між Україною та країнами Європи підходів до взаємознання кваліфікацій, недостатнє володіння мовами, відсутність закладів догляду за дітьми та можливостей забезпечити догляд за іншими утриманцями, зокрема людьми похилого віку та з інвалідністю, можуть становити перешкоди для інтеграції та працевлаштування біженок. Наприклад, дані Німеччини про великий потік біженців, який спостерігався між 2014 і 2016 роками, показують дуже поступову інтеграцію на ринок праці з часом, лише 17% біженців працездатного віку були

66 Статистика та оцінка refugies.info. URL: <https://refugies.info.websiteoutlook.com/>

67 Житло для біженців з України: корисні ресурси. URL: <https://veterdoit.com/zhytlo-dlia-bizhentsiv-z-ukrainy-korysni-resursy/>

68 Українські маркетингові агентства для литовського ринку: підсумки та обговорення. URL: <https://renginiai.lima.lt/lt/renginiai/1/view1466>

зайнятими після двох років перебування в країні та менше 50% за п'ять років⁶⁹. Ми припускаємо, що поєднання географічної та культурної близькості України до Західної Європи та тимчасового захисту, який ЄС надав українським громадянам, допоможе зменшити серйозність інституційної невідповідності та невідповідності кваліфікації, збільшуючи участь українських переселенок на ринку праці в країнах проживання.

Проведені протягом нашого дослідження інтерв'ю та досвід розвитку українського суспільства протягом останніх десятиліть дають підставу стверджувати, що українські жінки мають величезний потенціал підприємливості та ініціативності. Якщо запропонувати певну підтримку на старті їхнім починанням за рахунок спеціального грантового фінансування ЄС, можна очікувати суттєвого пришвидшення інтеграції вимушених переселенок в трудову та економічну діяльність країн проживання. Багато проблем, пов'язаних з проживанням переселенців з України, може бути вирішене самими українками. Прикладом можуть слугувати заходи українського уряду, що передбачають різноманітні програми мікрофінансування бізнесу, зокрема новоствореного, тобто під час війни⁷⁰.

ДОПОМОГА У ВИВЧЕННІ МОВИ КРАЇНИ ПЕРЕБУВАННЯ

Аналіз результатів дослідження дає змогу зробити висновок, що першопочатковою перепорою на шляху до інтеграції вимушених переселенок у європейську спільноту є незнання ними мов країн перебування. З огляду на результати дослідження, можемо сформулювати наступні рекомендації:

- розширення мережі мовних курсів та забезпечення їх доступності (фізичної та фінансової) для переважної більшості переселенок, зокрема збільшити кількість мовних курсів при центрах зайнятості, а формальну можливість навчання підкріпити достатньою кількістю місць на мовних курсах; наприклад, у Франції реєстрація в *Rôle emploi* (на біржі праці) дає змогу відвідувати інтенсивні курси французької та отримувати за це стипендію, однак реально влаштуватися на ці курси вдається не всім охочим;
- переглянути політику фінансування обов'язкових короткострокових курсів для усіх (оскільки значна частка вимушених переселенок наразі планує повернутися в Україну якомога скоріше) на користь довгострокових курсів для тих, хто виявив бажання вивчити мову на рівні, який дозволить інтегруватися на ринок праці;
- залучати як викладачів іноземних мов українців(-ок) із відповідними кваліфікаціями, які перебувають за кордоном як тимчасові переселенці(-ки).

РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОГЛЯДОМ ЗА УТРИМАНЦЯМИ

Згідно з результатами нашого дослідження, саме діти віком до 18 років є найчисельнішою категорією утриманців українських переселенок, що вимушено проживають в європейських країнах, тому розв'язання проблем, пов'язаних із дітьми є надзвичайно актуальним і важливим.

Одним із напрямків є організація конкурсів на надання грантів на організацію груп в дитячих садочках, літніх таборах, спортивних і творчих гуртках, орієнтованих на прийом дітей українців, з залученням до роботи волонтерів та працівників з числа вимушених переселенок. Хорошим прикладом для поширення в країнах з великою концентрацією вимушених переселенців є створення українських класів чи навіть шкіл. Уже три такі школи вже створено в Польщі – у Вроцлаві, Кракові

69 The impact of the influx of Ukrainian refugees on the euro area labour force.
URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2022/html/ecb.ebbox202204_03~c9ddc08308.en.html

70 Допомога бізнесу під час війни: Кабмін затвердить три програми грантового фінансування.
URL: <https://www.slovovidilo.ua/2022/06/21/novyna/biznes/dopomoha-biznesu-vijny-kabmin-zatverdyl-try-prohramy-hrantovoho-finansuvannya>

та Варшаві. Ці школи повністю українські — з українськими учителями, програмою навчання, стандартами, та з додатковим вивченням польської мови⁷¹.

Доцільно організувати спеціальне навчання вчителів та директорів іноземних шкіл, куди ходять українські учні, які потенційно пережили травматичні події.

Згідно з результатами дослідження, майже 16% респонденток стикаються з проблемами, пов'язаними з доглядом за людьми з інвалідністю, серйозними захворюваннями чи похилого віку. Найбільш актуальними проблемами для вимушених переселенців(-ок) є недоступність будинків для людей похилого віку та з інвалідністю у країнах перебування, довгий термін очікування на прийом до лікаря, неможливість придбати необхідні ліки без рецептів та висока вартість медикаментів.

ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ, ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ОЗНАКОЮ В СЕРЕДОВИЩІ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНОК

З огляду на високий рівень скарг вимушених переселенок на ситуації, що загрожували їхній безпеці, вважаємо за необхідне рекомендувати посилити увагу правоохоронних органів до середовища вимушених переселенок, забезпечити розробку систематичних заходів щодо протидії правопорушенням проти них.

Варто також організувати навчання волонтерів, працівників центрів по роботі з переселенцями виявленню ознак ризиків безпеці для жінок і дітей, включаючи торгівлю людьми чи іншу експлуатацію. Важливо дотримуватись протоколів, які забезпечують захист вимушених переселенок у пунктах прийому та місцях їх проживання, забезпечення всебічної допомоги після зґвалтування, яка включає в себе своєчасне призначення та надання ліків для запобігання вагітності та ВІЛ, а також іншу медичну та психологічну підтримку.

На нашу думку, доцільно залучати українські неприбуткові організації, що спеціалізуються на захисті прав та безпеці громадян, до співпраці з муніципальними органами та поліцією, організація онлайн-консультування переселенців(-нок) та надання безкоштовної юридичної допомоги.

ПОКРАЩЕННЯ ПОІНФОРМОВАНOSTІ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНОК

Як зазначалося в розділі рекомендацій, які стосуються забезпечення переселенок житлом, наявна досить велика кількість різноманітних інформаційних ресурсів, державних і недержавних, орієнтованих на вимушених переселенців з України. Ми припускаємо, що залучення, в тій чи іншій формі українських та європейських ІТ-фахівців, для покращення SEO цих веб-ресурсів дозволить зробити їх більш доступними для українських користувачів. Ці заходи можуть також включати інструменти інтеграції та консолідації різних сайтів і порталів, що містять важливу інформацію, а також переклад важливих офіційних документів та інструкцій, розміщених на урядових порталах українською мовою.

Кращому інформуванню вимушених переселенок сприяло б, на нашу думку, формування спільних проєктів, ІТ-кластерів, консорціумів неприбуткових європейських та українських організацій для створення та розвитку інтернет ресурсів та сервісів, що б покращили пошук та доступ до потрібної інформації.

⁷¹ Українська школа в Польщі.

URL: <https://thepage.ua/ua/news/pravila-vstupu-v-shkoli-zakordonom-dlya-ditej-bizhenciv-z-ukrayini>

Хорошим прикладом, що заслугоує на поширення в інших країнах та регіонах, є створення консультативного офлайн-центру “Дія.Бізнес”, відкритого у Варшаві⁷² завдяки співпраці та взаємодії уряду Польщі з Міністерством цифрової трансформації України.

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ З ДОКУМЕНТАМИ УКРАЇНСЬКИХ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ТА ПЕРЕСЕЛЕНОК

Вимушені переселенки змогли безперешкодно виїхати з України за паспортом громадянки України. А дехто — навіть без таких документів. Проте згодом, як розповідають респондентки, питання наявності документів стало проблемою для українок. А саме: коли вони виявляли бажання повернутися в Україну, під час перетину кордону з країною ЄС їм відмовляли в безперешкодному перетині (наприклад, Румунія при поверненні з Болгарії). Або ж жінки отримували відмову в наданні послуг з реєстрації новонароджених дітей (наприклад, в Іспанії).

Проте більшість українок, які перетнули кордон з європейською країною, мають застосунок “Дія”, в якому містяться чинні документи в електронному форматі: паспорт громадянки України, біометричний паспорт, сертифікат вакцинації від COVID-19 (хто вакцинований), документи на дитину, посвідчення водія тощо (за винятком людей (в більшості випадків похилого віку), які не користуються смартфонами і/чи не мають додатку).

У той час, як в Україні електронні документи в “Дії” визнано багатьма державними установами, вони не є чинними для митників та урядових організацій в країнах Європи, де українці реєструють свої права на тимчасове проживання. Це, як ми бачимо, стало проблемою при транскордонному переміщенні. Також українці, які залишили територію батьківщини на власних автомобілях, зіткнулися з проблемою визнання водійського посвідчення закордоном. Згідно з Віденською конвенцією про дорожній рух⁷³ (до складу країн, що її підтримали, входить і Україна), національні українські права в багатьох країнах Європи діяли протягом шести місяців від дати в'їзду.

Однак, на жаль, війна в Україні не закінчилася, як сподівалися вимушені переселенці, за кілька тижнів чи місяців. Натомість, з огляду на експертні прогнози, триватиме щонайменше до кінця 2022 року. Тобто довше, ніж діє піврічний дозвіл керування власним авто для тих українців, які виїхали в перші тижні війни. Можна сказати, що постала масштабна проблема як перед нашими співгромадянами, так і перед європейськими урядами. Визнання українських водійських посвідчень у країнах Європи вирішило б одразу декілька проблем: не потрібно було б складати іспит в іншій країні іншою мовою за наявності мовного бар'єру, не було б додаткових фінансових витрат на оформлення дійсного посвідчення в Європі тощо.

Як наслідок, 7 липня 2022 року у Європарламенті підтримали рішення про тимчасове визнання українських водійських посвідчень. Воно вступить в силу за п'ять днів від дня схвалення Радою ЄС, як повідомляє пресслужба Єврокомісії⁷⁴, та після публікації у віснику ЄС. Рішення передбачає умови визнання водійських посвідчень і кваліфікаційних карток водія, виданих в Україні, продовження терміну дії прострочених документів водія, процедури їхньої перевірки у разі втрати або викрадення водійських посвідчень, запобігання шахрайству чи підробки, а також контроль за виконанням регламенту Єврокомісії.

⁷² Дія.Бізнес у Варшаві. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/838281.html>

⁷³ Віденська конвенція про дорожній рух, від 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j82#Text

⁷⁴ The Council and the Parliament launch urgent temporary measures for Ukrainian driver documents. Press release. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/07/the-council-and-the-parliament-launch-urgent-temporary-measures-for-ukrainian-driver-documents/>

Ще однією проблемою, пов'язаною з документообігом між країнами, стала процедура влаштування дітей до навчальних закладів: багато мам зіткнулися з необхідністю надати адміністраціям шкіл карти планової вакцинації дітей. Оскільки більшість українських батьків не мали медичних карт своїх дітей при евакуації, то зараз змушені викручуватися і різними способами добувати фотокопії, сканкопії медичних карт і перекладати документи.

На наш погляд, початковим вирішенням цих та інших проблем, пов'язаних з документообігом, могло би стати взаємне визнання між Україною та країнами Європи електронних документів українців, як це відбулося, наприклад, з COVID-сертифікатами.

Міністерство цифрової трансформації України, зі свого боку, зробило перші кроки: у травні 2022 міністр цифрової трансформації Михайло Федоров у своєму Телеграм-каналі⁷⁵ опублікував повідомлення про те, що провів особисті зустрічі з колегами з Латвії, Словаччини, Болгарії, Молдови, Словенії, Фінляндії та Канади. Предметом обговорень стало питання про взаємовизнання цифрових документів у "Дії" за кордоном. Як підсумок зустрічей з колегами міністр зазначив, що ці країни готують відповідні рішення про визнання. На наш погляд, Мінцифрі доцільно співпрацювати щодо цього питання з усіма 27-ма країнами ЄС та іншими державами, з-поза меж Європейського Союзу, оскільки українці виїхали також до США, Канади та інших країн.

Так, необхідно забезпечити переклад наявних документів у "Дії" англійською мовою, насамперед посвідчення особи — громадянина України та посвідчення водія; а також додати в "Дію" карту планових щеплень, в т.ч. й дітей.

Нещодавно стало відомо, що Україна вже зробила подальші кроки в напрямку забезпечення вільного електронного документообігу з іноземними країнами. А саме: 16 серпня Кабінет міністрів України прийняв постанову №910⁷⁶, відповідно до якої персональні дані можуть передаватися іноземним державам за допомогою засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг для забезпечення можливості використання громадянами України за їхнім бажанням електронного відображення інформації, що міститься у документах. Це важливо при передачі електронних копій документів, а також для отримання публічних послуг за межами України.

Зараз, на наш погляд, настала черга країн ЄС та інших — врегулювати власні процедури прийняття документів українців. Таким чином, ці кроки значно полегшать перебування вимушених переселенців(-ок) з України за кордоном.

⁷⁵ Телеграм-канал міністра цифрової трансформації України Михайла Федорова. URL: <https://t.me/zedigital/1986>

⁷⁶ Кабінет міністрів України. Постанова від 16 серпня 2022 року №910, Київ. Деякі питання передачі персональних даних за межі України засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2022-%D0%BF#Text>

АВТОР(-К)И

Наталя Богданець, дослідниця Аналітичної групи «Стратегіко»

Олександр Гладунов, співзасновник та експерт Аналітичної групи «Стратегіко»

Олена Давліканова, докторка філософії, дослідниця, координаторка проєктів Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні

Оксана Яшкіна, докторка економічних наук, професорка кафедри маркетингу Національного університету «Одеська політехніка»

У звіті використано фотографії, надані учасницями та учасниками проекту, а також взяті з <https://www.shutterstock.com/>.

Погляди, враження і думки, висловлені в цьому аналітичному звіті, не обов'язково відображають погляди Фонду імені Фрідріха Еберта.

Використання тексту цього аналітичного звіту та / або його уривків, а також інших матеріалів і публікацій, виданих Фондом імені Фрідріха Еберта, у комерційних цілях без офіційного дозволу заборонено.

